

TAMPEREEN YLIOPISTO

Maija Knuuttila

EPÄILTYNÄ HELSINKILÄINEN, SYYTETTYNÄ AFGAANIMIES

Etnisyys sanomalehtien rikosuutisissa

Journalistiikan ja mediatutkimuksen pro gradu -tutkielma

Toukokuu 2017

TAMPEREEN YLIOPISTO

Viestintätieteiden tiedekunta

KNUUTTILA, MAIJA: Epäiltyä helsinkiläinen, syytettynä afgaanimies – etnisyys sanomalehtien rikosuutisissa

Pro gradu -tutkielma, 110 s., 5 liites.

Journalistiikka ja mediatutkimus

Toukokuu 2017

Etnisyys on noussut voimakkaasti jalustalle Eurooppaan suuntautuneen pakotetun muuttoliikkeen, pakolaiskriisiksi kutsutun maailmantilan takia. Yhteiskunnallinen tilanne on vaikuttanut myös journalismiin. Etnisyydestä on tullut ihmistä aiempaa kokonaisvaltaisemmin määrittävä ominaisuus ja tämä näkyy etenkin rikosuutisissa. Jos etnisyyttä ei tuoteta, sosiaalisessa mediassa esitetään spekulaatioita epäillyn kansallisuudesta ja mediaa kritisoidaan salailusta ja rikosentekijän suojelusta. Toimittajien on tasapainoitava journalismin etiikan ja vallitsevan yhteiskunnallisen tilanteen välillä.

Tarkastelen tutkielmassani etnisyyden representaatioita rikosuutisissa. Analysoin, miten rikoksesta epäiltyä/tekijää, uhria ja heidän läheisiään etnistetään. Sitä kautta selvitän, millaista roolia etnisyys rikosuutisissa näyttelee. Vaikka keskityn tutkimuksessani etnisistä vähemmistöryhmistä tuotettuihin etnisyyden representaatioihin, näen etnisyyden yhtä lailla enemmistön ominaisuudeksi. Tutkimuksessani kulkee sivussa myös kysymys siitä, miten suomalaisuutta tuotetaan.

Tutkimukseni on laadullista tapaustutkimusta. Aineistoksi valitsin kolme laajasti huomioitua rikostapausta: 17-vuotiaan opiskelijatyön surma, Tapanilan raiskaus ja Laukaan kolmoissurma. Kaikissa tekijänä oli ulkomaalainen tai ulkomaalaistaustainen henkilö. Jokaisen tapauksen kohdalla tarkastelin uutisointia rikoksen tekoalueen suurimmasta sanomalehdestä (Satakunnan Kansa, Keski-Suomalainen ja Helsingin Sanomat) ja Ilta-Sanomista, joten tutkimuksessani on myös vertailun aspekti.

Tutkimusmenetelmäni on representaatioanalyysi, jonka toteutin lähiluvun ja sisällönanalyysin avulla. Tarkastelin osallisten etnistä esittämistä ja etnisyyden eri aspekteihin viittaamista, esimerkiksi vetoamista kielitaitoon ja kulttuuriin. Tämän jälkeen tulkitsin etnisyyden representaatioiden tuottamaa kuvaa. Vastasin kysymykseen, maalattiinko etnisyydestä epäiltyä ja rikosta oleellisesti määrittävä tekijä.

Tutkielmani osoittaa, että rikosentekijän etnisyys on oleellinen seikka rikosuutisissa. Etnisyyttä alettiin tuottaa yleensä aikaisintaan vangitsemisesta kertovassa uutisessa. Vaikka uutisissa etnisyys ei suoraan selittänyt tekoa, rakentui ihmisen etnisyys merkitseväksi muun muassa toisteisen etnisen nimeämisen ja etnisyyden eri aspekteihin viittaamisen takia. Yleisimmät tavat etnisesti esittää epäiltyä/tekijää olivat kansaan viittaavan termin käyttäminen ja ”taustaisuuden” mainitseminen. Tällaista esittämistä yleisempää oli vedota etnisyyden eri aspekteihin, etenkin epäillyn/tekijän kielitaitoon. Uhrien kohdalla suomalaisuutta ei tavattu korostaa, joten voimakkailta vastakkainasetteluilta vältyttiin. Tulkitsen, että etnisyyden tuottamisen ongelmallisuus tiedostetaan toimituksissa, mutta tulosteni perusteella keskustelulle ja selkeille linjauksille on edelleen tarvetta.

Asiasanat: etnisyys, representaatio, journalismi, rikosuutinen, etiikka, epäilty, tekijä, uhri

Sisällysluettelo

1. JOHDANTO.....	1
2. RIKOSJOURNALISMIN EETTISYYS JA ETNISYYS	5
2.1 ITSESÄÄTELYÄ ALAN SISÄLLÄ.....	5
2.2 JOURNALISMIN KÄYTÄNNÖT VAIKUTTAVAT UUTISOINTIIN	11
2.3 RIKOSUUTISOINNIN MUUTOS: RUTIINIRAPORTOINNISTA TUNTEIDEN KUVAAMISEEN	13
2.4 SUOMEN ETNISET VÄHEMMISTÖRYHMÄT	15
2.4.1 <i>Etniset vähemmistöt rikoksentehtäjinä</i>	19
3. AIEMPI TUTKIMUS.....	21
3.1 ETNISYHDEN TUTKIMUS JA ETNISYHDEN REPRESENTAATIOIOT SUOMESSA	23
3.2 YHTENEVIÄ TULOKSIA ULKOMAILTA	28
4. TUTKIMUKSEN KESKEISET KÄSITTEET JA ONGELMANASETTELU.....	32
4.1 REPRESENTAATIO	32
4.2. ETNISYYS	35
4.2.1 <i>Etnisyys sosiaalisena suhteena ja eronteon sekä identiteetin rakentamisen välineenä</i>	36
4.2.2 <i>Eronteolla on väliä</i>	38
4.2.3 <i>Kansallisvaltio, kansallinen kulttuuri ja etnisyy</i>	40
4.2.4 <i>Rodun ja rasismin suhde etnisyyteen</i>	41
4.3 ONGELMANASETTELU JA TUTKIMUSKYSYMYKSET	44
5. AINEISTO JA MENETELMÄ.....	46
5.1 KOLME LAAJASTI UUTISOITUA RIKOSTAPAUSTA	46
5.2 MENETELMÄNÄ REPRESENTAATIOANALYYSI	50
6. ANALYYSIN KUVAUS JA TULOKSET	54
6.1 17-VUOTIAAN OPISKELIJATYÖN SURMA	54
6.1.1 <i>Epäiltyä helsinkiläinen, syytettynä afgaanimes</i>	64
6.2 TAPANILAN RAISKAUS	67
6.2.1 <i>Epäiltyjä määrittää kansallisuus, uhria suojellaan</i>	72
6.3 LAUKAAN KOLMOISSURMA	74
6.3.1 <i>Etnistäminen on sallitumpaa, kun kaikki edustavat samaa etnistä ryhmää</i>	86
6.4 YLEISET HAVAINNOT JA JOHTOPÄÄTÖKSET	89
7. TARKASTELU JA POHDINTA.....	95
LÄHTEET	99

1. Johdanto

Idea pro gradu -tutkielmalleni syntyi samaan aikaan, kun Suomessa kipuiliin Eurooppaan kohdistuneen, mediassa pakolaiskriisiksi nimetyn maailmantilan takia. Suomeen saapui lyhyen ajan sisällä ennennäkemättömän paljon turvapaikanhakijoita ja pakolaisia, mikä sai suomalaiset varpailleen: Miksi tulijat ovat pääasiassa miehiä? Tulevatko he tänne sosiaaliturvan perässä? Avasimmeko porttimme mahdollisille terroristeille? Muslimikammo nosti päätään ja lisäksi pelättiin, että turvapaikanhakijoiden saapuminen saisi kesällä 2016 aikaan ”raiskausaallon” (ks. Rigatelli 2016). Mediassa spekulointiin kotimaastaan paenneiden ihmisten mukana tulevista ongelmista. Toisaalta taas tuotiin esiin pakolaisten hätää, papereiden käsittelyn viivästymistä sekä perheenyhdistämisiä ja niissä epäonnistumisia. Reaktiot muuttoliikkeeseen olivat ristiriitaisia, mutta yksi näkyvin ilmiö oli rasististen mielipiteiden lisääntyminen tai ainakin niiden tuominen julki. Turvapaikanhakijoiden ja pakolaisten saapuminen nosti etnisyyden jalustalle, mutta keskustelu on laajentunut koskemaan myös muita etnisiä vähemmistöryhmiä.

Kiinnostuin etnisyyden tuottamisesta nimenomaisesti rikosuutisissa, kun vuoden 2015 loppupuolella ja vuoden 2016 alussa etenkin raiskaus- ja raiskausepäilyuutiset olivat näkyvästi esillä ja epäillyn ulkomaalaisuus, ulkomaalaistaustaisuus tai turvapaikanhakijastatus kerrottiin uutisissa melko aikaisessa vaiheessa. Se, mikä minulle näyttäytyi lisääntyneenä etnistämisenä, oli toisille riittämättömyydenä. Sosiaalisessa mediassa poliisia ja mediaa syytettiin etenkin turvapaikanhakijoiden tekemien rikosten salailusta, jos henkilöiden etninen tausta jätettiin uutisissa mainitsematta. Kyseenalaiset sivustot, kuten MV-sivusto, ovat nähneet tässä väylän pönkittää omia tarkoitusperiään. Lehdet ovat halunneet, mitä ilmeisimmin, vastata ihmisten salailukritiikkiin ja estää valheellisten juorujen levittämisen julkaisemalla rikosuutisissa epäillyn tai tekijän etnisen taustan, vaikka siihen ei olisi painavaa journalistista perustetta. Tämä ei kuitenkaan liity aina vain etnisiin vähemmistöryhmiin, vaan myös valtaväestöön, kun epäiltyjen ja tekijöiden ”kantasuomalaisuus” on nähty mainitsemisen arvoiseksi.

Viimeisimmät ja merkittävimmät mediatutkimukset etnisyydestä ajoittuvat vuosituhannen alkuun, jolloin Suomen yhteiskunnallinen tilanne oli toisenlainen. Jylläävä Eurooppaan kohdistunut pakotettu muuttoliike on aiheuttanut pelkoja ja vastustusta. Yhteiskunnan yleinen ilmapiiri voi vaikuttaa myös journalismin tuotantoon ja näkyä uutisissa aktiivisena etnistämisenä ja ihmisten rajaami-

sena ”meihin” ja ”muihin”. Etnistäminen ei välttämättä kohdistu vain uusiin turvapaikanhakijoihin ja pakolaisiin, vaan vallitseva tilanne voi vaikuttaa myös maahanmuuttajiin ja Suomen perinteisinä pidettyjen etnisten vähemmistöryhmien kuvaamisen tapoihin. Siksi lisätutkimukselle on tarvetta tässä ajassa.

Journalistien toimintaa säätelevät muun muassa Journalistin ohjeet, joihin kaikki uskottavat suomalaiset mediat ovat sitoutuneet. Ohjeiden mukaan ”etnistä alkuperää, kansallisuutta, sukupuolta, seksuaalista suuntautumista, vakaumusta tai näihin verrattavaa ominaisuutta ei pidä tuoda esiin asiaankuulumattomasti tai halventavasti” (Journalistin ohjeet 2011). Linjausta määrittävä asiaankuulumaton on melko moniselitteinen ja tulkittavissa oleva ilmaisu. Se, että ihmisen etnisyys nostetaan mediassa häntä ensisijaisesti määrittäväksi tekijäksi, ei ole ongelmaton.

Ihmiset saattavat tehdä yleistyksiä kuullessaan tai lukiessaan tiettyyn vähemmistöryhmään kuuluvan ihmisen rikoksesta. Arjessa etnisyyttä tulkitaan helposti ääripäiden kautta: joko etninen tausta ei liity rikokseen mitenkään, tai sitten se selittää tekijänsä kaikki teot ja mahdollisesti myös koko etnisen ryhmän alttiuden vastaaviin rikoksiin. (Sharma 2012.) Ennakkoluulot etnisiä ryhmiä kohtaan eivät ilmesty tyhjästä, vaan niitä omaksutaan ja niitä ruokitaan keskusteluista ja kirjoituksista. Ihmiset sivuuttavat omien ajatuksiensa kanssa ristiriidassa olevaa tietoa ja hakeutuvat sellaisen tiedon pariin, joka tukee heidän jo olemassa olevia asenteitaan ja ajatuksiaan. Näitä omia asenteita pönkittäviä tietoja omaksutaan usein mediasta, joten medialla on tämänkaltaisessa ennakkoluulojen vahvistamisessa ja kierrättämisessä keskeinen rooli. (Kortteinen 1992, 112.)

Suomesta haki turvapaikkaa vuoden 2015 loppuun mennessä yli 32 000 ihmistä, eli enemmän kuin koskaan aikaisemmin. Oleskelulupaa muilla perusteilla haki yli 22 000 ihmistä. Samana vuonna oleskelulupia myönnettiin hieman yli 20 000. (Maahanmuuttovirasto 2016.) Tästä huolimatta läheskään jokaisen suomalaisen lähipiiristä ei löydy maahanmuuttajia, turvapaikanhakijoita tai pakolaisia, joten median välittämä kuva etnisistä vähemmistöryhmistä voi olla monelle suomalaiselle ainoa väylä saada tietoa kyseisistä ryhmistä. Siten on huolestuttavaa, jos journalismin käytäntöihin on punoutunut etnisiä ennakkoluuloja ylläpitäviä käytäntöjä. Esimerkiksi media tuottaa tapahtuneesta rikoksesta ja tekijän motiiveista erilaista kuvaa sen mukaan, päättääkö toimittaja uutisoida tulipalosta ja sen synnyttämästä oikeusprosessista korostamalla sytyttäjän etnistä taustaa vai tuomalla esiin yrittäjän talousvaikeuksia ja uupumusta (Vehmas 2012, 120–121). Tutkimusten mukaan etniset vähemmistöt näkyvät vahvasti nimenomaan rikoksiin ja sosiaalisiin ongelmiin liittyvis-

sä uutisissa (esim. Raittila 2002; Vehmas 2005). Jos he näkyvät pääasiassa vain rikosaiheiden yhteydessä eivätkä muiden aiheiden, vaikuttaa tällainen yksipuolinen uutisointi väistämättä median välittämään kuvaan etnisistä vähemmistöryhmistä (Vehmas 2012, 119). Tämän takia rikosuutisten tuottamia etnisyyden representaatioita on tärkeä tutkia ja paljastaa.

Median vastuu ja valta asioiden määrittelyssä korostuu mahdollisesti entisestään, jos suomalaisten asenteet maahanmuuttajia, turvapaikanhakijoita ja pakolaisia kohtaan muuttuvat yhä kielteisemmiksi. Esimerkiksi Elinkeinoelämän valtuuskunnan tutkimuksen mukaan suomalaisten asenteet maahanmuuttoa kohtaan ovat hieman koventuneet (Toivonen 2016, 71). Samaan tulokseen päätyi Iltalehden Taloustutkimuksella teettämä kysely (Ristamäki 2016) ja Helsingin Sanomien teettämä mielipidemittaus (Kettumäki 2015). Vaikka pakolaiset ja turvapaikanhakijat ovat vain osa maahanmuuttoa, Evan mukaan asenteiden tiukentumiseen on vaikuttanut nimenomaan Euroopan pakolaiskriisi (Toivonen 2016, 71).

Näiden seikkojen takia tutkin tutkielmassani etnisyyden representaatioita rikosuutisissa. Tarkoitukseni on tuoda esiin niitä keinoja, joilla etnisyyttä rakennetaan uutisissa. Näiden keinojen avulla tuotetaan etnisyyden representaatioita, jotka vaikuttavat muun muassa epäilystä/tekijästä ja rikoksesta syntyvään kuvaan. Tutkimuksellani haluan selvittää, tehdäänkö etnisyydestä tärkein epäilty/tekijä ja samalla rikosta määrittävä tekijä.

Tutkimusmenetelmäni on representaatioanalyysi, jonka toteutan lähiluvun ja sisällönanalyysin avulla. Päädyin tekemään laadullista tapaustutkimusta, jotta voin tarkastella aineistoja pintaa syvemmillä. Valitsin aineistokseni kolme laajaa uutisointia osakseen saanutta rikostapausta: 17-vuotiaan opiskelijatyön surma, Tapanilan raiskaus ja Laukaan kolmoissurma. Valitsin tarkoituksella tapaukset, joissa epäiltyinä oli ulkomaalainen tai ulkomaalaistaustainen henkilö. Aineistoni keräsin jokaisen tapauksen kohdalla Iltä-Sanomista ja sen alueen päälehdessä, jolla rikos tapahtui. Perustelen aineiston valintaa myöhemmin viidennessä kappaleessa.

En pidättäytynyt tutkimaan vain epäillyn/tekijän etnisyyden representaatioita, vaan keskitin huomioni myös uhrin ja osallisten läheisten etnisyyden tuottamiseen. Päädyin valintaan tarkasteltuani aineistoani ja huomattuani, että epäillyn/tekijän lisäksi epäillyn läheisiä etnistettiin voimakkaasti. Toki tutkimukseni keskiössä on rikoksesta epäilty ja syytetty, sillä hänen jatkuva ja määrätietoinen etnistämisensä koko rikosprosessin ajan ja etenkin ennen tuomiota, leimaa helposti koko etnisen vähemmistöryhmän. Se määrittää rikoksen perimmäiseksi syyksi tekijän kuulumisen etniseen vä-

hemmistöryhmään.

Tutkimuksessani ymmärrän, ettei etnisyys kuvaa vain etnisiä vähemmistöryhmiä, vaan myös valtaväestöä. Tarkastelen siis myös sitä, miten suomalaisuutta tuotetaan rikostapauksissa. Tullaanko osallisten suomalaisuutta korostaneeksi vastaparina ulkomaalaisuudelle tai ulkomaalaistaustaisuudelle?

Tutkielmani koostuu seitsemästä kappaleesta, joista ensimmäinen on johdanto. Toisessa kappaleessa käyn tutkimusilmiöni kimppuun: avaan rikosjournalismin etiikkaa ja kysymystä etnisyyden tuottamisesta. Tuon esiin journalismin käytäntöjä ja tuotantoon vaikuttavia tekijöitä sekä rikosjournalismin ominaisuuksia. Lisäksi kerron tarkemmin Suomen etnisistä vähemmistöryhmistä ja avaan heidän kohdallaan rikostilastoja, jotta tutkimukseni kulttuurinen ja yhteiskunnallinen konteksti hahmottuisi paremmin. Kolmannessa kappaleessa esittelen aiempaa tutkimusta Suomesta ja ulkomailta. Neljännessä kappaleessa avaan representaation ja etnisyyden käsitteitä, joiden ymmärtäminen on tutkimukseni kannalta välttämätöntä. Lisäksi määrittelen kappaleessa tutkimuksen ongelmanasettelun ja esittelen tutkimuskysymykseni. Viidennessä kappaleessa käyn läpi aineiston ja tutkimusmenetelmän. Kuudennessa kappaleessa analysoin uutisia seikkaperäisesti, ja kappaleiden alalukuihin olen kirjoittanut tiivistetysti analyysini tärkeimmät tulokset. Tämän jälkeen pohdin tuloksia ja teen tulkinnoistani johtopäätöksiä. Seitsemännessä kappaleessa analysoin tutkimukseni onnistumista ja pohdin, millaiselle tutkimukselle olisi vielä tarvetta.

2. Rikosjournalismin eettisyys ja etnisyys

Tutkimukseni liittyy rikosuutisoinnin eettisyyteen. Ensimmäisessä alaluvussa avaan journalismin tuotannon sääntelyä ja tuon esiin alan eettistä säännöstöä sekä päällikkötoimittajien mielteitä siitä, mikä on etnisyyden merkitys rikosuutisissa. Tämän jälkeen kerron journalismin tuotantoon vaikuttavista tekijöistä ja käytännöistä sekä avaan rikosuutisten olemusta. Lisäksi olen päättänyt esitellä hieman seikkaperäisemmin Suomen etnisiä vähemmistöryhmiä, koska mielestäni pelkkä maininta etnisistä vähemmistöryhmistä ei riitä. Kerron siis viimeisessä alaluvussa laajemmin etnisten ryhmien historiasta ja nykyisyydestä Suomessa, jotta tutkimukseni kulttuurinen ja yhteiskunnallinen konteksti hahmottuisi. Historia on hyvä tiedostaa myös sen takia, että historiassa omaksutut asenteet ja mielikuvat saattavat siirtyä sukupolvilta toisille ja näin vaikuttaa nykyiseen ajatteluunme vähemmistöistä.

2.1 Itsesääntelyä alan sisällä

Journalismin tuotannossa sovelletaan kahdenlaisia säädöksiä ja ohjeita: lakeja ja alan omia eettisiä ohjeita.

Sananvapaus on turvattu jo perustuslaissa ja siihen sisältyy oikeus ilmaista, julkistaa ja vastaanottaa tietoja, mielipiteitä ja viestejä kenenkään estämättä (Suomen perustuslaki 1999/731 § 12). Sananvapaus ei tarkoita sitä, että mitä tahansa voi sanoa kenestä tahansa, sillä jokaisen ihmisen kunnia ja yksityiselämä on turvattu perustuslaissa. Rikoslaisissa on puolestaan kielletty esimerkiksi yksityiselämää loukkaava tiedon levittäminen ja kunnianloukkaus. Yksityiselämä ja sananvapaus siis limittyvät toisiinsa. (Sananvapaus.) Lailla on säännelty myös sananvapautta joukkoviestimissä. Laki sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä eli sananvapauslaki sääntelee tarkemmin esimerkiksi päätoimittajan määräämisvelvollisuutta, vastineen ja oikaisun julkaisemisvelvollisuutta, vastuun jakautumisen periaatteita ja kunnian ja yksityiselämän loukkaamista koskevan tuomion julkaisemista (Korpisaari 2015, 108).

Journalismin eettisillä säännöillä pyritään vaikuttamaan uutisointiin alan sisällä. Eettiset säännöt syntyivät 1800-luvun loppupuolella, koska toimittajat halusivat vastustaa median ulkopuolisten tahojen yrityksiä puuttua laeilla toimitustyöhön ja julkaisemiseen (Arolainen 2002, 135.) Journa-

lismissa eettinen pohdinta ja eettiset säännöt käsittelevät pitkälti sitä, mitä on hyväksyttävää julkaista ja millä keinoin tietoa hankintaan.

Pohjoismaissa eettisten ohjeiden kehitys on ollut sidoksissa rikosasioiden uutisoinnista esitettyihin käsityksiin (Arolainen 2002, 135). Tämä näkyy myös eettisistä säännöistä koostuvissa Journalistin ohjeissa, sillä monet säännöistä liittyvät oikeudenmukaiseen rikosuutisointiin.

Suomessa melkein kaikki joukkoviestimet ovat sitoutuneet noudattamaan Journalistin ohjeita. Niillä ei ole lainvoimaa, mutta ohjeita sekä Julkisen sanan neuvoston ratkaisuja kunnioitetaan. (Emt., 135.) Journalistin ohjeet käsittelevät muun muassa ammatillista asemaa, tietojen hankkimista ja julkaisemista, haastateltavan ja toimittajan oikeuksia, virheen korjausta sekä yksityisiä ja julkisia asioita (Journalistin ohjeet 2011). Rikosuutisointiin liittyen Journalistin ohjeet määrittelevät esimerkiksi, että rikoksesta tuomitun nimen, kuvan ja muita tunnistetietoja voi julkaista, ellei se tuomitun asemaan tai tekoon nähden ole selvästi kohtuutonta. Lisäksi muistutetaan, että tunnistamiseen johtavien tietojen käytössä pitää olla varovainen, kun kyse on rikosepäilyistä tai syytteenä. (Journalistin ohjeet 2011.) Monilla toimituksilla on vielä lisäksi omia, Journalistin ohjeita tarkempia eettisiä ohjeistuksia.

Rikosasioissa tiedon julkaisemista tai julkaisematta jättämistä pohditaan yleensä rikoksen laadun, uutisoinnin kohteen yhteiskunnallisen aseman ja prosessin vaiheen näkökulmista. Erityisen varovaisia ollaan nimien käytössä. (Arolainen 2002, 130, 135). Julkisen sanan neuvoston lausuman mukaan henkilöllisyyden paljastamisessa pääsääntönä on, ettei henkilöllisyyttä kerrota ennen tuomioistuinkäsittelyä. Säännöstä voidaan poiketa, jos teon laadussa ja tekijän asemassa on jotain niin merkittävää, että ne puoltavat henkilöllisyyden paljastamista. (Nimi rikosuutisissa.) Monilla toimituksilla on käytössä kahden vuoden tuomion malli, eli jos tuomittu saa vähintään kahden vuoden vankeusrangaistuksen, hänen nimensä voi uutisessa kertoa.

Rikoksista raportoidessa on oltava tarkkana sen suhteen, mitä nimityksiä ihmisistä käyttää ennen tuomiota. Rikoksesta epäilty on epäilty siihen asti, kunnes hänet oikeudessa tuomitaan syylliseksi. Epäilystä puhutaan yleensä syytettynä silloin, kun rikossyyte on nostettu, mutta on muistettava, että syytetty silti edelleen vasta epäilty. (Yksityisyyden suoja rikosasioissa). Puhun tutkijana pääsääntöisesti epäilystä/tekijästä, jolloin epäillyn nimikkeeseen sisältyy myös määrite syytetty. Tekijä puolestaan kuvaa tuomittua. Analyysivaiheessa erottelen selkeämmin epäillyn, syytetyn ja tuomitun kategoriat, jotta uutisoinnissa esiintyvän etnisyyden tuottamisen eri vaiheet hahmottuvat selkeämmin.

Rikoksista uutisoitaessa on siis oltava tarkkana sen suhteen, mitä kertoo ja missä vaiheessa ja kuinka epäiltyä uutisoinnin eri vaiheissa nimeää. Erityistä huomiota tulee kiinnittää kuitenkin rikoksen uhrin käsittelyyn. Rikosten uhrit saavat Suomessa osakseen erityistä suojelua, etenkin, jos heidän yhteiskunnallinen asemansa ei ole merkittävä. Journalistin ohjeet linjaavat, että tietoja rikoksentekijästä tai epäilyistä ei pidä julkaista, jos ne paljastavat erityisen arkaluonteisen rikoksen uhrin ja tällaisen uhrin henkilöllisyyttä on suojeltava, ellei sillä ole poikkeuksellisen tärkeää yhteiskunnallista merkitystä (Journalistin ohjeet 2011).

Eettisten sääntöjen ja lakien lisäksi journalisteja ohjaa vankka ammattitaito.

Rikostoimittajat alkoivat profiloitua omaksi ryhmäkseen 1990-luvulta alkaen, ja tätä kuvastaa Oikeustoimittajat ry:n perustaminen vuonna 1988. Vaikka rikoksien ympärille kehitettiin omat erikoisosajansa, alkoi samalla journalismin kaupallistuminen vaikuttaa rikosjuttujen sisältöihin. (Smolej 2011, 9). Neutraalista faktojen raportoinnista on siirrytty kuvaamaan yhä enemmän uhrin kokemusta ja tuntemuksia sekä silminnäkijöiden reaktioita sen sijaan, että keskityttäisiin vain tekijään (Mäkipää & Möre 2009). Vaikka rikosuutisointi ja uutisointi yleisestikin ovat muuttuneet, vaikuttaa journalismin ideaali Suomessa melko pysyvältä. Vuodesta 1995 vuoteen 2007 journalismin periaatteista yksilön suoja, syrjintäkiellot rodun, etnisen taustan tai uskonnon perusteella, virheiden korjaaminen, totuudellisuus, rehellisyys ja tiedon oikeellisuus, ovat pysyneet neljän tärkeimmän periaatteen kärjessä. Vuosien aikana yksilön suojan merkitys nähtiin yhä tärkeämmäksi. (Mäntylä & Karilainen 2008, 60.) Suomalaistoimittajat pitävätkin ammattietiikkaa hyvin tärkeänä työtä ohjaavana tekijänä. Toimittajille tehdyssä kyselyssä 98 prosenttia vastaajista oli vähintään jossain määrin samaa mieltä siitä, että töissä pitää noudattaa ammattieettisiä ohjeita tilanteesta riippumatta. Ammattietiikan soveltamisessa nähtiin jonkin verran tilannekohtaista harkinnan mahdollisuutta, mutta yli puolet vastaajista oli sitä mieltä, ettei etiikka vaihteile tilanteiden mukaan. Henkilökohtaiseen harkintaan perustuvaa eettisyyttä ei katsottu hyvällä. (Pöyhtäri, Väliiveronen & Ahva 2014, 17–18.) Myös vastakkaisia tuloksia on löydetty. Aiemman tutkimuksen mukaan merkittävä osa toimittajista suhtautui torjuvasti yleisiin moraaliperiaatteisiin ja korosti yksilön omantunnon merkitystä. Monet olivat taipuvaisia nimenomaan tilanne-eettiseen ajatteluun, jonka mukaan päätösten tulee pohjata konkreettisiin tilanteisiin eikä ratkaisuja voi tehdä yleisellä tasolla. (Juntunen 2009, 43–44.)

Siirrytään etnisyyteen. Eettistä harkintaa tarvitaan rikoksesta epäillyn taustoista julkaisupäätöksiä tehtäessä. Onko rikoksesta epäillyn/tekijän etnisen taustan kertominen välttämätöntä rikosuutisissa?

Esimerkiksi Luxemburgissa kansalaisjärjestöt aloittivat keskustelun siitä, pitäisikö rikoksentekijän kansalaisuuden mainitseminen kokonaan kieltää. Toimittajat eivät innostuneet järjestöjen ehdotuksesta. (ter Wal 2002, 43.) Suomessa Journalistin ohjeiden mukaan etnistä alkuperää ja kansallisuutta ei pidä tuoda esiin asiaankuulumattomasti tai halventavasti (Journalistin ohjeet 2011). Asiaankuulumaton jättää varaa tulkinnalle. Lisäksi ohjeissa linjataan, että ”rikoksesta tuomitun nimen, kuvan tai muita tunnistetietoja voi julkaista, ellei se tuomitun asemaan tai tekoon nähden ole selvästi kohtuutonta” (Journalistin ohjeet 2011). Julkisen sanan neuvoston mukaan taustojen kertominen on perusteltua esimerkiksi silloin, kun tieto auttaa poliisia rikoksen tutkinnassa, yleisövihjeiden saamisessa, epäiltyjen kiinniotossa tai jos sillä on oleellista merkitystä uutisen taustoitamisen kannalta (Langettava 5408/SL/14). Usein kuitenkin tarpeetonta etnistämistä esiintyy silloin, kun epäilty on jo poliisin huostassa.

Suomessa on viime aikoina pohdittu etnisyyden tuottamista ja sen tarpeellisuutta erityisesti raiskausuutisissa. Ilta-Sanomien vastaavan päätoimittajan Tapio Sadeojan mukaan raiskausepäilyissä ongelmallista on se, ettei kukaan tiedä, onko epäillyn etninen tausta vaikuttanut siihen, että rikos on tehty. Hänen mukaansa viranomaisilta on välittynyt sellainen kuva ilmiöstä, että etnisyys on ollut syytä tuoda esille. Sadeojan mielestä lukijalle pitäisi pystyä kertomaan, miten etninen tausta on vaikuttanut uutisoituihin rikoksiin, jos se on vaikuttanut. Lisäksi hän toivoo, ettei etnisyyden kertomisesta tulisi yleistä tapaa. (Marttinen 2016.)

Sadeojan mukaan etnisyyden kertomisen taustalla ovat suuret turvapaikanhakijamäärät ja muun muassa sosiaalisen median luoma paine. Lisäksi poliisi kertoo aiempaa avoimemmin, jos rikoksesta epäilty on ulkomaalaistaustainen tai turvapaikanhakija. Sadeojan mukaan uutisointitavan on täytynyt muuttua, jotta ihmisillä on väylä saada oikeaa tietoa vihasivustojen ja sosiaalisen median spekulatiiviselle tilalle. Sadeojan mukaan kyseessä on Eurooppaa muokkaava muutos, josta toimittajien on kerrottava kaikki mahdollinen, joten turvapaikanhakijastatus on nykyisin oleellinen tieto. (Marttinen 2016.)

Helsingin Sanomien päätoimittaja Antero Mukka (2015) kommentoi etnisyyden mainitsemista Tapanilan raiskaustapauksessa, joka on myös yksi analysoimistani rikostapauksista. Mukka kertoo

kommentissa ”Tapanilan raiskaus ja HS:n uutisointi – Mitä kertoa, kun epäilty ovat jo kiinni?”, kuinka HS.fi julkaisi epäiltyjen etniseen taustaan viittaavan määritelmän heti epäilyvaiheen uutisessa, mutta poisti sen myöhemmin.

Poliisi käytti epäillyistä heidän taustaansa viittaavaa, yleisesti käytettyä määritelmää, joka päättyi toviksi myös HS.fi:ssä julkaistuun uutiseen. Kyseinen yhdyssana poistettiin muutama minuutti myöhemmin.

Uudelleenharkinnan pontimena oli arvio siitä, että peruste epäiltyjen alkuperän julkaisulle tuntomerkitietona ei sittenkään ollut kestävä, koska epäilty tekijät oli jo saatu kiinni.

Mukka tosin toteaa, että tieto olisi pitänyt jättää tekstiin, kun se oli jo julkaistu. Hän kertoo, että Helsingin Sanomilla on tämän kaltaisiin tilanteisiin ohjeistus, joka pohjaa Journalistin ohjeisiin. Lehti on sitoutunut noudattamaan Journalistin ohjeita.

HS:n oman ohjeistuksen mukaan ”henkilön etnistä alkuperää, vakaumusta, sukupuolista suuntautuneisuutta tai muuta vastaavaa ominaisuutta ei pidä tuoda esiin asiaankuulumattomasti, halventavasti tai tarpeettomasti määritelmässä tarkoitettua ihmisryhmää leima-ten.”

Ohjeen mukaan ”rikosuutisessa esimerkiksi etnisen alkuperän maininta voi olla tarpeen muun muassa rikoksesta epäiltynä etsityn henkilön tuntomerkinä tai rikoksen luonteen tai siihen liittyvään tapahtumasarjaan oleellisesti liittyvänä tietona”.

Mukka vetoaa vielä Julkisen sanan neuvoston (JSN) antamaan langettavaan tapauksessa, jossa paikallislehti kertoi varkaudesta epäiltyjen etnisen taustan. JSN:n mukaan tiedon kertomisella ei ollut merkitystä rikoksen selvittämiseksi, koska rikolliset oli jo napattu. Mukan mukaan kyse on Tapanilan tapauksessa samasta problematiikasta, vaikka rikos onkin vakavampi. Lisäksi hän pohtii tuntomerkinä ”ulkomaalaistaustaisen” käsitettä.

Mutta kuinka monenteen polveen asti Suomessa syntynyt ruotsalainen, iranilainen tai somalialainen kantaa ulkomaalaistaustaisen leimaa?

Vai onko ulkomaalaistaustasta tullut kiertoilmaus, jolla tarkoitetaan jotain tiettyä kansanosaa, alkuperää tai ihonväriä?

Siksikin toimittajan pitäisi aina pyrkiä kysymään poliisilta tarkempia tuntomerkkejä. Näin tässäkin tapauksessa toimittiin, mutta edes kysyttäessä niitä ei saatu.

Mukka kertoo JSN:n tulkinnasta, jonka mukaan ”etnisen taustan kertominen poliisiuutisissa ei riko

Journalistin ohjeita, jos tieto esimerkiksi auttaa poliisia rikoksen tutkinnassa, epäiltyjen kiinniotos-
sa tai yleisövihjeiden saamisessa tai jos sillä on olennaista merkitystä uutisen taustoittamisen kan-
nalta". Mukan mukaan toimituksille jää tehtäväksi viime kädessä tapauskohtaisesti tulkita, "onko
ihmisen, kenties hänen vanhempiansa tai isovanhempiansa alkuperä näillä kriteereillä merkityksel-
linen tieto." Kuten Mukka artikkelissa myöntää, tehtävä ei ole helppo.

Myös Tapanilan raiskaustapauksen kulku, syyt ja seuraukset on syytä selvittää, jotta ym-
märtäisimme taas jotain vähän enemmän siitä, mitä yhteiskunnassa tapahtuu. Tekijöiden
taustatkin voivat osoittautua merkityksellisemmiksi kuin ensin luulimme.

Toisaalta viestimillä on vastuunsa siinä, etteivät syyttömät joudu lynkkausmielialan koh-
teeksi pelkästään taustansa takia.

Myös Ilta-Sanomien päätoimittaja Ulla Appelsin (2015) otti osaa Tapanilan tapauksen keskuste-
luun. Hänen mukaansa silloin, kun poliisi etsii poikkeuksellisen rikoksen silminnäkijöitä ja julkaisee
tietoja epäillyistä, olisi outoa, jos media sensuroisi näitä tietoja. Appelsinin mukaan on yhteiskun-
nan edun mukaista, että kaikki vakavat rikokset selvitetään, ja siksi media julkaisee välillä tietoja
rikoksentehtäjäiden etnisestä taustasta, vaikka "tarpeetonta leimaamista on tietenkin vältettävä."
Mielenkiintoista Appelsinin näkökulmakirjoituksessa on se, että hän näkee salailuna ja selittelynä
sen, jos etnistä taustaa ei kerrota.

Mutta toisaalta on myös päivänselvää, että salailu ja selittely vasta sitä rasismia lisäävätkin
– koska nykyaikana mitään ei voi salata. Jos viranomaiset, media ja etujärjestöt järjestel-
mällisesti peittelevät aina tekijöiden taustoja, syntyy helposti kuva jostakin salaliitosta ja
jopa rikosten vähättelystä. Ja on kauhistuttavaa, jos raiskausta rikoksena vähätellään.

Edellisistä puheenvuoroista huomataan, että toimituksissa pohditaan etnisyyden esille tuomista ja
toimintatapoihin haetaan linjaa, vaikka suuntaa antava ohjeistus on jo olemassa. Vaikka kaikki
kommentoivat raiskausuutisointia, tutkimukseni analyysivaiheessa nähdään, että etnisyyttä tuote-
taan myös muissa kuin raiskausuutisissa.

Etnisistä vähemmistöryhmistä esiintyvä kyseenalainen kirjoittelu on yleensä ryhmän leimaamista
tietyn tai tiettyjen ryhmään kuuluvien yksilöiden toiminnan perusteella. Tällaiseen kirjoitteluun
sisältyy oletus siitä, että epäasiallinen tai rikollinen käytös on koodattu yksilön etnisyyteen, eli kuu-
lumiseen tuohon tiettyyn etniseen vähemmistöryhmään. Piilomerkitysten tasolla kaikki pakolaiset
saatetaan leimata rikollisiksi, jos yksi pakolainen syyllistyy raiskaukseen. Tästä ei kuitenkaan saa
vetää sitä johtopäätöstä, että etnisten vähemmistöryhmien tekemistä rikoksista tai heihin liittyvis-

tä muista ongelmista ei saisi esimerkiksi mediassa kirjoittaa. Kyse on siitä, että keskustelua on käytävä sillä tasolla, ettei media vaaranna vähemmistöjen ihmisoikeuksien toteutumista. Kysymys kuuluu, missä tilanteessa ihmisen etninen tausta on tarpeen tuoda esiin. Etnisellä taustalla ei välttämättä ole kyseessä olevan asian kannalta merkitystä, ja etenkin rikosuutisissa etnisyyden representaatioiden tuottaminen saattaa leimata koko etnisen vähemmistöryhmän. (Kortteinen 1992, 150–151.) Etenkin pakolaiset muodostavat haavoittuvan ryhmän hädänalaisina ja Suomen kieltä osaamattomina. Heillä ei ole mahdollisuutta puolustautua median esittämiä väitteitä vastaan, ja siksi heitä on erityisesti suojeltava. (Kortteinen 1992, 126.)

Suomessa lehdistön kirjoittelun on todettu olevan asiallista, eikä syrjiviin tai rassistisiin kannanottoihin juuri sorruta (Raittila & Kutilainen 2000, 80–83). Aiempi rikosuutisiin liittynyt etnisten vähemmistöjen leimaaminen on vähentynyt etenkin journalistien eettisten sääntöjen vaikutuksesta (Raittila 2002, 9).

2.2 Journalismin käytännöt vaikuttavat uutisointiin

Journalismi on melko rutinoitunutta representaatioiden tuottamista ja journalismin tuotantoon vaikuttavat kaavoittuneet tekstien lajityypit (Kunelius 2003, 21–22). Uutisjournalismi vastaa kysymyksiin mitä, kuka, missä, milloin, miksi ja millä seurauksilla. Uutisen perimmäinen tarkoitus on välittää viesti lukijalle totuudenmukaisesti, ytimekkäästi ja ymmärrettävästi. Journalismissa uutisoitavien asioiden painoarvoa mitataan uutiskriteereillä. Näitä ovat Galtungin ja Rugen [1985] mukaan toistuvuus, voimakkuus, yksiselitteisyys, kulttuurinen merkittävyys, odotettavuus, jatkuvuus, yllätyksellisyys, eliittiin kuuluminen, henkilöitävyys, päivän valikoima ja negatiivisuus. Osa kriteereistä on toistensa kanssa ristiriidassa, ja yleensä uutiset koostuvat kriteerien yhdistelmästä. (ks. Kunelius 2003, 190–191.) Rikosuutinen on yksi johtavista uutiskategorioista, koska rikokset täyttävät helposti uutisarvoisuuden kriteerit (Smolej 2011, 35). Uutiskriteerit heijastavat yhteisön arvoja ja yhteiskunnallisia suuntauksia. Uutiskriteerien painotus vaihtelee, ja journalismi muovautuu yhteiskunnan muuttuessa. (Mäkipää & Mörä 2009, 207.)

Suomessa toimittajan työhön vaikuttavat voimakkaimmin journalistinen etiikka, medialait ja säännökset, resurssit, aikarajoitteet, toimituksellinen linja, omat arvot ja uskomukset, esimies ja toimituksen johto. Myös henkilökohtaisilla suhteilla uutislähteisiin, pääsy viranomaistietoihin, vertaisilla

toimituksessa ja yleisön palautteella on vaikutusta työhön (Pöyhtäri, Väliverronen & Ahva 2014, 24–25). Toimittajan työhön vaikuttavat myös vallitseva yhteiskunnallinen tilanne ja yhteisö, jossa he elävät (Mäkipää & Mörä 2009, 207), mutta lisäksi journalistin omat ja samalla myös kulttuuriset ajatusrakennelmat.

Tällainen on esimerkiksi kulttuurinen muisti, jonka voi ymmärtää diskurssin tapaiseksi ilmiöksi. Kulttuurinen muisti jäsentää kulttuurissa elävien ihmisten puhetta ja muita käytäntöjä ja se näkyy esimerkiksi kulttuurisissa teksteissä. Kulttuurisessa muistissa historia ja nykyisyys yhdistyvät, ja tämä näkyy myös mediateksteissä. Kulttuurinen muisti sisältää kerrostuneita ja ristiriitaisia aineksia, jotka voivat olla pitkään huomaamattomia, mutta jotka voivat nousta esiin yhteiskunnallisen tilanteen muuttuessa. Emme siis välttämättä edes tiedosta kulttuurisen muistin toimintaa tekstejä luodessamme. Kulttuurinen muisti vaikuttaa maailman tiedollisen hahmottamisen lisäksi siihen, miten ilmaisemme ja koemme pelkoja ja tarpeita. Tällaisia tunnetason tekijöitä voivat olla esimerkiksi Suomen Venäjä-suhteisiin liittyneet pelot ja ”ryssäviha”. Puheteot, tutkimukseni yhteydessä journalistiset tekstit, eivät siis kerro vain tietoisuudestamme, vaan myös kulttuurisista ajattelumalleista. Hyvin vanhat ajattelumallit saattavat säilyä muistissa, vaikka yksilöiden ajattelu ja yhteiskunta olisi muuttunut. Esimerkiksi rotuerottelu voi ohjata ajatteluamme ja tekojamme, vaikka emme sitä tiedostaisi. (Raittila 2004, 39–41, 45.)

Siirrytään itse kirjoitusprosessiin. Yleensä toimittajilla on melko vapaat kädet sen suhteen, mitä lähteitä hän uutisissaan käyttää. Rikosjournalismissa tilanne on toinen, sillä vaihtoehtoja ei ole. Tietoja rikoksista saa pääasiassa poliisilta ja muilta viranomaisilta tai virallisista asiakirjoista. Usein etenkin syyttäjää pääsee uutisteksteissä tulkitsemaan ja tuottamaan kokonaiskuvaa tapahtumista.

Lähteiden sijaan rikoksista kirjoittava toimittaja voi melko vapaasti valita, mitä sanoja ja lainauksia hän käyttää. Tutkimukset toimittajien arjesta osoittavat, että toimittajat ovat tietoisia sanojen merkityksistä ja latautuneisuudesta, vaikka he välillä vetoavatkin kiireeseen. Ei ole yhdentekevää, millä sanoilla asioista uutisoidaan, miten henkilöitä, tapahtumia ja toimintaa nimetään, käytetäänkö passiivi- vai aktiivimuotoja ja lieventäviä tai kärjistäviä ilmauksia. Nämä kaikki valinnat vaikuttavat siihen, millainen kuva lukijalle tapahtumista ja ihmisistä syntyy. Esimerkiksi se, puhutaanko ihmisiä tappaneista henkilöistä terroristeina vai sotilaina vai vapaustaistelijoina antaa tapahtuneesta melko erilaisen kuvan. Etnisyyttä tavataan tuottaa kielikuvilla, esimerkiksi kuvaamalla ihmisiä sanalla pakolaisvirta, joka assosioi maahanmuuton hallitsemattomaan luonnonvoimaan, joka

puolestaan luo mielikuvia uhasta ja tuhosta. (Pietikäinen 2002, 24–29.) Konkreettinen esimerkki sanavalintojen merkityksestä on 1990-luvulla somalialaisten Suomeen saapumisen määrittäminen mediassa ”somalishokiksi”. ”Somalishokki” on hyvä esimerkki siitä, kuinka tiedostusvälineet voivat omalta osaltaan luoda kielteistä ilmapiiriä, jossa pakolaisia koskevan tiedon perille saaminen on hankalaa (Kortteinen 1992, 126). Tällä tavoin media käyttää valtaansa asioiden määrittelyssä. Etnisyyttä tuottaessaan journalismi tekee jaottelua meihin ja muihin, ja näin se osallistuu rutiininomaisesti kansallisen järjestyksen tuottamiseen ja ylläpitoon (Horsti 2005, 70, 76). Journalismin ihanne on objektiivinen eli tasapuolinen, faktoihin perustuva ja ulkopuolelta asioita tarkkaileva uutisointi. Journalismi ei kuitenkaan toimi tasapuolisesti, sillä aina esimerkiksi tietyt lähteet ja lajityypit valitaan ensisijaisiksi (Horsti 2005, 77). Media tosin voi räikeän erottelun sijaan tarjota etniselle monimuotoisuudelle tilaa ja representaatioillaan tukea ja vahvistaa monimuotoisuutta. Tämänkaltaisen monimuotoisuuden tukeminen näkyy erilaisina kokeiluina etnisten aiheiden uutisoinnin laajentamiseksi (Horsti 2005, 12).

2.3 Rikosuutisoinnin muutos: rutiiniraportoinnista tunteiden kuvaamiseen

Rikosuutiset eivät ole olleet Suomessa kovin keskeinen laadullisen tutkimuksen kohde, mikä voi johtua siitä, että rikosuutiset noudattavat melko rutiininomaista pelkistettyä kaavaa ja näin ne eivät houkuttele esimerkiksi syvällisemmän tekstianalyysin pariin. Vuosituhannen alussa kiinnostus on pitkälti kohdistunut rikosuutisoinnin määrään. Määrällisissä tutkimuksissa rikosuutisoinnin, etenkin väkivaltautisoinnin on havaittu lisääntyneen. Tutkimusten mukaan väkivaltautisointi on lisääntynyt esimerkiksi iltapäivälehtien etusivuilla ja Yleisradion television pääuutislähetyksessä (Kivivuori, Kemppi & Smolej 2002, Kemppi & Kivivuori 2004). Iltapäivälehtien etusivujen väkivaltaotsikointi lisääntyi voimakkaasti vuosien 1980 ja 2000 välillä, vaikka väestön riski joutua väkivallan kohteeksi on pysynyt vakaana ja hieman jopa laskenut (Kivivuori ym. 2002, 82, 86). Rikokset olivat iltapäivälehtien lööpeissä vuosien 1985 ja 2006 välillä yksi yleisimmistä aihealueista oli ja rikokset kuuluivat myös pinta-alaltaan suurimpien joukkoon (Syrjälä 2007, 17). Samassa tutkimuksessa havaittiin, että väkivaltaotsikoiden määrä kasvoi etenkin 2000-luvun alun ja vuosien 2005 ja 2006 välillä (Emt., 26). Lisäksi lööppejä tarkastelemalla on havaittu, että yksittäisiä surmatapauksia on alettu seurata aiempaa pidempään 1990-luvun puolivälistä ja 2000-luvun alusta alkaen (Syrjälä 2007, 64).

Rikosuutisten lisääntymistä 1990-luvulta alkaen on selitetty tiettyjen ilmiöiden, kuten moottori-pyöräjengien, ilmaantumisella. Toisaalta määrän kasvuun on uskottu vaikuttaneen pääomamarkkinoiden vapautuminen EU:hun liittymisen yhteydessä, joka vaikutti myös mediamarkkinoihin. Määrän kasvua on perusteltu myös sillä, että nykyisin toimittajien suhteet lähteisiin eli poliiseihin ja oikeuslaitoksiin ovat lähentyneet. Poliisit tiedottavat enemmän ja aiempaa nopeammin, eikä toimittajan tarvitse hitaasti ja vaivalloisesti kaivaa tietoja esiin. (Smolej 2011, 10–11.) Myös sillä, että rikosuutiset myyvät, voi olla vaikutusta. Tutkimukset ovat toistuvasti osoittaneet, että rikostarinat myyvät enemmän kuin muun tyyppiset uutiset. Etenkin väkivaltarikokset ja seksuaalirikokset kiinnostavat lukijoita. (Benedict 1993, 7–8.) Mikä tahansa rikos ei kuitenkaan saa ihmisiä kiinnostumaan ja ostamaan lehtiä tai klikkaamaan niitä auki verkossa. Esimerkiksi raiskausuutisointia tutkineen Helen Benedictin (1993) mukaan raiskaus itsessään ei välttämättä houkuttele lehdistöä kirjoittamaan siitä. Esimerkiksi New Yorkin Central Parkissa tapahtunut lenkkeilijän raiskaus houkutteli lehdistön kirjoittamaan asiasta, koska uhri oli valkoinen, hyvännäköinen ja varakas – tällainen uhri sopii lehdistön tarkoitusperiin ja kiinnostaa lukijoita. (Benedict 1993, 8.) Poikkeuksellisuus, raakuus ja osallisten korkea yhteiskunnallinen asema nostavat rikoksen melko todennäköisesti uutisagendalle.

Rikosuutisten määrän kasvun ja kiinnostavuuden lisäksi tutkijat ovat tarkastelleet rikosuutisten sisällön muutoksia. Rikosuutisten on havaittu muuttuneen viranomaiskeskeisestä raportoinnista yhä enemmän tunteita ja yhteisön reaktioita kuvaavaksi uutisoinniksi. Esimerkiksi Ilta-Sanomien etusivujen henkirikosuutisointi muuttui merkittävästi vuodesta 1980 vuoteen 2000. Vuonna 1980 jutut oli tehty viranomaisten näkökulmasta, mutta myöhemmin yleistyivät uutiset, joissa tuotiin esiin tekijän ja uhrin persoonallisuutta, arvioitiin tekojen aiheuttamia tunteita ja kuvattiin rikoksen vaikutuksia yhteisöön. Juttuja rakennettiin helpommin samaistuttaviksi ja etenkin henkirikokset tuotiin lähemmäs lukijoiden arkea. Tavallisille ihmisille annettiin aiempaa enemmän tilaa kertoa ajatuksiaan henkirikoksesta ja sivulliset nähtiin yhä useammin henkirikosten epäsuorina uhreina. (Mäkipää & Möre 2009, 208, 217–218.) Vaikka tunteiden kuvaaminen on lisääntynyt, ei uutisointi ole kuitenkaan muuttunut rajummaksi, sillä yksityiskohtaiset teon kuvaukset ovat vähentyneet ainakin iltapäivälehtien lööpeissä (Syrjälä 2007, 64).

Yksi syy lisääntyneille väkivaltaotsikoille, tunteita herättävien tekstien ja surun representaatioille voi olla lehden myynnin edistäminen eli taloudellinen paine. Lehdet haluavat raportoida faktoista

ensimmäisinä, mutta myös haalia lukijoita ja verkossa klikkejä, jotta mainostajille voidaan osoittaa, että lukijoita on merkittävästi. Mehevä tunteita herättävä otsikko saa lukijan pauloihinsa varmemmin kuin raporttimaisesti esitetty fakta. Tämä klikkijournalismiksikin kutsuttu ilmiö on saanut aikaan sen, että lehdistöä on helppo kritisoida siitä, että toimittajat ovat valmiita uhraamaan oikeudenmukaisuuden saadakseen lukijat klikkaamaan ja mainostajat ostamaan mainostilaa.

2.4 Suomen etniset vähemmistöryhmät

Puhun tutkimuksessani maahanmuuttajista, ulkomaalaisista, pakolaisista ja turvapaikanhakijoista. Näihin kaikkiin käsitteisiin on latautunut tiettyjä aikaan ja yhteiskuntaan sidoksissa olevia mielikuvia. Käsitteet ovat välttämättömiä tutkimukseni kannalta, vaikka ne tekevät erottelua ihmisten välillä. Maahanmuuttajalla tarkoitan laajasti kaikkia niitä henkilöitä, jotka ovat syystä tai toisesta muuttaneet Suomeen. (Martikainen, Sintonen & Pitkänen 2006, 25.) Maahanmuuttajat voivat olla joko oleskeluluvan saaneita ulkomaan kansalaisia tai Suomen kansalaisuuden saaneita ulkomailla syntyneitä ihmisiä, jotka asuvat pysyvästi Suomessa (Niemi & Lehti 2016, 236). Pakolainen viittaa YK:n pakolaismääritelmään ja tarkoittaa Suomeen pakolaisleireiltä tulleita niin sanottuja kiintiöpakolaisia. Turvapaikanhakija on itsenäisesti maahan tullut ihminen, joka hakee turvapaikkaa. Ulkomaalaisella tarkoitan ihmistä, jolla ei ole Suomen kansalaisuutta. (Martikainen ym. 2006, 25.) Nämä käsitteet eivät kuitenkaan kerro mitään siitä, keitä nämä ihmiset ovat. Avaan seuraavaksi lyhyesti perinteisten vähemmistöryhmien ja uusien vähemmistöryhmien historiaa ja nykyisyyttä Suomessa.

Etniset vähemmistöt ovat Suomessa suhteellinen uusi ilmiö, sillä Suomi on perinteisesti ollut maastamuuttomaa. Noin 400 000 suomalaista muutti Pohjois-Amerikkaan 1900-luvun alussa, ja noin 600 000 suomalaista muutti paremman elämän perässä Ruotsiin 1960- ja 1970-luvulla. (Kuu-sisto 2000, 32.) Tuolloin maahanmuuttajat olivat lähinnä takaisin Suomeen palaavia ulkosuomalaisia (Salmi, Kivivuori & Aaltonen 2015, 682). Suomi ei kuitenkaan ikinä ole ollut niin homogeeninen kuin sitä on alleviivattu. Suomessa on ollut jo pitkään etnisiä vähemmistöryhmiä, joita ei luokitella ”maahanmuuttoaaltojen” tuomiksi, vaan perinteisiksi etnisiksi vähemmistöryhmiksi. Perinteisiin etnisiin vähemmistöryhmiin kuuluvat ryhmät ovat asuneet Suomessa vähintään parin sukupolven ajan. Näitä ryhmiä ovat romanit, saamelaiset, juutalaiset ja tataarit. (Raittila 2002, 71.) Näiden

lisäksi perinteisiksi vähemmistöryhmiksi voidaan luokitella venäläiset eli niin sanotusti vanha-venäläiset ja suomenruotsalaiset (Martikainen ym. 2006, 29).

Saamelaiset ovat Suomen alkuperäiskansa ja heitä arvioidaan olevan Suomessa noin 6000–7000 (emt., 29). Suurin osa tataareista saapui Suomeen yli sata vuotta sitten, ja juutalaiset sekä romanit ovat asuneet Suomessa vuosisatojen ajan (Raittila 2002, 71). Perinteisistä vähemmistöryhmistä huolimatta Suomi on ollut melko yhtenäinen kielellisesti ja uskonnollisesti, sillä ruotsinkielisiä lukuun ottamatta mainitut vähemmistöryhmät ovat melko pieniä ja sijoittuvat varsin pienelle alueelle (Saukkonen 2013, 24). Saamelaisia ja suomenruotsalaisia määrittää jollain tasolla myös heidän maantieteellinen sijoittumisensa, vaikka maantieteellinen sijoittuminen ei enää ole niin selvärajaisista sisäisen muuttoliikkeen takia. Etnisten vähemmistöryhmien historiassa ja yhteiskunnallisessa asemassa on suuria eroja, ja lähinnä ainoa perinteisiä ryhmiä yhdistävä tekijä on niiden määrällinen vähemmistöasema. Suomenruotsalaisten lainsäädännöllinen asemansa on varsin samanlainen suomenkielisten kanssa. Saamelaisten lainsäädännöllinen asema on parantunut 1970-luvulta lähtien. Romanit ovat aina olleet melko marginaalisessa asemassa suomalaisessa yhteiskunnassa. (Martikainen ym. 2006, 29.) Tataarien ja juutalaisten vähemmistöasemaan liittyvät kysymykset ratkaistiin jo toiseen maailmansotaan mennessä (emt., 30).

Uusien vähemmistöryhmien saapuminen voidaan ajoittaa 1970-luvulle. Suomeen tuli 1970-luvulla Chilestä paenneita ihmisiä, ja 1980-luvulla maahan otettiin vuosittain muutama sata lähinnä pakolaista lähinnä Vietnamista (Melin 1992, 44). Melkein kaikki Suomessa 1980-luvun puolivälissä asuneet olivat Suomen kansalaisia ja Suomessa syntyneitä (Saukkonen 2013, 25). Viimeistään 1990-luvun alussa Suomi alkoi muuttua maahanmuuttomaaksi. Samoihin aikoihin sijoittuu Eurooppaan suuntautuneen maahanmuuton niin kutsuttu toinen vaihe. Kun ensimmäistä vaihetta 1950–1970-luvuilla määritti tarve ulkomaiselle työvoimalle, alkoi toisessa vaiheessa Eurooppaan suunnata työvoiman sijaan pakolaisia. Samoihin aikoihin sijoittuu eurooppalaisen äärioikeiston nousu ja ulkomaa- ja komaalaispuhe muuttui työvoiman tarpeeseen viittaavista argumenteista kulttuurisia, uskonnollisia ja etnisiä eroja korostavaksi keskusteluksi. Myös Suomessa omaksuttiin tämä uusi diskurssi. (Martikainen ym. 2006, 26–27.)

Ensimmäiset isot ryhmät saapuvat Suomeen 1990-luvulla Venäjältä ja Virosta, loput Jugoslaviasta ja Somaliasta. Tuohon aikaan suurin osa maahantulijoista saapui Euroopasta. (Salmi, Kivivuori & Aaltonen 2015, 683.) Ehkä juuri siksi somalialaisten turvapaikanhakijoiden saapuminen 1990-luvun

alkupuolella huomioitiin näyttävästi mediassa. Määrän lisäksi heistä erityisen teki se, että he olivat ensimmäinen suuri afrikkalaisryhmä sekä se, että he olivat pääasiassa miehiä ja muslimeita. (Pietikäinen 2002, 20.) Vaikka maahanmuuttajien määrä jäi vielä tuolloin melko pieneksi, oli uusien ihmisten saapuminen muualta uutta pitkään syrjässä muuttoliikkeiltä pysytelleelle Suomelle. Seuraavat suuret maahanmuuttoryhmät saapuivat 2000-luvun alussa. Muuttoliikkeen kulttuuriset vaikutukset olivat näkyvämmät kuin aiemmin, ja maahanmuuttajia saapui määrällisesti enemmän kuin ennen. (Salmi ym. 2015, 683.)

1990-luvulla maahanmuuton kohdekaupunki oli Helsinki, josta ulkomaalaistaustaiset ovat muuttaneet myöhemmin muualle pääkaupunkiseudulle. Vuonna 2015 ulkomaalaistaustaisia asui koko maan keskiarvoa enemmän Ahvenanmaalla ja Uudellamaalla. Lisäksi Pohjanmaan ja Varsinais-Suomen maakunnissa ulkomaalaistaustaisia asui suhteellisesti hieman enemmän kuin koko maassa keskimäärin. Vaikka pakolaisia on sijoitettu eri kuntiin ja kasvanut maahanmuutto on lisännyt myös muun Suomen ulkomaalaistaustaista väestöä, on muuttoliike muualta Uudellemaalle ollut viime vuosina vilkasta. (Maahanmuuttajat väestössä.)

Seuraavaksi esittelemissäni tilastoissa ulkomaalaistaustaisella tarkoitetaan henkilöitä, joiden molemmat vanhemmat tai ainoa tiedossa oleva vanhempi on syntynyt ulkomailla. Jos molemmat vanhemmat ovat syntyneet ulkomailla, on taustamaa ensisijaisesti biologisen äidin syntymävaltio. Vuoden 2015 lopussa Suomessa asui vakituisesti 339 925 ulkomaalaistaustaista henkilöä. (Väestörakenne 2015.) Ensimmäisen polven eli ulkomailla syntyneitä heistä oli 286 803 henkilöä ja toisen polven eli Suomessa syntyneitä 53 122. Maanosittain jaoteltuina kaikista ulkomaalaistaustaisista henkilöistä 57 prosenttia oli taustaltaan eurooppalaisia. Toiseksi suurin ryhmä olivat aasialaistaustaiset, joiden osuus oli 25 prosenttia, ja kolmanneksi suurin afrikkalaistaustaiset, joita oli 13 prosenttia. (Väestörakenne 2015.) Suurin ryhmä ulkomaalaistaustaisista ovat ne, joiden taustamaa on entinen Neuvostoliitto tai Venäjä. Heitä oli Suomessa vuoden 2015 lopussa 79 016, mikä on 23 prosenttia kaikista ulkomaalaistaustaisista. Seuraavaksi suurimmat ryhmät olivat virolaistaustaiset (46 960), somalialaistaustaiset (17 761) ja irakilastaustaiset (13 967). (Väestörakenne 2015.) Vuosien 1990–2015 aikana ulkomaalaistaustaisten osuus Suomen väestöstä on kasvanut 0,8 prosentista 6,2 prosenttiin (Maahanmuuttajat ja kotoutuminen).

Ulkomaan kansalaisia oli Suomessa vuoden 2015 lopussa lähes 230 000. Ulkomaan kansalaisista suurimmat ryhmät olivat Viron kansalaiset, Venäjän kansalaiset ja Ruotsin kansalaiset. (Väestö, Ulkomaiden kansalaiset.)

Tilastoissa ei näy syksyllä 2015 Eurooppaan suuntautunut pakotettu muuttoliike. Näin on muun muassa siksi, että tilastojen laatimisen aikaan pääosalle maahantulijoista ei oltu vielä myönnetty oleskelulupaa, joten he eivät siten kuulu maassa vakituisesti asuvaan väestöön (Niemi & Lehti 2016, 232.)

Pakolaiskriisiksi kutsuttuun muuttoliikkeeseen ovat vaikuttaneet muun muassa Syyrian, Irakin ja Afganistanin pitkittyneet konfliktit sekä Afrikan sarven ja Länsi-Afrikan kriisit. Taustalla voivat vaikuttaa myös lähtöalueesta riippuen erilaiset poliittiset, taloudelliset ja sosiaaliset syyt tai koetut vetotekijät vastaanottavissa maissa. (Muuttoliike ja pakolaiskriisi Euroopassa.) Jotain kriisistä kertoo se, että vuonna 2014 turvapaikanhakijoiden ja pakolaisten määrä Suomessa oli 3651 ihmistä, kun vuonna 2015 määrä kasvoi 32 476 ihmiseen. Suurin osa Suomeen pyrkineistä turvapaikanhakijoista tuli vuoden 2015 aikana Irakista ja Afganistanista, Somaliasta, Syyriasta ja Iranista (Turvapaikanhakijat 2015). Vuoden 2016 tammi-lokakuussa suurimmat turvapaikanhakijaryhmät olivat Irakista, Afganistanista, Syyriasta, Somaliasta, Eritreasta ja Intiasta (Turvapaikanhakijat 2016).

Olen tehnyt jaottelua uusiin ja perinteisiin etnisiin vähemmistöihin, mutta arkielämässä vaikuttavat asenteet pohjautuvat pitkälti siihen, ovatko maahanmuuttajat näkyviä vai näkymättömiä. Näkyvien ulkonäkö eroaa etnisen enemmistöryhmän ulkonäöstä. Siksi heidät on helppo tulkita erilaisiksi, toiseksi ja tästä syystä mediakin näkee heidät ”ongelmana”. Näkymättömiin, eli ulkoisilta piirteiltään valtaväestöä muistuttaviin vähemmistöihin ei yleensä liitetä samanlaisia, ainakaan yhtä voimakkaita kielteisiä ennakkoluuloja. Suomessa tästä poikkeus on suomalaisten asenteet venäläisiä ja virolaisia kohtaan. (Tuominen 2002, 73–74.)

Aineistonani ovat rikosuutiset ja tutkin niissä esiintyviä etnisyyden representaatioita, joten koen, että minun on tuotava esiin tutkimustuloksia eri väestöryhmien tekemien rikosten määristä. Aihetta on tärkeä sivuta, sillä tietyissä rikostyypeissä ulkomaalaisten määrät ovat huomattavia. Nämä luvut ja niistä tehdyt tulkinnat voivat myös vaikuttaa journalismin tuotantoon ja näkyä tietyn rikostyyppin kohdalla voimakkaana etnistämisenä.

Suomessa asuvat ulkomaalaiset ovat vuodesta toiseen suhteellisesti useimmin epäiltyinä raiskauksista. Muissa rikoslajeissa ei ole havaittu yhtä vahvoja poikkeamia. Raiskausrikoksiin syyllistyneiden suurta osuutta voidaan pitää maahanmuuttajien rikollisuuden erityispiirteenä kantaväestön rikollisuuteen verrattuna. (Niemi & Lehti 2016, 239.) Tämän perusteella etnisyyden ja kulttuuritaustan voidaan spekuloida vaikuttaneen tekoon nimenomaisesti raiskausrikoksissa. Näin kulttuurisen tekijän tunnistamista ja ymmärtämistä voidaan pitää tärkeänä välietappina todellisiin ongelmiin puuttumiseksi. Tällöin voidaan kysyä, miksi etnistä taustaa ei saisi tuoda rikosuutisessa esiin, jos ohjaa huomionne ilmiöön, jonka ennaltaehkäisyyn pitäisi kiinnittää enemmän huomiota. Näin etnisellä taustalla voidaan ajatella olevan oleellista merkitystä uutisen taustoittamisen kannalta, minkä Julkisen sanan neuvosto (Langettava 5408/SP/14) on määritellyt langettavassa tuomiossaan yhdeksi kriteeriksi sille, että etninen tausta voidaan kertoa. Jos etnisyyttä nähdään oleelliseksi piirteeksi, tulee sen julkaisun ajoittamista miettiä. Lisäksi päätöksen pitäisi olla sellainen, että sen pysyvä lukijoille ongelmitta perustelemaan.

2.4.1 Etniset vähemmistöt rikoksentekijöinä

Maahanmuuttajien rikollisuuden kriminologinen tutkimus koetaan tutkimuspiireissä ongelmalliseksi, koska tuloksia voidaan käyttää yksittäisten ryhmien leimaamiseen ja rasististen uhkakuvien levittämiseen. Toisaalta tosiseikkoihin perustuva tutkimustieto voittaa huhupuheen, eikä rasististen mielipiteiden levittäminen ole sidoksissa tutkimustuloksiin. Lisäksi suuret rikollisuuden erot väestöryhmien välillä kertovat oikeista ongelmista, joihin on puututtava ja joiden syyt pitää selvittää. (Lehti ym. 2014, 3.)

Suomalainen henkirikollisuus on pääsääntöisesti syntyperäisten suomalaisten keskinäistä rikollisuutta, vaikka viime vuosina ulkomailla syntyneiden ja etnisten vähemmistöjen osuus on jonkin verran kasvanut. Vuodet 2010–2015 kattavan katsauksen mukaan Suomessa asuneista henkirikoksen pääepäillyistä 90 prosenttia oli Suomessa syntyneitä Suomen kansalaisia, viisi prosenttia oli ulkomailla syntyneitä Suomen tai kaksoiskansalaisuuden omanneita ja neljä prosenttia ulkomailla syntyneitä ulkomaan kansalaisia. Henkirikoksesta epäillyistä Suomessa syntyneistä Suomen kansalaisista kaksi (0,4 %) oli maahanmuuttajataustaisia. (Lehti 2017, 30.) Tiedot perustuvat henkirikollisuuden seurantarjestelmän tietoihin ja Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutin tutkimuksiin (Lehti 2017, 2).

Maassa vakituisesti asuvien ulkomaan kansalaisten suhteellinen rikollisuustaso oli vuosina 2003–2015 sama kuin syntyperäisten suomalaisten, mutta maahanmuuttajaryhmien välillä rikollisuustasossa oli selviä eroja. Kahden suurimman maahanmuuttajaryhmän, virolaisten ja venäläisten, rikollisuustaso vastasi kantaväestön tasoa, mikä alensi kokonaisrikollisuustasoa. Kantaväestön romaneilla oli ryhmistä selvästi korkein rikollisuustaso. (Emt., 30.) Turvapaikanhakijat syyllistyivät samoina vuosina kolmeen henkirikokseen, ja ennakkotietojen perusteella vuonna 2016 turvapaikanhakijoita epäiltiin Suomessa kahdesta henkirikoksesta (Lehti 2017, 31).

Vuosina 2010–2011 raiskausrikoksista epäillyistä 91 prosenttia kuului vakituisesti maassa asuvaan väestöön. Maahanmuuttajien väestöön suhteutettu rikollisuustaso oli raiskausrikoksissa lähes kahdeksankertainen kantaväestön kokonaisrikollisuustasoon verrattuna. Taso oli korkein Afrikassa ja Lähi-idässä syntyneillä miehillä ja se oli 17-kertainen syntyperäisiin suomalaisiin nähden. Itä-Euroopassa (lukuun ottamatta Venäjä) syntyneiden miesten taso oli noin kymmenkertainen syntyperäisiin suomalaisiin verrattuna. Oseaniassa syntyneet eivät aineiston mukaan syyllistyneet yhteenkään raiskaukseen, mutta lähes kaikissa muissa maahanmuuttajaryhmissä rikollisuustaso oli syntyperäisiä suomalaisia korkeampi. Puolestaan Suomessa syntyneiden maahanmuuttajataustaisten miesten taso oli yli kuusinkertainen syntyperäisiin suomalaisiin nähden. Sosiodemografisten tekijöiden vakioinnin jälkeen Afrikasta ja Lähi-idästä kotoisin olleiden miesten raiskausrikollisuuden taso oli edelleen kymmenkertainen syntyperäisiin suomalaisiin nähden. Myös seitsemän muun maahanmuuttajaryhmän rikollisuustaso jäi tilastollisesti merkittävästi syntyperäisiä suomalaisia korkeammaksi. (Lehti ym. 2014, 31–32.) Katsaus tarkasteli maahanmuuttajia ja kantaväestön kansallisuusryhmiä rikosten tekijöinä rekisteriaineistojen pohjalta. Tärkeimmät aineistot olivat poliisin kirjaamat rikosilmoitukset. (Emt., 3.)

Vuonna 2015 poliisin tietoon tulleista raiskauksista ulkomaan kansalainen oli epäiltynä 24 prosentissa selvitetystä rikoksista. Luku oli 22 % vuonna 2014. Tiedot käyvät ilmi Tilastokeskuksen virallisena tilastona julkaisemasta vuoden 2015 poliisitilastosta. (Lappi-Seppälä & Niemi 2016, 85, 88.)

3. Aiempi tutkimus

Esittelen aluksi yleisimpiä ja toistuvia löydöksiä, joita tutkijat ovat tehneet etnisyydestä mediassa niin Suomessa kuin ulkomailla. Palaan tarkemmin oman tutkimukseni kannalta tähdellisimpiin ja mielenkiintoisimpiin tutkimuksiin omissa alaluvuissaan, jotka olen erotellut sen perusteella ovatko löydökset Suomesta vai ulkomailta.

Etnisyyden tuottamisessa on eroja eri maiden ja lehtien välillä, mutta yhteneviä tuloksia on maailmanlaajuisesti siitä, että etniset vähemmistöt ovat mediassa melko näkymätön ryhmä ja heistä luodaan tietynlaisia stereotyyppisiä kuvia. On kuitenkin huomioitava, että esimerkiksi Yhdysvalloissa tai Briteissä eri väestöryhmien välinen historia ja suhteiden nykyinen arki eroavat varsin paljon Suomen tilanteesta (Huttunen, Löytty & Rastas 2005, 18), joten tällaisten tutkimusten vertailu ei ole tarkoituksenmukaista, vaikka yhdenmukaisuksiakin löytyy. Yhdysvalloissa on esimerkiksi tutkittu paljon etnisten ryhmien näkyvyyttä rikosaiheissa verrattuna todellisiin rikoslukuihin. Yhdysvalloissa tutkijat syyttävät median tuottavan vinoutunutta kuvaa rikoksentekijöistä. Tutkimuksissa on havaittu, että mustat ovat rikollisina yliedustettuina heidän todellisiin rikostilastoihinsa nähden (esim. Entman 1992; Dixon & Azocar 2006). Suomessa on ollut tapana puhua suvaitsevaisuuden käsitteen avulla niistä ongelmista, joita anglosaksisissa maissa on käsitelty rasismien käsitteen kautta (Huttunen, Löytty & Rastas 2005, 18). Aiempien tutkimusten perusteella suomalainen media on harvoin, jos koskaan, avoimen rasistinen, mutta vieraiden kulttuurien pelkoa ja ulkomalaisiin kohdistuvaa vihamielisyyttä havaittu esimerkiksi yleisönosastokirjoituksista (Raittila & Kutilainen 2000, 15, 83).

Suosituimmat menetelmät tarkastella etnisyyttä mediassa ovat sisällön erittely ja diskurssianalyysi. Tämä pätee havaintojeni perusteella niin suomalaisiin kuin ulkomaisiin tutkimuksiin. Etnisyyden representaatioita on tutkittu paljon yleisesti etnisiin vähemmistöihin liittyvistä sanomalehtiaineistoista, maahanmuuttoon ja pakolaisuuteen liittyvistä kirjoituksista ja uutisista. Suomessa kiinnostus on kohdistunut etenkin sanomalehtiaineistoihin, kun esimerkiksi Yhdysvalloissa television välittämää kuvaa on painotettu lehtien rinnalla.

Monissa suomalaisissa tutkimuksissa on perehdytty erityisesti perinteisten suomalaisten vähemmistöjen etnisyyden representaatioiden ja toiseuden tuottamiseen, esimerkiksi Sari Pietikäinen lukuisissa tutkimuksissaan saamelaisista ja Pentti Raittila virolaisten ja venäläisten toiseudesta

Suomessa. Etnisyys on pitkälti nähty juuri vähemmistön ominaisuutena, mutta myös enemmistön etnisyys on kiinnostanut tutkijoita Suomessa (esim. Kuusisto 2000; Kivimäki 2012).

Uutistuotanto etnisistä vähemmistöryhmistä näyttää aiempien tutkimusten perusteella olevan melko yksipuolista ja hitaasti muuttuvaa. Lukuisat tutkijat Suomessa ja ulkomailla ovat tehneet yhteneviä löydöksiä siitä, että etniset vähemmistöt näkyvät mediassa melko vähän (esim. Pietikäinen 2000; ter Wal 2002), heidät esitetään usein kielteisessä valossa (esim. van Dijk 1991; ter Wal 2002), etenkin rikosaiheiden yhteydessä (esim. Pietikäinen 2000; van Dijk 1991; ter Wal 2002; Vehmas 2012; Raittila 2002) eivätkä etniset vähemmistöt saa omaa ääntään esiin toimijoina (esim. Pietikäinen 2000, 2003; Raittila & Kutilainen 2000; ter Wal 2002).

Jos etnisen vähemmistöjen edustajia näkyy uutisissa, he ovat yleensä stereotyyppisissä rooleissa, kuten rikollisina tai kiistanalaisten ryhmien jäseninä (uskonnolliset järjestöt, anti-rasismi ryhmät). Vähemmistöt harvoin esiintyvät ”normaaleissa” rooleissa opettajina, työntekijöinä, opiskelijoina ja työnantajina (van Dijk 1991, 85). Etnisiin vähemmistöryhmiin on tyyppillistä viitata myös massana, määrittelemättä yksilöitä tai tiettyjä kansallisuuksia. Suomessa esimerkiksi maahanmuuttajiin viitataan usein yhtenä homogeenisenä ryhmänä (Vehmas 2012). Väkivaltaa käsittelevissä jutuissakin saatetaan viitata vain etnisiin vähemmistöihin massana, määrittelemättä etnistä ryhmää sen tarkemmin (Raittila 2002; Andreassen 2005).

Vähemmistön edustajia nähdään uutisissa harvoin aktiivisesti toimimassa omien asioidensa parantamiseksi (van Dijk 1991, 114). Yleensä vähemmistö esitetään toiminnan kohteena (esim. van Dijk 1991; ter Wal, d’Haenens & Koeman 2005) ja enemmistölle annetaan uutisissa toimijan ja päättäjän rooli siitä huolimatta, vaikka etninen vähemmistö toimisi aktiivisesti omien oikeuksiensa puolesta (Pietikäinen 2003). Yleensä toimijan aseman saadessaan vähemmistö on vastuussa kielteisistä toimista (esim. van Dijk 1991; ter Wal ym. 2005). Kielteisiä kuvauksia ylläpidetään yleistyksillä, esimerkiksi viittaamalla ”niihin” marokkolaisiin tai siihen ”islamiin” tai assosioimalla etnisyys aina kielteiseen uutiskontekstiin. Ei ole poikkeuksellista, että yksittäinen, vähemmistöasemassa oleva etninen ryhmä määritellään sen yhden edustajan kautta. (ter Wal ym. 2005, 937–938.)

Journalismin lajityypillä on vaikutusta etnisyyden representoinnin tapaan, ja yllä esitetty kuva perustuu pitkälti uutismateriaaliin. Kielteiset ja ongelmakeskeiset aiheet ja etnisten vähemmistöjen vähäiset toimijaroolit korostuvat sanomalehtien uutisissa, mutta esimerkiksi aikakauslehdet tuot-

tavat maahanmuuttajista monipuolisempaa kuvaa ja esittävät heidät useammin toimijoina, jotka saavat äänensä ja kasvonsa esiin (esim. Pöyhtäri 2011; Horsti 2005.)

3.1 Etnisyyden tutkimus ja etnisyyden representaatiot Suomessa

Suomessa etnisyyden tutkimus on melko uusi tutkimusalue. Mediatutkimus alkoi kiinnostua etnisyydestä ja maahanmuutosta 1990-luvun alussa (Horsti 2005, 23). Monissa etnisyyteen liittyvissä tutkimuksissa menetelmänä on käytetty määrällistä tai laadullista sisällön erittelyä tai molempia ja aineistoina on käytetty sanomalehtien uutisia. Harva tutkija on keskittynyt nimenomaisesti rikosuutisiin, mutta monissa tutkimuksissa ne ovat olleet yksi tutkimusaineiston osista. Lähinnä pro gradu -tutkielmiin on valikoitunut aineistoksi nimenomaisesti rikosuutiset.

Käytän analyysissani samoja havaintoyksiköitä kuin Pekka Kuusisto (2000) väitöstutkimuksessaan etnisyyden rakentumista suomalaisissa ja brittiläisissä sanomalehdissä. Aineistonaan hänellä oli vuoden 1991 loka–joulukuulta kerätyt uutiset, jotka käsittelivät etnisiä vähemmistöjä.

Yleisin tapa molemmissa aineistoissa viitata henkilön etnisyyteen oli kansallisuuden esiin tuominen (Kuusisto 2000, 163). Etnisyyttä määriteltiin biologisilla tekijöillä enemmän brittilehdissä kuin suomalaisissa lehdissä, mikä selittyy pitkälti Britannian historialla. Suomessa on totuttu siihen, että ”rotu” yhdistyy automaattisesti rasismiin, joten suomalaisessa lehdistössä puhutavat vähemmistöistä ovat pohjautuneet kansaan, kulttuuriin ja uskontoon. Biologiaan viittaamista löytyi silti Suomen aineistosta, sillä esimerkiksi romaneihin viitattiin rodullisin termein. (Emt., 164–165.) Kuusiston tulosten mukaan suomalaiset asuvat Suomessa, joten suomalaisessa yhteiskunnassa on tarpeetonta tulla nimitetyksi suomalaiseksi, koska yhteiskunnan jäsenet oletusarvoisesti suomalaisia. Jos henkilö kuitenkin nimetään ”suomalaiseksi”, sillä painotetaan henkilön syntyperäistä suomalaisuutta, mikä tekee muista kontekstin ihmisistä ulkomaalaisia. Eli, jos henkilön etnisyyttä ei mainita, on hän oletusarvoisesti suomalainen. Jos etnisyys, kansallisuus tai jokin etnisyyden aspekti (esimerkiksi kieli, uskonto, ”rotu”) mainitaan, kuuluu henkilö eri ”kansaan”, toiseen etniseen ryhmään. (Kuusisto 2000, 171.) Tutkimukseni aineiston kannalta erityisen mielenkiintoisen huomion Kuusisto teki raiskaus uutisista. Uutisissa raiskaaja nimettiin suoraan ulkomaalaiseksi, esimerkiksi määrittelemällä tekijä tunisialaismieheksi. Uhrien etnisyyttä ei representoitu, vaan heitä kutsuttiin naisiksi tai tytöiksi (Emt., 141).

Raittila (2004) havaitsi virolaisten ja venäläisten toiseutta käsittelevässä tutkimuksessaan, että eri etnisten ryhmien jäsenet nimetään rikosuutisissa eri tavoilla: venäläiset etnisen taustan perusteella ja suomalaiset kotipaikan mukaan. Tämä vaikuttaa uutisista tehtyihin tulkintoihin: lukija voi sijoittaa uutisten rikolliset venäläisten kategoriaan siten, että heidän tekonsa tulevat määrittäneeksi kaikkia venäläisiä, tai sitten lukija voi liittää rikosuutisten rikolliset venäläisten rikollisten kategoriaan. Jälkimmäisessä koko etninen ryhmä ei tule määritellyksi sen yhden jäsenen takia. Myös se, miten etninen ryhmä tuodaan esiin, riippui kyseessä olevasta ryhmästä. Esimerkiksi rattijuopumus uutisessa saamelaisen etnistä taustaa ei kerrota yhtä herkästi kuin venäläisen kuskin, kun taas romanin etnisyys kerrotaan usein kiertoilmaisujen avulla. Pieniin ja vähemmän vakaviin rikoksiin syyllistyneiden toistuva nimeäminen etnisyyden perusteella liittää rikosten yhteydessä esiin tulevat piirteet koskemaan koko etnistä ryhmää. (Raittila 2004, 251–252.) Rikosuutisissa etnisyyttä tullaan korostaneeksi, sillä muiden aiheiden yhteydessä venäläisiä määriteltiin neutraalimmin ja vähemmän luokittelevasti (Emt., 283).

Ville Heinonen (2013) tulkitsi gradussaan ulkomaalaisista surmaajista iltapäivälehtien etusivujen julkisuudessa ja henkirikostilastoissa, että lehdet kertovat tekijän kansallisuuden aiempaa varovaisemmin, kun he ovat tietoisia etnisestä taustasta. Pienen otannan vaarat huomioiden hän esittää, että ulkomaalaisviitteiden suhteellinen määrä iltapäivälehtien rikosuutisten etusivuotsikoinnissa laski vuodesta 1996 vuoteen 2010. Tulkintaa lehdistön varovaisuudesta hän perustelee muun muassa sillä, että ulkomaalaisviitteitä oli otsikkotasolla vähän, vaikka otsikoiden kokonaismäärä kasvoi. Toisaalta leipäteksteissä esiintyvien ulkomaalaisviitteiden lukumäärien keskiarvo nousi vuodesta 1994 vuoteen 2006 uutisissa, joissa tekijän nimi julkaistiin. Heinosen mukaan tämä tarkoittaisi sitä, että ”ulkomaalaisuudella ei ainakaan pidä ”mässäillä” otsikkotasolla, vaan se tulee vihkaa piilottaa leipätekstiin”. (Heinonen 2013, 66–71.)

Murha-itsemurhien kulttuurisia jäsennyksiä sanomalehdissä vuosina 1996–2000 tutkinut Minna Nikunen (2005, 88) sivusi aiheensa yhteydessä etnisyyttä. Nikunen havaitsi aiempien tutkimusten tavoin, että suomalaisuus tulee näkyväksi, kun ulkomaalainen on läsnä. Murha-itsemurhan käsitteily poikkesi ”normaalista”, kun ulkomaalainen oli osallisena tapauksessa. Uutisointi oli dramaattisempaa ja draamallisempaa silloin, kun mukana on muiden kansallisuuksien edustajia. Ulkomainen osapuoli tekee pariskunnasta erikoisen, ja tällaisessa tilanteessa parisuhteen vuorovaikutukseen vaikuttaa kansallisuus ja etninen tausta. (Nikunen 2005, 317.) Nikusen esimerkkitapaus kurdimie-

hen tekemästä murha-itsemurhasta havainnollistaa ulkomaalaisen osapuolen vaikutusta uutisointiin. Uutinen on tarkempi, sitä taustoitetaan enemmän ja miehen motiivia pohditaan enemmän ja pariskunnan suhdetta kuvataan tarkemmin kuin ”tavanomaisissa” parisuhdeväkivallasta kertovissa uutisissa. Nämä ovat Nikusen mukaan jopa harvinaisia piirteitä tämänkaltaisissa uutisissa. Mies myös kategorisoidaan poikkeuksellisen tarkasti sekä etnisen ryhmän että lähtömaansa perusteella. Nikunen uskoo, että suomalaisten kohdalla suomalaisuuden ja parisuhteen yhdistelmä jossain määrin itsessään selittää väkivallan ja ”perheriita” riittää selittämään tapahtumat, kun muista kulttuureista tulleiden mielenliikkeet eivät ole tuttuja ja niitä täytyy pohtia. Lisäksi se, että pakolaisen avioliiton motiivia saatetaan epäillä, vähentää osaltaan parisuhteen selitysvoimaa. Nikunen vertaa kurdimiehen tapauksen uutisointia ja uutisointiin suomalaisesta miehestä, joka surmasi lapsensa ja itsensä. Tapaus on hyvä vertailukohta, koska molemmissa esitettiin arvailuja tekijän mielenterveyden horjumisesta. Käsittely poikkesi sen osalta, että suomalaisen tapauksessa spekulointiin alkoholien osuutta ja ennakoitiin masennus ilman diagnoosia. Kurdimiehen kohdalla alkoholien osuutta ei spekulointi edes poissulkevasti. Kokonaisuudessaan ulkomaalaisen tapaus näyttäytyi selvemmin henkirikoksena. Teko esitettiin aktiivisempaan ja raaempaan kuin tavanomaiset suomalaisten tapaukset. Lisäksi motiivi tulkittiin selkeämmin tekijästä itsestään lähtöisin olevaksi. (Nikunen 2005, 310–315.) Vaikka huomiot ovat mielenkiintoisia, ei yleistäviä tulkintoja voi tehdä tämän yhden ainoan tapauksen perusteella.

Nimeämisestä mielenkiintoisia huomioita on tehnyt Anna Simola (2008, 30–36), joka tarkasteli tutkimuksessaan työperäisen maahanmuuton näkymistä mediassa. Suurimmassa osassa jutuista osallisia nimettiin lähtömaan kansallisuuden tai etnisyyden avulla. Jutuissa siis puhuttiin ”venäläisistä” tai käytetään ilmaisua ”-syntyinen” tai ”kotoisin oleva”. Simolan mielestä ei ole syytä ajatella, ettei lähtömaata saisi mainita. Ongelmallista on se, jos etnisyys tai kansallisuus nostetaan aina rutiininomaisesti kuvaamaan henkilöä, jolloin se näyttäytyy tärkeimpänä ihmistä määrittävänä ominaisuutena. Aina maahanmuuttajien toimia ei määritellä heidän maahanmuuttajataustaisuuksensa tai etnisyytensä kautta. Työtä koskevissa jutuissa tyypillistä oli, että maahanmuuttajien maahanmuuttajataustaa ei tuotu esiin ja poikkeuksellisesti jutuissa pääsivät puhumaan maahanmuuttajataustaiset henkilöt itse (Simola 2008, 37).

Edellä esittelemäni tutkimukset liittyivät nimeämiseen tai esittämiseen ja monien aineistossa oli mukana rikosuutisia. Seuraavat tutkimukset avaavat etnisyyden esiintymistä etnisiin aiheisiin liit-

tyvissä uutisissa ja ne antavat laajemman katsauksen suomalaisen median tavasta kuvata etnisiä vähemmistöryhmiä.

Tampereen yliopiston Journalismin tutkimusyksikössä toteutettiin lukuisia mediamonitorointeja vuosina 1998–2009. Niissä tutkittiin, miten rasismiin ja etniseen syrjintään liittyviä kysymyksiä käsitellään joukkoviestimissä Suomessa. Tutkimuksen yhteydessä luotiin etnisyyttä koskeva media-seurantajärjestelmä ja toteutettiin joukkoviestimiä koskevia tapaustutkimuksia. Aineistojen analyysissä käytettiin sekä määrällistä että laadullista sisällön erittelyä. (COMET 2016.)

Vuosina 1999–2004 tehdyssä seurantatutkimuksessa kiinnitettiin huomiota etnisen taustan esiin tuomiseen. Tutkimuksessa eriteltiin juttujen ja otsikoiden keskeiset vähemmistöryhmät ja muut esillä olleet vähemmistöryhmät. Lisäksi tarkasteltiin, minkä teemojen yhteydessä vähemmistöryhmien etninen alkuperä tuotiin esiin. Syksyn 1999 ja vuoden 2000 tutkimuksissa tarkasteltiin myös ryhmistä käytettyjä nimityksiä ja kiertoilmauksia, joilla ulkomaalaistaustaa tuotiin esiin. Suurin osa kirjoittelusta oli neutraaliuteen pyrkivää ja kielteisimmät ilmaukset löytyivät yleisönosasto-kirjoituksista. Kielteisiksi tulkittuja nimittelyjä ja kiertoilmauksia esiintyi pääasiassa haastateltavien puheissa. Vähemmistöryhmistä kirjoitettiin yleensä tarkemmin määrittelemättä kyseessä olevaa ryhmää, eli heitä nimettiin maahanmuuttajiksi, turvapaikanhakijoiksi ja pakolaisiksi. Tällainen yleistäminen etäännyttää lukijan jutun kohteesta ja edistää stereotyyppien muodostumista. Rasismia ja etnisyyttä käsittelevissä jutuissa keskeisinä ryhminä olivat romanit, saamelaiset tai virolaiset ja venäläiset. (Raittila & Vehmas 2005, 19–20.) Journalistien ohjeiden periaatetta siitä, ettei etnistä alkuperää saa tuoda asiantuntemattomasti esille, noudatettiin paremmin otsikoissa kuin itse jutuissa. Otsikossa vähemmistön mainitsemisen voidaan sanoa olleen jopa melko harvinaista. Aiempien tutkimusten tavoin seurannassa havaittiin, että vähemmistöt eivät pääse puhumaan itse, vaan heidän puolestaan puhujina toimivat viranomaiset (Emt., 21–22). Vuoden 2000 aineiston jutuista yli neljäsosa liittyi rikoksiin ja konflikteihin (Raittila 2002, 41). Rikosuutisten kohdalla leimaavaan otsikointiin vaikutti enemmän etninen ryhmä kuin rikoksen laatu. Kun rikoksentekijöinä olivat venäläiset ja virolaiset, etninen tausta tuotiin useimmin esiin jo uutisten otsikoissa. Lehtien käytännöt tässäkin vaihtelivat. (Emt., 43–44.) Kolmasosassa vähemmistöryhmien väkivaltaa koskevilla jutuilla puhuttiin ulkomaalaisista yleisesti, eikä yksittäinen ryhmä noussut esiin. (Raittila 2002, 45.) Etnisten ryhmien tekemistä rikoksesta kirjoitettiin enemmän kuin heihin kohdistuneista rikoksista. Aineistoa analysoineen Pentti Raittilan mukaan tämä voi johtua siitä, että etnisiin vä-

hemmistöryhmiin kohdistuu vähemmän rikollisuutta ja siitä, että etnisten ryhmien tekemät rikokset tulevat julkisuuteen ja ne uutisoidaan herkemmin kuin etnisiin ryhmiin kohdistuvat rikokset. (Emt., 47.)

Sari Pietikäinen (2000) tutki diskurssianalyysin avulla lähes 1200 Helsingin Sanomien kotimaan uutisraporttia ja pääkirjoitusta vuosilta 1985–1993, jotka liittyivät etnisiin suhteisiin. Useimmiten painotetut aiheet liittyivät lupiin, numeroihin, lainsäädäntöön ja politiikkaan. Näkymättömin aihealue oli etnisten vähemmistöjen jokapäiväinen elämä Suomessa. Aineiston perusteella etnisissä vähemmistöissä uutisarvoisena pidetään oleskelulupa-asioita ja rikollisuutta. Helsingin Sanomat representoi etnisiä vähemmistöjä ja uusia tulijoita potentiaalisina ongelmina. Etniset vähemmistöt esiintyivät aineistossa usein nimettöminä ja kasvottomina, ja heitä lainattiin uutisissa vähemmän kuin valtaväestön ihmisiä. Uutiset oli rakennettu valtaväestön näkökulmasta ja rakensivat etnisistä vähemmistöistä ”heitä” vastaparina suomalaisille eli ”meille”. Suomalaiset esitettiin toimijoina, päätöksentekijöinä ja tilanteiden hallitsijoina. Vähemmistöt representoitiin massoina, jotka tulivat kutsumatta ja aiheuttivat ongelmia.

Näiden lisäksi myös Susanna Vehmas (2012) on suorittanut maahanmuuttoa aiheisiin liittyvien uutisten systemaattisen mediamonitoroinnin. Hän analysoi sisällön erittelyn avulla Helsingin Sanomien ja Turun Sanomien uutisia. Vehmoksen tulokset ovat linjassa aiempien tutkimusten kanssa: maahanmuuttajiin liittyvät rikokset ja muut ongelmakeskeiset aiheet kiinnostavat edelleen. Neljäsosa maahanmuuttojutuista käsitteli rikoksia, oikeusloukkauksia tai oikeuden päätöksiä. Maahanmuuttajiin liittyvissä rikosjutuissa puhumaan pääsivät myös etnisiin vähemmistöryhmiin kuuluvat poliisin ja oikeushallinnon edustajien lisäksi (Vehmas 2012, 122). Yleisimmin maahanmuuttajiin viitattiin jutuissa yhtenä ryhmänä. Vähemmistöryhmän koko Suomessa ei vaikuttanut etnisen taustan näkymiseen sanomalehdissä. Ryhmistä esillä olivat useimmiten Suomeen tulleet romanit, somalialaiset ja venäläiset. Tiettyjen aihepiirien oli tapana kasaantua aina samoille etnisille vähemmistöryhmille. Esimerkiksi Suomeen saapuneista romaneista puhuttiin esimerkiksi sosiaalisista ongelmista kertovissa jutuissa ja somalialaisista esimerkiksi rikos- ja konfliktikeskeisten aiheiden, suvaitsevaisuuden ja rasismien yhteydessä. (Vehmas 2012, 127.)

Suomalaisista tutkimuksista saa kuvan, että sanomalehdissä ja yleisesti uutisissa etnisiin vähemmistöryhmiin viitataan määrittelemättä kyseessä olevaa ryhmää. Kun etninen ryhmä nimetään, tietyt aihepiirit kasautuvat heidän kannettavakseen. Tutkimusten pohjalta voidaan sanoa, että

etnisyyttä representoidaan etenkin rikosuutisissa. Rikoksen tai muun oikeusloukkauksen osallisen etninen tausta nähdään edelleen sanomalehtijournalismissa mainitsemisen arvoisena.

Etnisyyttä tutkineen Sari Pietikäisen mukaan osasyyn etnisyyden representaatioiden yhdenmukaisuuteen voi olla journalististen käytäntöjen ja etnisten vähemmistöryhmien voimattoman aseman yhdistelmä. Kieliongelmat ja turvallisuusasiat voivat joltain osin selittää sitä, miksi jotkut etniset vähemmistöt eivät näy uutisissa tai halua uutishuomiota. Harvoilla etnisillä vähemmistöryhmillä on valmiita tiedotuskanavia ja tämä voi selittää osin sitä, miksi toimittajat eivät tiedä jostain asiasta ja faktoista tai osaa nopeasti etsiä oikeita henkilöitä kommentoimaan asioita. Toisaalta Pietikäisen tutkimus saamelaiden representaatioista (2003) osoittaa, ettei kyse ole välttämättä edellä mainituista seikoista, vaan selitystä voidaan hakea etnisten vähemmistöryhmien näkymättömyydestä. Etnisiin vähemmistöryhmiin kuuluvia ei nähdä yhteiskunnassamme tärkeinä päättäjinä, kulluttajina tai mielipidevaikuttajina, joten tästä syystä he eivät pääse osaksi uutisia ja niiden tekemistä. (Pietikäinen 2000, 31.)

3.2 Yhteneviä tuloksia ulkomailta

Etniset vähemmistöt kuvataan yleensä melko homogeenisinä ryhminä, mikä on omiaan tuottamaan stereotypioita. Rikke Andreassen (2005) on tutkinut tanskalaisen massamedian representaatioita näkyvistä etnisistä vähemmistöryhmistä vuodesta 1970 vuoteen 2004. Hänellä oli aineistonaan sanomalehtiä ja muutaman eri televisiokanavan uutisia. Vuosien aikana media tuotti stereotyyppistä kuvaa etnisistä vähemmistöistä. Andreassen luokitteli stereotypiat kuuteen ryhmään: maahanmuuttajat, jotka saapuvat Tanskaan tulvana, rikollinen maahanmuuttaja, sorrettu maahanmuuttajanainen, hunnutettu nainen ja seksuaalisesti aggressiivinen muslimimies ja sopeutumaton maahanmuuttaja. Tutkimukseni kannalta mielenkiintoisimmat ovat rikollisen maahanmuuttajan ja seksuaalisesti aggressiivisen muslimimiehen stereotypiat.

Rikollisen maahanmuuttajan stereotypia on melko uusi, sillä se ilmestyi uutisiin 1990-luvun alussa. Rikollinen maahanmuuttaja toimii jengeissä ja on viranomaisten tavoittamattomissa. Tavoittamattomuus vahvistaa mielikuvaa siitä, että maahanmuuttajarikolliset ovat tuomittuja rikolliseen elämään eikä heitä voi auttaa. Jotkut journalistit ja haastateltavat kuvasivat rikollisen käyttäytymisen olevan olennainen osa vähemmistön kulttuuria. Näkyvät vähemmistöt olivat myös ylliedustettuina rikosten tekijöinä. (Andreassen 2005, 278.) Televisiossa näkyvistä vähemmistöryhmistä ra-

kennettiin ”objekteja” nimeämällä heitä vain maahanmuuttajastatuksella tai etnisyydellä. Sen sijaan uhreista tehtiin subjekteja, kun heistä puhuttiin heidän nimillään ja heidän ammattinsa ja harrastuksensa tuotiin esiin. Eräässä rikostapauksessa kerrottiin uhrin ammatista ja urheilijastatuksesta sekä siitä, kuinka hän oli hyvin perhekeskeinen ihminen. Uhri esitettiin subjektina, mikä mahdollistaa sen, että katsojat kykenevät samaistumaan häneen. Tekijöiden nimiä tai muita subjektiivisia ominaisuuksia ei kerrottu, vaan heidät esitettiin vain maahanmuuttajina. Näin toimittajat tulivat esittäneeksi heidät objekteina, joista katsojat tiesivät vain sen, että he eivät kuulu etnisesti tanskalaisiin. Tällainen on omiaan korostamaan erontekoa ”meihin” ja ”muihin”. Mielenkiintoista kyllä, uutisessa jätettiin mainitsematta, että myös uhri oli maahanmuuttaja, joka saapui Tanskaan ollessaan lapsi. (Andreassen 2005, 117–118.)

Aineistossa oli tavallista, että näkyvien vähemmistöjen tekoja ei nähty yksilöiden tekoina vaan tekoina, jotka olivat tyypillisiä kaikille näkyville vähemmistöille. Tällaista kuvaa ei tuotettu, kun kyseessä oli etnisesti tanskalainen rikollinen. (Emt., 113.) Rikosuutisissa esitettiin vähän pohdintoja rikoksen motiiville ja jos pohdintoja esitettiin, ne eivät auttaneet katsojia ymmärtämään teon syitä. Andreassenin mukaan täsmällisten selitysten puute voi saada katsojat tekemään omia johtopäätöksiään niillä tiedoilla, joita on tarjolla. Jos uutisessa painotetaan tekijän etnisyyttä ja kulttuurisia ominaisuuksia, voi se rohkaista lukijaa tulkitsemaan, että väkivalta ja rikollinen käytös ovat jotain, mikä on kirjattu näkyvän etnisen vähemmistön kulttuuriin. (Emt., 120.)

Seksuaalisesti aggressiivista muslimimiestä rakennettiin uutismediassa koko tarkastelujakson ajan, mutta stereotypia voimistui 1990-luvun lopussa ja 2000-luvun alussa. Tämä stereotypia vallitsi raiskausuutisissa, joissa vähemmistöt olivat tekijöinä. Nämä rikostarinat laajensivat yhden raiskaajan ominaisuudet käsittämään kaikkia vähemmistömiehiä ja liittivät seksuaalisen väkivallan värilliseen vartaloon. (Andreassen 2005, 279.) Raiskausuutisissa merkittävin ero etniseen enemmistöön kuuluvien tanskalaisten ja näkyviin vähemmistöryhmiin kuuluvien miesten välillä oli se, että näkyvien vähemmistömiesten raiskaustapaukset yhdistettiin toistuvasti muihin raiskauksiin, joita näkyvät vähemmistöt olivat tehneet, mikä luo vaikutelman toimintamallista. Näin ei tehty etnisesti tanskalaisten miesten raiskausrikosten kohdalla. (Emt., 207.)

Näiden stereotyyppien tukemana näkyvät vähemmistöryhmät esitettiin sopeutumattomina Tanskan yhteiskuntaan. Vielä 1970- ja 1980-luvuilla esiintyi lukuisia myönteisiä tarinoita integraatioprojekteista, mutta myönteinen sävy hiljalleen katosi, kun siirryttiin 2000-luvulle. Yleisesti näkyvät

vähemmistöryhmät esitettiin homogeenisena ryhmänä, eivätkä uutiset eivät yleensä eriyttäneet vähemmistöjä kansallisten, etnisten tai uskonnollisten taustojen mukaan. (Andreassen 2005, 279.)

Ruotsissa Josefin Bernhardsson ja Alexandra Bogren (2012) tutkivat kahden tapausesimerkin avulla ruotsalaisen median diskursseja sukupuolesta, alkoholista ja raiskauksesta. Heidän mukaansa media puhuu eri tavoilla trendikkäillä ja yläluokan alueilla tapahtuneista raiskauksista kuin esimerkiksi etnisen vähemmistön asuttamalla alueella. Yläluokan alueilla raiskausta selitetään alkoholilla, kun taas vähemmistöjen asuinalueella syyksi nähdään heidän ulkomaalainen kulttuurinsa.

Angie Chuang (2012, 255–256) tutki vuonna 2009 Binghamtonissa ihmisiä surmanneesta Jiverly Wongista tuotettuja representaatioita. Hän tarkasteli, miten etnisesti aasialaiseen vähemmistöön kuuluva Yhdysvaltojen kansalainen Wong representoitiin sanomalehdissä joukkosurman jälkeen. Nähtiinkö Wong etnisen taustansa takia ulkomaalaisena? Wongia kuvattiin uutisissa enemmän ulkomaalaisen identiteetin (viitattiin vietnamilaiseksi maahanmuuttajaksi, kuvattiin hänen heikkoa kielitaitoaan) kuin amerikkalaiseen identiteettiin (viitattiin Yhdysvaltain kansalaiseksi ym.). Tulokset viittaavat siihen, että tekijän amerikkalaisuus jäi ulkomaalaisuuteen viittaavien rodullisten ja stereotyyppisten huomautusten varjoon. Lehdet siis yhdistivät etnisyyden ulkomaalaisuuteen. Voimakkaan rodullistamisen sijaan uutisissa tehtiin hienovaraisia viittauksia. Uutisissa viitattiin esimerkiksi amerikkalaisen unelman tavoitteluun ja siinä epäonnistumiseen. Lisäksi heräteltiin konnotaatioita avioeron ja Wongin epänormaalin maskuliinisuuden välillä, joka edelleen yhdistettiin väkivaltaisuuteen ja etnisyyteen. Chuangin mukaan korostamalla Wongin ulkomaalaisuutta, uutismedia tulee tuottaneeksi valkoisen miehen näkökulmaa, jolloin Wongista tulee jotain vastakkaista ”meille”. Hänen mukaansa tutkimukset aasialaisten vähemmistöjen henkilöitymisestä ovat osoittaneet, että historiallisesti rakentunut toiseus vaikuttaa siihen, että etnisyys nähdään ulkomaalaisuutena.

Laaja tutkimus EU:n jäsenvaltioiden etnisten aiheiden uutisoinnista kertoo, että rikosteemojen yhteydessä otsikoissa luodaan usein linkki ryhmän etnisen alkuperän ja rikollisen tai poikkeavan käytöksen välille. Monet jäsenvaltiot löysivät eroja siinä, miten ulkomaalaisten tai maahanmuuttajien tekemistä rikoksista uutisoitiin verrattuna kotimaiseen rikollisuuteen. Tanskan ja Itävallan aineistojen mukaan turvapaikanhakijoiden tekemistä rikoksista kirjoitetut uutiset ovat dramaattisempia ja sensaatiohakisempia kuin rikosuutiset yleensä. Saksan aineistosta taas nousi esiin, että ulkomaalaisista epäillyistä ja rikollisista tuotettiin kielteisempiä representaatioita kuin muista ja

heidän tekemänsä rikokset kuvattiin brutaalimmalla tavalla. Lisäksi ulkomaalaisten rikollisten kohdalla ei pohdittu tai kerrottu syitä ja motivaatiota rikokselle. Rikollisuus myös yhdistettiin yleensä tiettyihin vähemmistöryhmiin. (ter Wal 2002, 43–44.)

Norjassa etnisyyttä tutkineen Eiden (2003, 78) mukaan etnisistä vähemmistöryhmistä käytetään erilaisia nimikkeitä, jotka tuottavat eri tavoin ”norjalaisuutta”. Tämä ”norjalaisuuden mittareilla” pelaaminen tulee esiin kahden eri murhatapauksen uutisoinnissa, jotka molemmat tapahtuivat Oslossa vuonna 2001. Ensimmäiseen liittyi kaksi nuorisojengiä, jotka kilpailivat ja olivat vihollisia keskenään. Toiseen jengiin löyhästi liitoksissa ollut henkilö tapettiin. Mediassa jengien jäsenistä puhuttiin useaan otteeseen pakistanilaisina tai Pakistanista kotoisin/lähtöisin olevina, kun taas samaan etniseen vähemmistöryhmään kuuluvia henkilöitä, jotka olivat tunnettuja ja tuomitsivat väkivallan julkisesti, nimettiin norjalais-pakistanilaisiksi. Pian tämän rikostapauksen jälkeen uusnatsit tappoivat pienen pojan, ja poika nimettiin lehdissä norjalais-afrikkalaiseksi. Nimeäminen siis riippuu siitä, kuka tekee ja mitä. Titteli ”norjalainen” vaatii jo saavutuksia. Urheilusivuilla etniseen vähemmistöryhmään kuuluva henkilö saatetaan nimetä norjalaiseksi, jos hän menestyy. Urheilusivujen voidaankin väittää olevan lähes ainoa mediatila, jossa vähemmistöryhmiä kohdellaan yhtenä ”meistä”.

4. Tutkimuksen keskeiset käsitteet ja ongelmanasettelu

Avaan seuraavissa alaluvuissa tutkimukseni kannalta oleellisia käsitteitä, joita ovat representaatio ja etnisyys. Käsitteiden esittelyn jälkeen määrittelen tutkimukseni ongelmanasettelun ja esittelen tutkimuskysymykseni.

4.1 Representaatio

Representaatio on moniulotteinen käsite, joka viittaa ennen kaikkea kulttuuristen merkitysten muodostumisen prosesseihin. Representaatio toimii kielessä ja kielellä. Se on merkityksellistämisen väline, joka tuo yhteen objektit kielelliset esitykset ja merkitykset. (Sihvonen 2006, 135) Representaatio esittää, edustaa ja tuottaa jotakin. Representaation edustavuus tarkoittaa sitä, kun representaatio (valokuva) esittää kohdettaan (missiä), niin esittäessään se samalla edustaa laajempaa kokonaisuutta (mitä ajattelemme Suomessa kauneudeksi). Representaatio viittaa myös tähän merkityksenantoon toimintana ja tekoina. Representaatiota voidaan ajatella siis tapahtumana, jossa objekteihin ja ihmisiin yhdistetään joitain tiettyjä merkityksiä. Samalla tullaan antaneeksi merkityksiä maailmalle ja näin representaatiot osallistuvat ympäristömme hahmottamiseen. Sen lisäksi, että ne heijastavat yhteiskuntamme arvoja, ne myös muokkaavat ja kierrättävät niitä. Tähän viitataan representaation tuottavuudella. (Paasonen 2010, 40–41.) Tapamme esittää, esimerkiksi turvapaikanhakijoita, vaikuttavat siihen, miten suhtaudumme niihin. Suhtautumisemme ryhmiin puolestaan vaikuttaa siihen, millaisia representaatioita niistä tuotetaan. Samalla tavalla representaatiot vaikuttavat siihen, miten näemme itsemme. (Paasonen 2010, 45.)

Kulttuurintutkimuksessa representaatioita hahmotetaan konstruktivistisen lähestymistavan mukaan, eli kielen sosiaalisen luonteen tunnistaen. Asiat eivät yksinään merkitse, vaan me rakennamme merkityksiä representaatiojärjestelmän avulla, konseptien ja merkkien avulla. Materiaalista maailmaa, jossa asiat ja objektit ovat, ei saa sekoittaa niihin symbolisiin keinoihin ja prosesseihin, joissa representaatiot, merkitykset ja kieli toimivat. Konstruktivistit eivät kiellä materiaalsen todellisuuden olemassaoloa, vaan ajattelevat, että materiaallinen maailma ei ilmaise merkitystä. Luomme merkityksiä, representaatioita esimerkiksi kielijärjestelmämme avulla. (Hall 1997, 25.)

Merkeillä siis voi olla materiaallinen ulottuvuus, mutta merkitys ei riipu merkin materiaalisesta laa-

dusta, vaan sen symbolisesta ulottuvuudesta. Tästä klassinen esimerkki on liikennevalot. Silmän kohdatessaan valon aaltoliikkeet tuottavat aistimuksen väreistä, mikä on luonnollinen, materiaallinen ilmiö. Kulttuurinen järjestelmämme jaottelee värispektrin ja nimeää sen osat esimerkiksi vihreäksi tai keltaiseksi. Me ihmiset symbolisoimme värit ja luokittelemme ne erilaisten värikonseptien mukaan. Tämä on kulttuurimme konseptuaalinen värijärjestelmä ja jokin muu kulttuuri voi jaotella värispektrin eri tavoin. Me myös käytämme tiettyjä sanoja ja kirjaimia identifioidaksemme eri värejä esimerkiksi punaista kutsumme punaiseksi. Tämä on kielellinen koodi, joka yhdistää tietyt sanat (merkit) tiettyjen värien (konseptit) kanssa, ja mahdollistaa sen, että voimme puhua väreistä toisten ihmisten kanssa. Liikennevalojen punainen väri ei ”luonnollisesti” tarkoita pysähtymistä. Punainen ja vihreä toimivat liikennevalojen kielenä, koska ”pysähdy” ja ”mene” ovat merkityksiä, jotka on liitetty näihin väreihin kulttuurissamme. Tämä liikennevalojen koodi toimii, koska se on yhteiskunnassamme tunnistettu ja yhteisesti jaettu. (Hall 1997, 26.)

Yllä esitelty ei konstruktivistisessa lähestymistavassa vielä riitä. Se mikä merkitsee, mikä kantaa merkitystä ei ole väri itsessään eikä sen konsepti tai merkki. Mikä merkitsee, on ero punaisen ja vihreän välillä. Jos ihminen ei kykenisi erottamaan punaista ja vihreää, ei hän voisi käyttää toista tarkoittamaan ”pysähdy” ja toista ”mene”. Konstruktivistit viittaavat tähän merkkien mielivaltaisuudella, mikä tarkoittaa sitä, että merkin ja sen tarkoituksen (konseptin) välillä ei ole mitään luonnollista suhdetta. Punainen siis tarkoittaa pysähtymistä vain koska kulttuurinen koodi toimii niin. Kulttuurinen koodi tuottaa merkityksen, ei väri itsessään. Merkitys riippuu merkin ja tarkoituksen (konseptin) suhteesta, joka määräytyy kulttuurisen koodin avulla. Merkitys on siis konstruktivistien mukaan suhteellista. (Hall 1997, 27.) Sillä edellytyksellä, että koodi kertoo meille selkeästi, miten lukea ja tulkita värejä ja kaikki tulkitsevat värejä näillä tavoilla, mikä tahansa väri kelpaa. Vaikka merkit toimivat symbolisesti, niiden vaikutukset näkyvät materiaalisessa ja sosiaalisessa maailmassa. Esimerkiksi liikennemerkkien värit ohjaavat autoilijoiden käyttäytymistä ja ilman valoja liikenne olisi kaoottista. (Hall 1997, 28.)

Sosiaalisen konstruktivismin näkemykseen on vaikuttanut lingvisti Ferdinand de Saussure. Kulttuurintutkija Stuart Hallin mukaan Saussuren perintöä ovat käsitteet merkki, merkitsijä ja merkitys. Materiaaliset objektit voivat toimia merkkeinä, kuten aiemmassa esimerkissä kuvattu ”liikennevalojen kieli” esimerkki todisti. Saussure antoi merkille kaksi elementtiä. Hänen mukaansa on olemassa muoto (sana, kuva) ja mielessä on idea tai konsepti siitä, johon muoto assosioi. Ensimmäistä hän kutsuu sanalla merkitsijä (auto) ja jälkimmäistä sanalla merkitys (auton idea). Aina kun näet

tai kuulet merkitsijän, se yhdistyy mielessä merkitykseen. Molempia elementtejä tarvitaan, jotta merkityksiä voidaan tuottaa. Näiden kahden välinen suhde on olemassa ja sitä tuotetaan kulttuuri-silla ja kielellisillä koodeilla, jotka ylläpitävät representaatiota. Myös Saussuren mukaan merkit ovat mielivaltaisia, eikä merkitsijällä ja merkityksellä ole luonnollista kytköstä. Lisäksi Saussure painotti erontekoa merkityksen tuottamisessa. Merkit ovat järjestelmien jäseniä ja ne määritellään suhteessa toisiin saman systeemin jäseniin. Yksinkertaisin tapa merkitä eroa on tehdä binaarista jakoa. Esimerkiksi jonkin sana voidaan määritellä sen vastakohtaan avulla, kuten musta ja valkoinen. Teoriaa on kritisoitu siitä, että binaariset vastakohtaparit ovat melko mustavalkoinen keino tuottaa eroa eikä se tunnista hienovaraisempia vivahde-eroja. Eroja valkoisen ja mustan lisäksi voidaan tehdä esimerkiksi mustan ja tummanharmaan sekä tummanharmaan ja vaaleanharmaan välillä. Saussuren binaariset vastakohtaparit toivat esiin tärkeän huomion siitä, että merkityksiä voidaan tuottaa vasta silloin, kun merkitsijät asetetaan ”erojen järjestelmään”. (Hall 1997, 31–32.)

Eron lisäksi tärkeää on huomioida sanojen ja merkitysten historiallinen muuttuminen. Merkitsijä ja merkitys ovat aina kiinnittyneitä tarkasteltavaan yhteiskuntaan ja historialliseen tilanteeseen. Tämä tarkoittaa sitä, että representaatioita voidaan muuttaa ja määritellä uudelleen. Tämä tekee representaatioiden vastaanottamisesta jatkuvaa tulkintaa. (Emt., 32.)

Vakiintuneiden merkitysten horjuttaminen ja asioiden uudelleen määritteleminen ovat poliittisia tekoja, joten ajattelen tutkimuksessani representaatiota myös politiikkana. Tästä hyvä esimerkiksi on länsimaisen ”perheen” merkityksellistämisen muutos. Esimerkiksi seksuaalivähemmistöjen politiikan ja uusioperheiden yleistyminen on muuttanut sitä, miten perhe nykyisin ajatellaan. Enää perhe ei merkitse vain heterovanhempien ja lasten muodostelmaa. (Rossi 2010, 261–263.) Yhteiskunnassa kamppaillaan siitä, ketkä, millaiset sanat ja kuvat saavat esittää ja edustaa keitä ja mitä. Sanojen liikkeellepanijalla on omat taka-ajatuksensa sen suhteen, miksi juuri tietyn merkki on tärkeä. Tämä viesti halutaan välittää lukijoille ja lähettäjä toivoo, että se tunnistetaan. Tekijä ei kuitenkaan ole ainoa merkitysten tuottaja, vaan lukijat tuottavat yhtä lailla merkityksiä, eivätkä ne välttämättä vastaa lähettäjän tarkoittamaa merkitystä. Tulkitseminen on siis jatkuvaa neuvottelua ja poliittista kamppailua. Representaatioiden poliittinen ulottuvuus näkyy myös siinä, että representaatioiden rakentavaa voimaa voidaan käyttää asioiden luonnollistamiseen. Näin käy jatkuvasti esimerkiksi sukupuolen kanssa. Meitä ympäröivissä representaatioissa toistetaan esimerkiksi, kuinka ”pojat ovat poikia”. (Rossi 2010, 270–271.) Samalla tavalla myös suomalaisuus on Suomes-

sa luonnollistettu. Representaatioihin siis liittyy valta määritellä asioita tietyllä tavalla. Sukupuolen lisäksi keskeisimpiä representaatioita jäsentäviä vallan ulottuvuuksia ovat kansallisuus, ”rotu” ja etnisyys (Sihvonen 2006, 130).

Mediatutkimuksessa representaatioon liittyy ajatus esitysten välittyneisyydestä. Eri välineet välittävät erilaisia mielikuvia ja ne myös rakentavat niitä esimerkiksi kameratyön, rajausten ja editoinnin avulla. Representaatioita tuottaessa nojataan normeihin ja esityskonventioihin, jotka voivat olla hyvinkin vanhoja. Kulttuuriset merkitykset siis rakentuvat toistensa varaan. Tällaista historiallisesti rakentuvaa kuvakokonaisuutta kutsutaan representaatiojärjestelmäksi. Niissä on kyse vuosikymmenien tai -satojen mittaan kasaantuneesta tekstien, kuvien ja kuvausten, arvojen ja yhteyksien kokonaisuudesta. Järjestelmät voivat ristiriitaisia ja ne myös muuttuvat jatkuvasti. Kuvien rakentuminen aiempien kuvastojen varaan on keskeistä, kun pohditaan representaatioiden yhteiskunnallisia ulottuvuuksia ja vaikutuksia. Representaatioiden tulkintakaan ei ole yksioikoista. Lehden lukijat tai television katsojat tulkitsevat representaatioita suhteessa tunnistamiinsa esityskonventioihin ja koodeihin. Lisäksi he tarkastelevat niitä suhteessa omiin arvoihinsa, aiemmin näkemäänsä ja kuulemaansa. Viitteitä ei välttämättä tunnisteta, jolloin lukijat tulevat tehneeksi uusia tulkintoja. (Paasonen 2010, 41–42.)

Avaan viidennessä kappaleessa vielä erikseen etnisyyden representaatiota ja sitä, millä keinoin journalismissa etnisyyden representaatioita tavataan rakentaa.

4.2. Etnisyys

Kuten monet entisyyttä käsitelleet tutkimukset, myös minä näen tutkijana etnisyyden ja ”rodun” käsitteet diskursiivisesti rakennettuina kategorioina, en olemuksellisinä totuuksina. Tällöin tutkimusteksteissä on ollut tapana käyttää etenkin ”rodun” yhteydessä lainausmerkkejä. Voisin yhtä hyvin käyttää sanan etnisyys ympärillä lainausmerkkejä, mutta en näe käsitteen historiassa sellaista taakkaa, jota käsite ”rotu” kantaa.

Etnisyyden alkoi osittain korvata ”rodun” käsitettä 1900-luvun loppupuolelta alkaen (Pietikäinen 2002, 18). Etnisyyden käsite on vaikea määritellä, sillä se menee päällekkäin etnisen ryhmän, kansakunnan, kansallisuuden ja kulttuurin käsitteiden kanssa.

Oleellista on ymmärtää etnisyyden kaksi eri ulottuvuutta. Etnisyys liittyy vahvasti yksilön itsensä sisäiseen määrittelyyn sekä kollektiiviseen ilmiöön, joka pohjaa vuorovaikutukseen ja poliittiseen järjestäytymiseen etniseksi ryhmäksi. (Downing & Husband 2005, 14.)

4.2.1 Etnisyys sosiaalisena suhteena ja eronteon sekä identiteetin rakentamisen välineenä

Etnisyyden rakentumisen kulmakivi on vuorovaikutus. Etnisyys on sosiaalisen vuorovaikutuksen aspekti ihmisten välillä, jotka näkevät itsensä oleellisesti erilaisina toisen ryhmän jäsenistä, joista he ovat tietoisia ja joiden kanssa he ovat vuorovaikutuksessa. Etnisyyteen siis kuuluu systemaattinen erottelu sisäryhmiin ja ulkoryhmiin, meihin ja muihin. (Eriksen 2010a, 16–17, 23). Tämä eronteko ja samalla itseidentifikaatio on olennaista, sillä etnisen ryhmän jäsenten on tiedostettava erillisyytensä muista, jotta etninen ryhmä voi ylipäätään tulkita ryhmäksi (Valtonen 2005, 107). Etnisyys on siis erityisesti suhde ryhmien välillä, jotka kokevat itsensä ja ovat myös muiden mielestä kulttuurisesti erottuvia. Nämä ryhmät myös usein arvotetaan hierarkkisesti yhteiskunnassa (Eriksen 2010a, 10).

Tulemme siis tietoiseksi etnisyydestä, kun olemme tekemisissä henkilöiden kanssa, jotka ovat eri kulttuurin jäseniä. Tällöin teemme erontekoa meihin ja muihin tiettyjen kulttuuristen piirteiden avulla. Näitä piirteitä ovat esimerkiksi ulkomuoto tai ”rotu”, kieli, uskonto, pukeutuminen ja tavat. Nämä merkit tai kriteerit tulevat etnisesti merkitseviksi vain, kun ne sosiaalisessa vuorovaikutuksessa tunnistetaan ilmaisevan etnistä eroa. Ne eivät tuota etnisyyttä, jos niitä ei sosiaalisessa vuorovaikutuksessa tunnisteta tai huomioida. (Eriksen 2010b, 277.)

Etnisyyttä määriteltäessä on tärkeä ymmärtää, että ihmisillä voi olla esimerkiksi sama kieli ja uskonto, mutta he eivät silti välttämättä kuulu samaan etniseen ryhmään. Kulttuuriset rajat ja etniset rajat eivät ole toistensa synonyymeja. Etnisyys on sosiaalisen suhteen ulottuvuus, ei ryhmän kulttuurinen ominaisuus. Kulttuuriset erot liittyvät etnisyyteen silloin, kun sellaiset erot tehdään vuorovaikutuksessa merkitseviksi. (Eriksen 2010a, 41–46.) Etniset rajat eivät ole myöskään alueellisia rajoja, vaan sosiaalisia. Etnisyys ei ole ryhmän ominaisuus tai olemassa ryhmän sisällä, vaan se on olemassa ryhmien välillä. (Emt., 69.)

Kulttuuristen piirteiden lisäksi etnisillä ryhmillä on yhteisen alkuperän myyttejä ja ideologia, joka

rohkaisee valitsemaan puolison samasta etnisestä ryhmästä (Eriksen 2010a, 17). Tässä kohtaa etnisyys käsitteenä liukuu ”rodun” suuntaan, kun kulttuuri kiinnitetään myyttisen syntyperän avulla tietyn näköiseen tai ”rotuiseen” ihmisryhmään ja ajatellaan, että nämä ihmiset omaavat ”luonnollisesti” tämän kulttuurin. Myös etnisyyden ja kulttuurin käsitteet limittyvät, koska molemmat ymmärretään historiallisesti muuttuviksi ja sosiaalisissa suhteissa muodostuviksi. (Huttunen 2005, 133.)

Etnisyyden diskurssi liittyy usein vähemmistöryhmiin. Etninen vähemmistö määritellään ryhmäksi, jolla ei ole poliittista valta-asemaa ja joka on olemassa etnisenä kategoriana. Vähemmistön käsitteellä viitataan usein ryhmän pieneen kokoon, mutta se ilmaisee myös poliittisesti alistettua asemaa. (Eriksen 2004, 365.) Enemmistöt ja vallassa olevat ihmiset eivät kuitenkaan ole vähemmän etnisiä kuin vähemmistöt (Eriksen 2010a, 5). Vaikka enemmistö on yhtä etninen kuin vähemmistö, ei enemmistön etnisyyttä samalla tavalla tiedosteta ja mediateksteissä rakenneta. Esimerkiksi ”valkoinen” on Suomessa perusolettamus, johon vähemmistöjä verrataan. ”Valkoinen” on normi, jota yhteiskuntamme ei mainitse, ja tähän normiin peilattuna kaikki muut ovat erilaisia. (Rastas 2005, 84).

Vaikka etnisyyttä pidetään hyväksyttävämpänä kuin ”rodun” käsitettä, sitä voidaan ”rodun” tavoin käyttää epäarvoisten luokittelujen välineenä. Ihmisiä kategorisoidaan kulttuurin perusteella, eli etnisten merkkien mukaan. Länsimaiden historiassa tällaisia sosiaalisia representaatioita, kuten kieltä, uskontoa ja pukeutumista, on käytetty keinoina erotella ryhmiä hierarkkisesti toisistaan. Ihmisten etninen kategorisoiminen voi pitää sisällään samanlaista arvottamista kuin rodullinen arvottaminen. Kategorisointi voi johtaa tietyn etnisyyden dominanssiin tai syrjäytymiseen. Kulttuurierojen painottaminen nähdään moraalisesti hyväksyttävämpänä kuin ”rotujen”, ja siitä on tullut moderni vastine rodulliselle erottelulle (van Dijk 1991, 26).

Etninen luokittelu liittyy järjestyksen luomiseen ja sen avulla ihmiset voidaan jakaa tyyppeihin. Luokiteltaessa ihmisiä tyyppeihin korostetaan heidän samankaltaisuuttaan eikä eroja oteta huomioon. Näin luodaan stereotypioita. Stereotypia tarkoittaa tässä yksinkertaistavaa määritelmää toisten ryhmien kulttuuripiirteistä, joiden olemassaoloon jollain tasolla uskotaan. Etniset stereotypiat ovat usein moraalisesti tuomitsevia ja niitä voidaan käyttää vallankäyttöön. Stereotypiat tarjoavat ideologisen oikeutuksen etnisille raja-aidoille ja ne tukevat ryhmän yhtenäisyyttä. (Eriksen

2004, 344–345.) Stereotypiat ovat ongelmallisia etenkin silloin, kun tietyn ryhmän mediajulkisuus on vähäistä. Tällöin stereotypioista tulee helposti tosiasioita, joilla on todellisia vaikutuksia esittämensä ihmisten elämään ja joita on vaikea kumota. (Pietikäinen 2002, 30.)

Tähän mennessä olemme ymmärtäneet, että kun kulttuuriset erot säännöllisesti vaikuttavat ryhmien väliseen vuorovaikutukseen, on sosiaalisessa vuorovaikutuksessa etninen elementti. Etnisyys ei kuitenkaan ole vain ulkoapäin määriteltyä ja ryhmien välistä, vaan myös sisäistä ja sillä on merkitystä ihmisen identiteetille. Tässä suhteessa etnisyydellä on sekä poliittinen, organisatorinen että symbolinen, merkityksellinen aspekti. (Eriksen 2010a, 17.) Merkityksellinen aspekti viittaa eronteeseen ja sitä kautta (etnisen) identiteetin rakentamiseen.

Toisille etnisyys vaikuttaa vahvasti minäkuvaan ja se on sosiaalisesti merkityksellistä useissa tilanteissa. Etninen identiteetti on kuulumista ja samaistuvuutta omaa etnistä ryhmää kohtaan. Se tuo ihmisille turvallisuuden tunteen ja luo me-hengen. Siitä ei ole tutkijoiden keskuudessa yksimielisyyttä, kumpi on perustavanlaatuisempi, identiteetti vai etninen järjestelmä. Jotkut olettavat identiteetin ja me-hengen olevan etnisyyden pohjimmainen tekijä. He uskovat, että etnisyyteen perustuvassa politiikassa tämä yhteinen tunneside on siirtynyt uudelle tasolle. Toisten mielestä taas ryhmän etujen tavoittelu on etnisen identiteetin olemassaolon edellytys. Identiteetti katoaisi, jos me-henkeä ei luotaisi sosiaalisissa ja poliittisissa prosesseissa. (Eriksen 2004, 347–348.)

Kokemus yksilöllisyydestä, kuulumisesta ja samuudesta on tärkeä identiteetin rakennusväline etniselle ryhmälle. Eron tekeminen itsen, toisten, meidän ja heidän välille on identiteetin takia välttämätöntä, koska se tuottaa kuvaa muista ”toisina”. Samalla se kuitenkin altistaa vaaralliselle eronteolle, kuten aiemmin toin esille. (Pietikäinen 2000, 11.) Identiteetti rakentuu juuri eron kautta. Identiteetti on historiallisesti määrittynyt ja se muotoutuu jatkuvasti suhteessa niihin tapoihin, joilla meitä representoidaan ympäröivissä kulttuurisissa järjestelmissä. Ihminen koostuu monista pirstaloituneista identiteeteistä. (Hall 1999, 22–23.) Etninen identiteetti on näistä yksi.

4.2.2 Eronteolla on väliä

Ero on yksi keskeisin elementti etnisyyden rakentumisessa. Stuart Hall (1999, 153–154) on avanut eron tärkeyttä neljän teoreettisen lähtökohdan kautta. Ensimmäinen selitysmalli kumpuaa lingvistiikasta ja se pohjautuu Saussuren koulukunnan ajatuksiin kielenkäytöstä kulttuurin toimin-

tamallina. Mallin mukaan eroilla on väliä, koska ne ovat välttämättömiä merkityksen kannalta. Esimerkiksi mustan olemuksen, mustuuden, ymmärtää suhteessa sen vastakohtaan valkoiseen. Ajatus siitä, että merkitys riippuu vastakohtien välisistä eroista, on yksinkertaistava ja se luo ääripäitä eli binaarisia vastapareja. Esimerkiksi miehillä ei ole vain maskuliinisia luonteenpiirteitä, vaan myös feminiinisiä. Binaariset vastakohtaparit eivät tällaista mahdollisuutta tunnista. Toinen selitysmalli on kieliteorioiden parista, mutta eroaa Saussuren edustaman koulukunnan näkemyksestä. Mallin mukaan eroa tarvitaan, koska merkityksiä on mahdollista rakentaa ainoastaan dialogissa ”toisen” kanssa. Merkitykset syntyvät siis puhujien välisessä vuorovaikutuksessa, eivätkä ne kuulu kenellekään yksin. Tämän takia kykenemme muokkaamaan merkityksiä ja horjuttamaan vakiintuneita assosiaatioita. Yksikään ryhmä ei voi täysin kontrolloida esimerkiksi sitä, mitä tarkoittaa olla ”suomalainen”, vaan se on aina neuvottelun kohteena. Kansalliset kulttuurit käyvät tätä neuvottelua määrittelemiensä ”toisten” kanssa. (Hall 1999, 154–155.)

Kolmas selitysmalli on antropologinen. Mallin mukaan kulttuuri on riippuvainen siitä, että asioille annetaan merkitys jakamalla niitä erilaisiin positioihin luokittelujärjestelmän sisällä. Binaariset vastakohtat ovat tässä prosessissa merkittäviä, koska asioiden välille on saatava selvä ero, jotta niitä olisi mahdollista ylipäättään luokitella. Kulttuurinen järjestys häiriytyy silloin, kun asia putkahtaa esiin väärässä kategoriassa tai kun asia ei sovi mihinkään kategoriaan. Esimerkiksi multa pihalla on hyväksyttävää, mutta makuuhuoneen sängyssä se on asia, joka on ”poissa omalta paikaltaan”. Heitämme mullan ulos ja normaali asiantila palautuu. Kulttuurien sulkeutuminen, jossa jätetään ulkopuolelle ulkomaalaiset, tunkeilijat, muukalaiset ja toiset, on osa samaa puhdistautumisen prosessia. (Hall 1999, 155–157.)

Neljäs selitysmalli on psykoanalyttinen ja sen mukaan ”toinen” on tärkeä minuuden muotoutumisprosessissa. Käsitys minuudesta voi rakentua vain niiden symbolisten ja tiedostamattomien suhteiden kautta, joissa pikkulapsi ponnistelee itselleen ulkopuolisen, itsestään eroavan merkityksellisen ”toisen” kanssa. (Hall 1999, 157–159.)

Toiseus on siis olennainen osa merkitysten ja identiteetin muodostumisen prosessissa, eikä jokin poikkeama. Identiteetti tarvitsee rajojensa määrittelyyn rajanvetoa itsen ja toisen välillä. Yksilöllinen, kansallinen, etninen identiteetti määrittyvät näiden erontekojen avulla. (Löytty 2005, 166–167.) Tosin tutkimuskielessä käsitettä toiseus käytetään kuvaamaan suhdetta normin ja poikkeuksen välillä. Käsitteen avulla pyritään avaamaan sitä valtasuhdetta, jossa joku tai jokin ymmärretään erilaiseksi ja samalla toista alemmaksi. Esimerkiksi maahanmuuttajista puhuttaessa korostuu usein

se, miten he poikkeavat valtaväestöstä. Vertailu ei ole yleensä neutraalia, vaan maahanmuuttajasta tai hänen kulttuuristaan tehdään vähempiarvoisempi. Käsiteltäessä maahanmuuttajia huomio kohdistuu asioihin, jotka eroavat tyypillisenä pidetystä suomalaisuudesta. Kiinnitetään huomiota siis vain vieraan poikkeaviin piirteisiin ja yhdistäviä asioita ei huomioida. Tyypillistä toiseutta tuotaville eroille on, että yhdestä erosta, esimerkiksi ihonväristä, johdetaan automaattisesti muita eroja. Näin syntyy tuohon eroon liittyviä stereotyyppisiä käsityksiä. (Löytty 2005, 162.)

4.2.3 Kansallisvaltio, kansallinen kulttuuri ja etnisyys

Valtioissa valtaa pitävällä ryhmällä on pyrkimyksiä luoda ja ylläpitää kansallista identiteettiä, eli rakentaa valtiosta kansallisvaltiota. Kansallisvaltio nähdään jollain tasolla aidommaksi kuin sellainen valtio, jossa kansalaisen identiteetti on jaettu myös muiden ryhmien kesken. Tosiasiassa maailman valtiot koostuvat useista etnisistä ryhmistä, joten kansallisvaltion käsitteen käyttäminen on harhaanjohtavaa ja realiteetin sijaan poliittinen ideaali. Kansallisvaltion rakentamisen perusvaatimus siitä, että vähemmistökulttuurien on tunnustettava kansakunnan ja kansalaisuuden käsite ja velvoite, saa aikaan etnisyyden korostumisen. Kansallisvaltioissa kansakunnan ideologiaa ja kulttuurisisältöä on rakennettu pääasiassa valtaa pitävän kansan (etnisen ryhmän) ehdoilla, ja koska tällaista kansakunnan ideologiaa ei sellaisenaan useinkaan ole olemassa, se täytyy luoda. (Valtonen 2005, 110–112.)

Tätä luomistyötä ovat kansalliset kulttuurit. Ne tarjoavat meille tulkintakehyksen, jonka avulla teemme maailmasta tolkullista (Hall 2003, 88–89). Kansallinen kulttuuri toimii kulttuuristen merkitysten lähteenä, identifikaation kohteena ja representaatioiden järjestelmänä. Kansakunnalla on olemassa oma kertomuksensa, ja kansakunnan alkuperää, traditioita ja jatkuvuutta korostetaan. (Hall 1999, 48–50.) Kansallisia kulttuureja pitäisi ajatella diskursiivisina keinoina, jotka esittävät eron yhtenäisyydeksi. Kansallisia kulttuureja läpäisevät useat eroavaisuudet ja jaot, mutta ne yhdentyvät kulttuurisen vallankäytön avulla. Yksi tällainen yhtenäistämisen keino on identiteettien esittäminen jonkin perimmäisen ”yhden kansan” kulttuurin ilmaukseksi. Ihmisille yhteisiä kulttuurisia piirteitä, kuten uskontoa, tapoja ja kiinnittymistä paikkoihin, voi kutsua termillä etnisyys. Etnisyyttä halutaan käyttää kuvaamaan yhtä kansakuntaa, vaikka tällaisia yhdestä kansasta, etnisyydestä ja kulttuurista koostuvia valtioita ei ole. (Hall 1999, 53–55.) Emme siis synny kansallisella identiteetillä varusteltuina. Tiedämme, mitä on olla suomalainen sen perusteella, miten suomalaisuutta on representoitu ja mitä merkityksiä siihen on liitetty suomalaisessa kulttuurissa. (Hall

1999, 45–46.)

Valtaa pitävän kansan ehdoilla kansallisvaltion olemassaolo yritetään saada näyttämään luonnolliselta (Valtonen 2005, 112). Koska Suomessa suomalaisuus on luonnollistettu, se näyttäytyy melko pysyvänä identiteettinä, johon synnyttään ja jota ei voi ansaita. Näin pakolaisesta tai maahanmuuttajasta ei voi koskaan tulla suomalaista, vaan hän on aina jotain suomalaisesta poikkeavaa, toista. Toisaalta kuitenkin ”toisten” kohdalla puhutaan mediassakin sopeuttamisesta. Heidät halutaan ja heitä yritetään sopeuttaa ”meiksi”, ja heitä arvotetaan sen mukaan, kuinka hyvin he pystyvät mukautumaan suomalaisuuden malliin. Kuka sitten voi olla tosi suomalainen? ISSP 2003 kyselyn perusteella ”tosi suomalainen” on ihminen, joka kokee itsensä suomalaiseksi. Suomalaiseksi itsensä kokeminen oli tärkein kriteeri, kun vastaajia pyydettiin arviomaan kahdeksaa mahdollista suomalaisuuden tekijää sen mukaan, kuinka tärkeiksi suomalaisuuden edellytykseksi he ne näkivät. (Oinonen, Blom & Melin 2005, 10) Riittääkö kuitenkaan kokemus? Tällä hetkellä vallitsevaa ilmapiiriä ja sosiaalisen median keskusteluja aistiessa ei.

Lähes yhtä merkittäväksi kriteereiksi arvioitiin poliittisten instituutioiden ja lakien kunnioittaminen, Suomen kansalaisuus ja jommankumman kotimaisen kielen hallinta. Vastausten perusteella maassa maan tavalla eläminen nähtiin tärkeämmäksi, kuin esimerkiksi syntyperä. (Oinonen, Blom & Melin 2005, 10–11.) Tästä voidaan päätellä, että Suomen lakia rikkova maahanmuuttaja on kaukana ”suomalaisesta”, eikä sillä ole väliä, kuinka kauan hän on Suomessa asunut.

Luonnollistettu ja tavoiteltava ”suomalaisuus” näkyy myös lehtiteksteissä. Niissä maahanmuuttajateemaa saatetaan kehystää ylikorostamalla ”suomalaisten” piirteitä. Maahanmuuttajien ahkeruutta ja sopeutuvaisuutta korostetaan sekä toimittajan että haastateltavan itsensä taholta. Maahanmuuttajan pitää olla suomalaistakin suomalaisempi, jotta hänet voidaan hyväksyä. (Horsti 2005, 246.)

4.2.4 Rodun ja rasismien suhde etnisyyteen

”Rodun” ja etnisyyden käsitteiden suhde on hyvin kompleksinen ja ne monissa yhteyksissä limittyvät toisiinsa. Tämän vuoksi käyn läpi ”rodun”, rasismien, uusirasismien ja ideologian käsitteet, jotka kaikki liittyvät toisiinsa ja ne ovat myös tärkeitä tutkimukseni ymmärtämisen kannalta.

”Rodulla” viitataan yleensä biologisiin ominaisuuksiin ja ihmisten ulkoiseen olemukseen, joilla ih-

misiä kategorisoidaan ”rodullisesti” eriarvoisiksi (Pietikäinen 2002, 18). ”Rodut” ovat yhteiskunnallisesti kuviteltuja ja tieteellisenä käsitteenä ”rotu” on osoitettu virheelliseksi. Vaikka nämä seikat tiedostetaan, ”rodun” käsite elää edelleen eronteon välineenä esimerkiksi arkikeskusteluissa. (Miles 1994, 58, 60–61.) Stuart Hall määrittelee ”rodun” on poliittiseksi ja sosiaalisesti konstruktioksi sekä diskursiiviseksi kategoriaksi, johon liittyy rasismi. Sen mukaan rodullisen erottelun oikeuttavat kulttuuriset ja sosiaaliset erot, jotka perustuvat biologisiin ja geneettisiin eroihin. Koska geneettinen taso ei näy, se tulkitaan ihmisen tunnistettavista ulkoisista piirteistä, kuten ihon väristä. Näitä merkkejä havainnoidaan arkipäivän tilanteissa ja niiden avulla tehdään erottelua. Etnisyys taas tuottaa diskurssin, jossa ero perustuu kulttuuriin ja uskonnollisiin piirteisiin. Etnisyyden ja ”rodun” kahtiajako ei tosin ole näin yksinkertainen, sillä biologisia viittauksia voidaan käyttää myös tuomaan esiin kulttuurisia eroja. Esimerkiksi ”mustuus” on ollut merkki siitä, että afrikkalaista alkuperää olevat ihmiset ovat taipuvaisia laiskuuteen, yliseksuaalisuuteen ja väkivaltaisuuteen. Eliheitä, jotka luokitellaan kulttuurisesti erilaisiksi, usein myös luonnehditaan fyysisesti merkittävällä tavalla erilaisiksi. Viittaukset biologiaan eivät Hallin mukaan ole koskaan pois etnisyyttä koskevista diskursseista, vaikka ne eivät ole yhtä ilmeisiä kuin ”rotua” koskevista diskursseista. (Hall 2003, 252–254.)

Rasismi voidaan määritellä lukuisilla eri tavoilla. Tutkija Teun A. van Dijk (2000) mukaan rasismilla tarkoitetaan etnistä ja rodullista eriarvoisuutta edistävää sosiaalista järjestelmää. Hänen mukaansa nykyinen rasismi eroaa siitä rasismista, jonka tunnusmerkkejä olivat muun muassa orjuus, erottelu, lynkkaus ja valkoisen paremmuuden tunteet. Uudessa rasismissa ihmiset eivät ole biologisesti huonompia, vaan erilaisia. Martin Barker [1981] nimesi tämän uusrasismiksi. Uusrasismi näkee, että vähemmistöillä on vain eri kulttuuri. Tämä kulttuuri on kuitenkin puutteellinen ja puutteet pitää luonnollisesti ”korjata”. Uusrasismi näyttäytyy demokraattisena ja arvostavana, eikä se tunnusta yhteyttään rasismiin. Se näyttää pelkältä puheelta, joka on kaukana avoimeen väkivaltaan ja voimakkaaseen eriarvoisuuteen tähdänneestä vanhasta rasismista. Silti se voi olla yhtä tehokas keino marginalisoida vähemmistöjä. Uusrasistinen puhe on vahingollista etenkin siksi, että se näyttää luonnolliselta ja normaalilta niille, jotka keskustelua käyvät. Se on etnisen yhtenäisyyden muoto, jonka lähtökohtana ovat näennäisesti oikeutetut ja valtaapitävien yhteiskunnassa hyväksymät ideologiat ja asenteet. Kun enemmistöllä on valta määritellä ja hallita julkista keskustelua ja politiikkaa, se ajaa vähemmistöt ahtaalle ja rasismin vastustamisesta tulee vaikeaa. (van Dijk 2000, 33–35.) Jakoa uusrasismiin ja rasismiin on kritisoitu siitä, että puhe uudesta ja vanhasta liit-

tyy ajatukseen, että uusi olisi korvannut vanhan. Rotuoppeihin vetoava rasismi ei kuitenkaan ole kadonnut, ja yhtä lailla kulttuuri voidaan liittää ulkoisesti ”tietyn näköisiin” ihmisiin. Näin kulttuuristakin saadaan jotain biologiasta kumpuavaa, jolloin biologiaan perustuva rasismi ei juuri tästä näkökannasta eroa. Rasistisissa diskursseissa on aina tuotu esiin kulttuurieroja, joten uuden ja vanhan rasismin sijaan voitaisiin puhua kahden erilaisen logiikan kietoutumisesta yhteen. (Rastas 2005, 77–78.)

Suomessa rasismin ajatellaan kohdistuvan maahanmuuttajiin ja etnisiin vähemmistöihin. Heidän kuulumisensa yhteiskuntaan saatetaan kyseenalaistaa avoimen rasistisesta tai vetoamalla kansalaisuudettomuuteen tai kulttuurieroihin. Vaikka niin sanotut suomalaisuuden kriteerit täyttyisivät, ei yksilöä välttämättä hyväksytä suomalaiseksi. Ei ole poikkeuksellista, että Suomen kansalaisuuden omaavaa ja suomalaisessa kulttuurissa kasvanutta ulkomaalaistaustaista syrjitään. Syynä syrjimiseen saattavat olla rasismia synnyttävät ja ylläpitävät puhetavat ja käytännöt. (Rastas 2002, 3.) Nämä puhetavat voivat olla pinttynneet järjestelmäksi aatteita, jotka muodostavat ideologian.

Media on yksi yhteiskunnan osa-alue, joka tuottaa, muokkaa ja vahvistaa ideologioita. Ideologiat muodostuvat merkitysten ketjuista ja ideologiat muotoutuvat jatkuvasti puheteoissa. Ideologioiden avulla teemme selkoa sosiaalisista suhteistamme ja paikastamme niissä. Ideologiat rakentavat tietoisuutta ja ne toimivat parhaiten silloin, kun emme tiedosta niiden olemassaoloa vaan rakenname kuvaa maailmasta totuutena. Esimerkiksi väite ”pojat pitävät rajuista leikeistä” on ideologian värittämä, mutta se on iskostunut meille luonnollisena totuutena. Ideologiat tavallaan katoavat ja niistä tulee totuuksia, asioita, jotka luonnollisesti ovat tietyllä tavalla. Näin ajateltuna ”rotu-kin” on luonnon sanelema ja näin rasismista tulee yksi ”normaali” ideologia. Tuottaessaan ideologioita media tulee määritelleeksi meille sen, mitä rotu on ja millaisia mielikuvia sekä ongelmia siihen liitetään. (Hall 1995, 18–20.) Mediassa rasismia voidaan tuottaa tällä hienovaraisella keinolla: annetaan tilaa luonnollistetuille ”rodun” representaatioille, joihin rasistinen päämäärä on kirjattu kyseenalaistamattomina oletuksina, ”totuuksina”. Näin lausuntojen rasistisuutta ei välttämättä edes tiedosteta. (Hall 1995, 20.)

4.3 Ongelmanasettelu ja tutkimuskysymykset

Tutkimukseni tavoitteena on tuoda näkyväksi etnisyyden representaatio ja sen rakentuminen rikosuutisissa. Tutkimuskysymyksilläni pyrin vastaamaan siihen, tuleeko etnisyydestä oleellinen epäilty/tekijä ja rikosta määrittävä seikka.

Valitsin analysoitaviksi aineistoiksi rikosuutiset, koska tutkimuksissa on havaittu, että etniset vähemmistöryhmät näkyvät etenkin rikosuutisissa. Lisäksi rikosuutiset ovat yksi yleisimmistä ja näkyvimmistä (esim. iltapäivälehdissä Kivioja 2008; Syrjälä 2007) aihealueista lehdissä, joten niiden tuottamat representaatiot levittyvät laajalle ja niistä on tuolloin syytä kantaa huolta.

Haluan tarkastella rikosuutisointia nimenomaan tässä ajassa, sillä rikosuutinen on aina elinperiinsä ja kulttuurinsa tuote. Viime aikoina mediassa on julkaistu aiempaa enemmän uutisia, joissa esimerkiksi rikoksesta epäillyn etninen tausta on kerrottu jo paljon ennen tuomion julkaisemista. Lisäksi rikosuutisissa on yhä useammin mainittu osapuolten ”kantasuomalaisuus”. Uskon, että etnisyyttä on rakennettu uutisissa entistä vahvemmin vallitsevan, mediassa pakolaiskriisiksi nime-
tyn maailmantilan takia.

Kysyn tutkimuksessani, miten rikoksesta epäillyt/tuomitut merkityksellistetään etnisyytensä kautta, eli miten heidät etnistetään mediassa. Tarkastelen samaa myös uhrin ja osapuolten läheisten kohdalla, jos he uutisissa esiintyvät. On myös mahdollista, että osapuolia etnistetään epäsuorasti kuvailemalla heidän läheistensä etnisyyttä.

Tutkimuksessani etnisyyden representaatiot kytkeytyvät siihen, millaisen kuvan uutinen rikoksesta ja epäilystä tai tuomitusta rakentaa. Pohdin tutkimukseni lopuksi myös sitä, mitä vaikutusta näillä nousseilla merkityksillä on. En kuitenkaan analysoi, ovatko nämä merkitykset oikeita tai vääriä, vaan sitä, miten ne vaikuttavat todellisuuden rakentumiseen. Voiko esimerkiksi olla, että rikosuutisissa jotkut tuomitaan jo epäilyvaiheessa etnisyytensä takia? Määritelläänkö rikos tekijänsä etnisyyden kautta, jolloin kaikista etnisen ryhmän edustajista tulee potentiaalisia rikollisia?

Tarkoitukseni on ilmiön kielellisen rakentumisen ymmärtäminen, ja pohjaan ajatukseni konstruktivismin ajatukseen kielestä todellisuuden rakentajana. Merkitykset eivät ole sellaisenaan olemassa olevia, vaan niitä tuotetaan kielellisesti sosiaalisessa ja kulttuurisessa vuorovaikutuksessa. Kielen

sosiaalisesti rakentavan voiman korostamista ei tässä saa ajatella kuitenkaan materiaalisuuden kieltämiseksi, vaan konstruktionistinen käsitys kielestä tarkoittaa tutkimuksessani sitä, että pysymme ajattelemaan maailmaa vain antamalla sille merkityksiä. (Rossi 2010, 268–269.)

Konstruktivistisessa ajattelussa ”tekijä” eli tässä yhteydessä uutisen kirjoittanut toimittaja on merkityksen muodostumisen liikkeellepanija, mutta myös lukijat tuottavat merkityksiä. Tekijän intentio ei välttämättä välity ja vaikka välittyisi, sitä voidaan vastustaa. Representaatio ei siis välity sellaisenaan, vaan tilanne voidaan nähdä jatkuvana neuvotteluna. (Rossi 2010, 270.) Tutkijana en siis ”poimi” rikosuutisista etnisyyden representaatioita puhtaina tieteellisinä tosiseikkoina, vaan löytämänä representaatiot ovat aineistosta tekemiäni tulkintoja. En siis kykene olemaan tämän etnisyyden neuvottelun tarkkailija, vaan osallistun yhtä lailla etnisyyden merkityksellistämiseen, representaatioiden tuottamiseen.

Tärkeä aspekti on myös oma paikkani yhteiskunnassa. Tutkijana en voi irrottautua siitä tosiasiasta, että kuulun Suomen etniseen enemmistöryhmään, joten tulkitsen aineistoani enemmistöjäsenen silmin. Olen sidottu tähän kulttuuriin ja aikaan sekä ideologioihin, jotka olen sisäistänyt ja joita en välttämättä tiedosta, mutta se ei saa olla esteenä tutkimuksen tekemisessä. Tärkeintä on tiedostaa tutkijana oma asemansa ja tuoda se tutkimuksessa myös näkyviin.

Haluan siis selvittää, millä keinoin etnisyyden representaatiota tuotetaan ja millaista todellisuutta ne tulevat rakentaneeksi. Tutkimusongelmani kytkeytyy kokonaisuudessaan etnisyyden representaatioon ja sen tuottamaan järjestykseen. Tutkimukseni on täten luonteeltaan merkitysten rakentumista analysoivaa.

Tutkimuskysymykseni ovat seuraavat:

1. Miten epäiltyä/tuomittua ja uhria sekä heidän läheisiään etnisesti esitetään?
2. Vedotaanko etnisyyttä tuotettaessa maantieteellisiin alueisiin, uskontoon, kieleen, ulkomuotoon, ”rotuun” tai kulttuurisiin tapoihin?
3. Millaista todellisuutta representaatiot tulevat rakentaneeksi?
4. Millä tavalla etnisyyden representaatiot eroavat rikoksen tapahtumakaupungin päälehdessä ja Ilta-Sanomissa?

5. Aineisto ja menetelmä

Tässä luvussa avaan aineiston hankintaa ohjanneita seikkoja ja esittelen aineistokseni valikoituneet kolme rikostapausta. Tämän jälkeen esittelen analyysimenetelmäni representaatioanalyysin, jota toteutan lähiluvun ja sisällönanalyysin avulla. Lisäksi kerron, miten aiempi tutkimus on ohjannut etnisyyden havaintoyksiköiden valintaa.

5.1 Kolme laajasti uutisoitua rikostapausta

Laadullisessa tutkimuksessa keskitytään usein pieneen määrään tapauksia, ja niitä pyritään analysoimaan mahdollisimman perusteellisesti. Näin tieteellisyyden kriteerinä on laatu, eli käsitteellistämisen kattavuus. (Eskola & Suoranta 1998, 15.) Aineistoni koostuu kolmesta rikostapauksesta, jotka ovat kaikki saaneet suurta näkyvyyttä mediassa. Tapaukset ovat myös laukaisseet keskusteluja ulkomaalaisten ja ulkomaalaistaustaisten tekemien rikosten määrästä, niiden ennaltaehkäisystä ja erityisesti raiskausrikosten rangaistuksista. Valitsin aineistoni sen perusteella, mitkä tapaukset ovat jääneet näkyvyydellään mieleeni. Aineiston valintani kriteereiksi määritin, että epäiltyjen tulee olla ulkomaalaisia tai ulkomaalaistaustaisia ja että tapauksia on seurattu intensiivisesti ja pitkään mediassa. Valitsin aineiston siis harkinnanvaraisesti, koska tutkimukseni tarkoitus on paljastaa niitä keinoja, joilla etnisyyttä tuotetaan. Tällöin aineiston on oltava sellaista, että etnisyyttä ylipäättänsä on mahdollista tuottaa. Jokaisesta rikostapauksesta otin analyysiin mukaan kaikki rikostapausta seuranneet uutiset, joten mukana on oikeuskäsittelyn lisäksi muun muassa uhrien hautaamista ja omaisten sekä paikkakuntalaisten surua kuvaavia uutisia. Jokaisen uutisten kohdalla tarkastelin, onko uutisen keskiössä itse rikos vai ei, ja tällä perusteella karsin juttuja pois.

Seuraavaksi esittelen rikostapaukset yksitellen, jotta niiden analyysia on helpompi seurata ja ymmärtää.

1. 17-vuotiaan opiskelijatyön surma

Porilainen 17-vuotias opiskelija raiskattiin ja murhattiin tammikuun lopussa vuonna 2015. 17-vuotiaan entinen poikaystävä, 26-vuotias Ramin Azimi tuomittiin Satakunnan käräjäoikeudessa elinkautiseen vankeuteen. Murhan lisäksi hänet tuomittiin törkeästä raiskauksesta, törkeästä vahingonteosta ja liikenne rikkomuksesta.

Helsingissä asunut Azimi lainasi autoa ja ajoi sillä tammikuun lopulla Poriin. Hän tarkkaili nuoren naisen kotia, ja kun nainen lähti illalla lenkille, mies seurasi häntä autolla ja sai hänet autoon. Mies pahoinpiteli automatkan aikana uhria, raiskasi hänet ja jätti lopulta sidottuna hylättyyn rakennukseen. Rakennuksen hän sytytti tuleen. (Uotila 2015.)

2. Tapanilan raiskaus

Täysi-ikäinen nainen oli jäänyt lähijunasta Tapanilan asemalla Helsingissä maaliskuussa 2015. Viiden 15–18-vuotiaan nuoren miehen joukko lähti seuraamaan naista. Raiskaus tapahtui niin, että uhrista pidettiin kiinni, kun kaksi miestä työnsi kätensä hänen housuihinsa ja sormensa emättimeen sekä peräaukkoon. Miehet poistuivat paikalta, kun nainen työnsi heidät irti ja huusi apua. Helsingin käräjäoikeus langetti ehdolliset vankeusrangaistukset kolmelle nuorelle miehelle. Yksi syytetyistä sai käräjäoikeudessa vuoden ja neljä kuukautta ehdollista, kaksi muuta saivat vuoden mittaiset ehdolliset rangaistukset. Käräjäoikeus tuomitsi kolmikon perusmuotoisesta raiskauksesta. Oikeus alensi rangaistuksia 3–4 kuukaudella rikosepäilyjen saaman poikkeuksellisen julkisuuden takia. Kahden nuoren miehen syytteet hylättiin, koska he eivät oikeuden mukaan osallistuneet raiskaukseen.

Myöhemmin hovioikeus katsoi kolmen nuoren miehen syyllistyneen törkeään raiskaukseen. Tekoaikaan 18-vuotias Mustafa Nur Mohamed sai hovioikeudessa kaksi vuotta ja neljä kuukautta ehdotonta vankeutta. Kaksi alaikäistä syytettyä saivat vuoden ja yhdeksän kuukautta ehdollista vankeutta. Myös hovioikeus otti kohtuuttomiin mittasuhteisiin nousseen julkisuuden huomioon rangaistuksia lieventävänä seikkana. (Mäkinen 2016.)

3. Laukaan kolmoissurma

Mies surmasi kolme ihmistä 1. maaliskuuta vuonna 2015 Laukaassa sijaitsevassa pizzeriassa, jossa mies myös itse työskenteli. Uhrit olivat pizzerian yrittäjäpariskunta ja naispuolinen työntekijä. Epäilty otettiin pian teon jälkeen kiinni pizzerian läheltä. Miestä syytettiin kolmesta murhasta, mutta hänet todettiin syyntakeettomaksi. Elinkautisen vankeusrangaistuksen sijaan mies joutui oikeuspsykiatriseen pakkohoitoon. Hän joutuu korvaamaan uhrien omaisille yhteensä 133 000 euroa, ja hän joutuu vastaamaan yrittäjien kahden alaikäisen lapsen elatuksesta 155 euron kuukausimaksulla, kunnes nämä ovat täysi-ikäisiä. Mies surmasi uhrinsa pizzerian työkaluihin kuuluneella moskalla. (Aineisto, Ilta-Sanomat 22.8.2015 & 10.6.2015.)

Tarkastelen tapausten uutisointia rikoksen tekokaupungin suurimmasta sanomalehdestä ja jokaisen tapauksen kohdalla myös Ilta-Sanomista. Valitsin maakuntalehtien vastapariksi Ilta-Sanomat, koska iltapäivälehtiä on kritisoitu asioiden paisuttelusta, epäeettisyydestä ja vakavien asioiden viihteellistämisestä (Kivioja 2008, 21–22). Iltapäivälehtien ja päivälehtien erilaisen uutisointitavan syyksi nähdään lehtien erilainen ansaintalogiikka. Päivälehdet luottavat tilaajiinsa, mutta iltapäivälehtien pitää myydä itsensä joka päivä uudelleen. Iltapäivälehtien on tartuttava voimakkaammin päivittäisiin puheenaiheisiin, mikä saattaa näyttäytyä vähemmän vakavasti otettavana uutistuantona. (Raittila ym. 2008, 119.)

Valitsin mukaan rikostapauksen kaupungin päälehden ja Ilta-Sanomat, koska haluan etnisyyden representaatioiden ohella havainnoida, sortuuko iltapäivälehti kärjistämiseen ja voimakkaaseen etnistämiseen, vai näkykö rikostapauksen läheisyys ja siitä syntyvät emootiot maakuntalehtien uutisteksteissä epäiltyjä/tuomittuja etnistävällä tavalla. Toisaalta taas päivälehtien halu ottaa kaikki irti suurista uutistapahtumista voi muuttaa niiden uutistuantoa iltapäivälehtimäisemmäksi (Raittila ym. 2008, 121). Ilta-Sanomat levittyy lukijamäärältään laajalle ja se tavoittaa ihmisiä ympäri Suomen. Alueen päälehdet, lukuun ottamatta Helsingin Sanomia, levittäytyvät vain maakuntiin, joiden asioihin ne ovat keskittyneet. Ilta-Sanomien uutiset voivat siis vaikuttaa laajemmin ihmisten asenteisiin. Toisaalta maakunnissa eri väestöryhmien kohtaamiset ovat vähäisempiä kuin pääkaupunkiseudulla, jolloin maakuntalehden välittämä kuva etnisistä vähemmistöryhmistä voi olla ainoa tietoväylä ryhmien välillä. Näin kohtuuton etnistäminen voi olla hyvin vahingollista etnisille vähemmistöryhmille.

Tarkastelen analyysissani sanomalehtien etusivujen vinkkejä ja uutisia kokonaisuudessaan. Erityisesti etusivujen vinkeillä, otsikoilla ja uutisten kärjillä on keskeinen merkitys tutkimuksessani, sillä ne toimivat jutun kehystäjinä lukijoille. Lukija saattaa selata lehden läpi vain otsikot silmäilemällä, ja näin ollen otsikoissa esiintyvät etnisyyden representaatiot ovat merkityksellisiä ja haavoittavampia, kuin leipätekstissä esiintyvät representaatiot. Analysoin varsinaiset rikosuutiset kronologisessa järjestyksessä, jotta etnisyyden tuottamisen ”kehityskaari” on selvästi näkyvissä. En keskity analyysissani kuviin, mutta huomioin kuvat, jos esimerkiksi tuomitun kasvoista julkaistaan kuva. Suurin osa uutisten kuvista oli joko rikospaikalta tai oikeussalista. Oikeussalikuvissa syytetyt olivat peittäneet kasvonsa, eikä rikospaikkakuvissa ollut etnistäviä elementtejä.

17-vuotiaan opiskelijatytön surman aineiston keräsin Satakunnan Kansasta ja Ilta-Sanomista. Satakunnan Kansan aineiston keräsin ensin media-arkistosta hakusanoilla surma, Pori, opiskeli(katkaisumerkki) ja murha, Pori, opiskeli(katkaisumerkki). Tässä kohtaa rajasin pois STT:n uutiset ja aiheeseen liittymättömät uutiset. En esimerkiksi ottanut analyysiin uutisia, jossa pyydetään havaintoja kadonneesta työstä, sillä tuolloin rikoksesta ei vielä ollut tietoa. Tämän jälkeen hain uutiset vielä näköislehdestä, jotta saatoin silmäillä myös kuvat, kuvatekstit, ingressit ja etusivut, joita media-arkisto ei näytä. Löysin yhteensä 21 Satakunnan Kansan omaa juttua (uutisia, kainalojuttuja), jotka luokittelin 15 juttukokonaisuudeksi. Lisäksi aiheesta löytyi 13 etusivun vinkkiä. Analysoimani uutiset ajoittuvat ajalle 3.2.2015–1.9.2016. Ilta-Sanomien uutiset hain Päivälehden arkistosta hakusanoilla 17-vuotias ja Pori, lenkkeilijätyttö sekä surma ja Pori. Juttuja löytyi 22 (uutisia, kainalojuttuja), jotka luokittelin 11 juttukokonaisuudeksi. Etusivun vinkkejä löysin seitsemän. Jätin aineistosta pois uutisen, jossa kerrottiin tytön katoamisesta, koska tuolloin ei vielä ollut tietoa rikoksesta. Myöskään hovioikeuden tuomio ei ole mukana analyysissa, sillä hovioikeuden tuomio mainittiin lyhyesti uutisessa, jonka kärki ei liittynyt 17-vuotiaan surmaan, vaan Ramin Azimin pahoinpitelyyn vankilassa. Ilta-Sanomien uutiset ajoittuvat ajalle 3.2.2015–27.11.2015.

Tapanilan raiskauksen aineiston keräsin Helsingin Sanomista ja Ilta-Sanomista. Hain jutut Päivälehden arkistosta hakusanoilla Tapanila ja raiskaus. Helsingin Sanomista löysin 15 juttua (lähinnä uutisia), jotka luokittelin 12 juttukokonaisuudeksi. Lisäksi löysin viisi etusivun vinkkiä. Varsinaisista rikosuutisista poikkeavat 25.6.2015 julkaistu ”Poliitikot kiristäisivät tuomioita” ja 16.3.2015 julkaistu uutinen ”Somalinainen haastaa yhteisönsä videolla”. Molemmat uutiset on kehystetty Tapanilan raiskaus -tapauksella, joten otin ne mukaan analyysiin. Uutisen ”Somalinainen haastaa yhteisönsä videolla” analysoin selvyiden vuoksi erikseen. Uutiset ajoittuvat ajalle 11.3.2015–1.7.2016.

Ilta-Sanomilta löysin 17 juttua (uutisia, kainaloita, näkökulmakirjoituksia, kommentti), jotka luokittelin 10 juttukokonaisuudeksi. Lisäksi löysin yhden etusivun vinkin. Varsinaisen rikosprosessin lisäksi kaksi uutista käsitteli tuomioiden oikeudenmukaisuutta. Molemmat julkaistiin 25.6.2015 samalla aukeamalla ja analysoin ne muiden uutisten mukana. Lisäksi analysoin erikseen uutisen, jossa somaliyhteisön jäsen pääsi ääneen ja tuomitsi väkivallan 17.3.2015 ja Ulla Appelsinin näkökulmakirjoituksen Tapanilan joukkoraiskauksesta 19.3.2015. Uutiset ajoittuvat ajalle 13.3.2015–12.4.2016.

Laukaan kolmoissurman aineiston keräsin alueen suurimmasta lehdestä Keskisuomalaisesta ja Ilta-Sanomista. Hain aineiston Keskisuomalaisen arkistosta hakusanoilla Laukaa, pizzeria ja Laukaa, surmat. Löysin yhteensä 19 juttua (uutisia, kainaloita, kolumni), jotka lajittelin 12 juttukokonaisuudeksi. Lisäksi löysin viisi etusivun vinkkiä. Rikosuutisten lisäksi otin analyysiin mukaan 4.3.2015 ilmestyneen kolumnin, jonka pontimena toimi surmiin liittyvät sosiaalisen median keskustelut. Uutiset ajoittuvat ajalle 2.3.2015–22.8.2015. Ilta-Sanomien aineiston hain jälleen Päivälehdien arkistosta vaihtelemalla hakusanoja Laukaa, surma, syyntakeeton, pizzériasurmat, kolmoissurma, murhat ja Laukaan tragedia. Löysin 17 juttua (uutisia ja kainaloita), jotka määrittelin 11 juttukokonaisuudeksi. Lisäksi löysin neljä etusivun vinkkiä. Uutiset ajoittuvat ajalle 2.3.2015–22.8.2015.

5.2 Menetelmänä representaatioanalyysi

Tavoitteenani on tutkia etnisyyden representaatioita rikosuutisissa. Tavoitteen saavuttaakseni olen valinnut tutkimusmenetelmäkseni representaatioanalyysin, jonka toteutan lähiluvun ja sisällönanalyysin avulla. Lähiluvun ja sisällönanalyysin keinoin etsin etnisyyden rakentamisen tapoja, mikä on analyysini raakavaihe. Lopuksi tulkitsem näiden tapojen tuottamaa kuvaa eli sitä, millaista kuvaa etnisyyden representaatio tulee tuottaneeksi rikoksesta ja sen osallisista.

Representaatiotutkimus liittyy kulttuurintutkimuksen nousuun 1980-luvulla. Tutkimuksissa on pohdittu runsaasti erilaisten ihmisryhmien kuvaamisen tapoja, ja kiinnostus on kohdistunut ”rodun”, sukupuolen ja luokan kaltaisiin identiteettiasemiin ja niihin liittyviin valtasuhteisiin. Yksinkertaisesti ilmaistuna representaatioanalyysi pyrkii hahmottamaan toisiinsa kietoutuvien symbolisten esitysten ja eletyn, materiaallisen todellisuuden suhteita. Representaatioanalyysin avulla tutkitaan kulttuuristen kuvien rakentumista, historiallisuutta ja merkityksiä. Kyse ei ole siitä, ovatko representaatioiden tuottamat kuvat oikeita tai väärinä. Analyysissa pohditaan, millaisia ulottuvuuksia ja seurauksia representaatioilla on. Stereotyyppisten piirteiden erittely ei ole välttämätöntä, vaan mielekkäämpää voi olla sen pohtiminen, kuinka representaatiot ovat rakentuneet, missä viitekehksessä niitä on tuotettu ja millaisia seurauksia niillä voi olla. (Paasonen 2010, 45–48.)

Etnisyyden representaatioille ominaista on se, että valtaväestöstä erottuvat ihmiset asetetaan usein alttiiksi representaation binaariselle muodolle, merkityksen kahtalaisuudelle. Erilaisuutta tavataan representoida vastakkaisten ääripäiden kautta hyväksi tai pahoiksi, rumiksi tai viehättä-

väksi ja sivistyneiksi tai alkukantaisiksi. Myös molempia ulottuvuuksia voidaan vaatia samaan aikaan. (Hall 1999, 144.)

Oman havaintoni mukaan aiemmin etnisyyttä tuotettiin usein vain etnisiin vähemmistöihin liittyvissä uutisissa, jolloin etnisyyks tuotiin esiin vastaparina valtaväestölle, suomalaisuudelle ja suomalaisille. Valtaväestöstä rodullisesti tai etnisesti eroavien erilaisuus oli siis representaatioissa merkitty (Hall 1999, 146). Suomalaisuutta ei erityisesti mainittu, vaan suomalaista rikosentekijää määritettiin esimerkiksi hänen asuinkuntansa.

Näin on siksi, että rikosuutisissa Suomi itsestään selvä konteksti, joten osallisten suomalaisuutta ei yleensä ole tarpeen tuoda esiin. Voidaan siis olettaa, että kaikki ovat suomalaisia, jos toisin ei mainita. Rikosuutisissa kerrotaan osallisten suomalaisuudesta yleensä siinä tapauksessa, kun kyseessä on rikos, jota ei pidetä suomalaisille tyypillisenä tai jos suomalainen on tehnyt rikoksen ulkomailla tai jos osapuolina on ulkomaalaistaustaisia ihmisiä. (Nikunen 2005, 308–309.) Suomalaisuus määritetään siis yleensä paikkakuntaisuuden avulla. Suomalainen voi olla esimerkiksi imatralainen tai kotoisin Imatralla, mutta Nikusen (2005, 316) mukaan Imatralla asuva kurdi ei ole imatralainen. Oman havaintoni mukaan ”kantasuomalaisuuden” mainitseminen on lisääntynyt nyt, kun pakolaisten ja turvapaikanhakijoiden määrät ovat roimasti lisääntyneet.

Analyysissani keskistyn keinoihin, joiden avulla etnisyyden representaatiota rikosuutisissa rakennetaan. Inspiroidun Kuusiston (2000) väitöskirjassaan luokittelemista niin sanotuista objektiivisista etnisyyden mittareista tai tekijöistä, joita ovat muun muassa biologia eli ”rotu”, kulttuuri, uskonto, maantieteellinen paikka ja kieli. Nämä ovat pääsääntöisesti samoja tekijöitä, joita kerroin etnisyyden käsitettä määrittäessäni Eriksenin (2010b) luokitelleen niiksi kulttuurisiksi piirteiksi, joilla teemme erontekoa meihin ja muihin. Näihin tekijöihin uutisissa viittaamalla tuotetaan etnisyyttä, ja näitä tekijöitä tarkastelen analysoidessani tapauksia.

Jos toimittaja haluaa mainita uutisessa, jonka pääaihe ei ole etninen alkuperä, ettei henkilö kuulu suomalaiseen enemmistöön, käyttää hän etnisyyttä rakentaakseen etnisyyteen vihjaavia ilmaisuja. Tämänkaltaisen etnisyyden rakentaminen on yleistä etenkin lyhyissä rikosuutisissa. (Horsti 2002, 361.) Yleisimmäksi etnisyyden rakennuskeinoksi on havaittu ilmaisut, joilla kuvataan henkilön kykyä puhua suomea (Raittila & Kuttilainen 2000, 14). Etsin siis mainintoja osallisten äidinkielestä, suomenkielentaidosta tai kuvauksia siitä, miten he puhuvat esimerkiksi ”murtaen”.

Oma lisäykseni Kuusiston (2000) ja Eriksenin (2010b) etnisyyden tekijöihin on se, että luen etnistämiseksi viitteet osallisten Suomeen tulosta ja maassa asumisesta, maasta poistamisesta, karkottamisesta ja oleskelusta.

Näiden etnisyyteen vihjaavien elementtien lisäksi Kuusiston (2000) analyysissä yksi keskeinen etnisyyden rakennuskeino oli etninen esittäminen nimeämällä.

Etnistävä nimeäminen on tutkimuksessani etusijalla, sillä nimeämiset ovat voimakkaita määrittelyn keinoja. Kun nimeämistä toistetaan, vahvistuu yksi tietty näkökulma ja se saa ihmisten keskuudessa hyväksynnän, jolloin siitä tulee helposti myös kyseenalaistamaton totuus. (Horsti 2005, 75.) Tarkastelen analyysissäni, esitetäänkö osallisia esimerkiksi kansallisuuden avulla vai liputetaanko heidät ulkomaalaisiksi, ulkomaalaistaustaisiksi tai maahanmuuttajiksi. Etnistämiseksi luen myös, jos henkilö esitetään hänen nimellään, joka ei ole suomalainen.

Amerikkalainen sosiaalitieteilijä Harvey Sacks [1972] määrittelee nämä esittämiskeinot kategorioiksi. Hänen mukaansa kerronnan kannalta usein vain yksi kategoria (tutkimuksessani esimerkiksi kansallisuus) riittää määrittelemään henkilön (ks. Silverman 1998, 80). Tuplakategoriat, kuten ”Irakin kautta Suomeen vuonna 2003 saapunut afgaanimies”, ovat siis kerronnan kannalta turhia. Vaikka en käytä tutkimuksessani käsitettä kategoria, ymmärrän Sacksin tavoin, että tällaiset tuplaesittämiset ovat kerronnan kannalta turhia, koska ”Irakin kautta Suomeen vuonna 2003 saapunut mies” ja ”afgaanimies” riittävät yksinään määrittelemään henkilön ”suomalaisuuden” ulkopuolelle.

Hyvä esimerkki esittämisen voimasta nimeämisen avulla on yhdessä tutkimustapauksessani esiintyvä epäiltyjen esittäminen somaleiksi. Onko asianmukaista puhua somaleista vai pitäisikö sanoa somalialaisista? Herkmanin [1996] mukaan sana ”somali” ei ole konnotaatioiltaan neutraali, kuten esimerkiksi ”amerikkalainen” tai ”ruotsalainen”. Hänen mukaansa sana ”somali” representoi paljon enemmän kuin pelkkää kansallisuutta, koska sitä käytetään niin sanotusti epämieluisan pakolaisen symbolina. (ks. Horsti 2002, 361.) 1990-luvulla sana ”somali” saattoi kantaa erilaista painoarvoa kuin nykyisin, sillä 1990-luvun alkuun ajoittui Somaliasta Suomeen saapuneiden turvapaikanhakijoiden saapuminen, mikä merkitsi tuolloin vielä heterogeeniseksi määritellylle Suomelle yhteiskunnallisesti uutta ja vierasta tilannetta. Nykyisin somalin voidaan nähdä viittaavan vain kansallisuuteen, etniseen ryhmään. Somalialainen puolestaan on muodostunut valtion nimestä ja se merkitsee Somalian valtion kansalaista tai asukasta. Yleensä kansallisuuden ja kansalaisuuden

käsitteet eivät hahmotu tällä tavoin erillisiksi. (Welin 2001.) Sana ”somalí” on hyvä esimerkki siitä, kuinka kieli ja myös sanojen kontekstisidonnainen luonne muuttuvat jatkuvasti (Pietikäinen 2002, 25). Toisille se saattaa edelleen herättää kielteisiä konnotaatioita, kun toisille se on sanana neutraali.

Näillä erilaisilla etnisyyden tuottamisen keinoilla on eri painoarvo suhteessa siihen, kuinka paljon ne etnistävät ja tekevät henkilöstä vierasta ja ”toista”. Esittäminen etnisesti nimeämällä määrittelee ihmisen melko tyhjentävästi jonkinlaiseksi, kun esimerkiksi kulttuuriin viittaaminen jättää pelivaraa myös muunlaisille ominaisuuksille. Puolestaan henkilön ei-suomalainen nimi etnistää vähemmän kuin kansallisuuden esiin tuominen. Ville Heinosen (2013, 52) mukaan ”tekijään viittaminen nimellä silloin, kun se on journalistieettisesti perusteltua, auttaa ymmärtämään tekijän yksilönä eikä ”muukalaisuutta” edustavana abstraktina tyyppinä”. Nimi ei saa siis samanlaista etnistävää painoarvoa kuin ihmisen kutsuminen afganistanilaiseksi tai afgaanimieheksi, koska nimi ei välttämättä herätä viitteitä tietystä etnisestä vähemmistöryhmästä. Nimi myös yksilöi rikoksentekijän, eikä se niputa muita saman etnisen ryhmän jäseniä tähän rikollisen luokkaan.

Tutkimuksessani etnistäminen ei liity vain muualta Suomeen tulleisiin. Tarkastelen analyysissäni myös sitä, miten suomalaisuus tulee rikostapauksissa esiin. Korostetaanko uhrin suomalaisuutta, samalla kun epäiltyä/tekijää etnistetään?

6. Analyysin kuvaus ja tulokset

Analysoin jokaisen rikostapauksen uutiset ensin alueen suurimmasta lehdestä ja sen jälkeen Ilta-Sanomista. Tässä kohtaa analyysia vastaan kahteen ensimmäiseen tutkimuskysymykseen lähiluvun ja sisällönanalyysin keinoin. Tämän jälkeen kokoon rikostapauksen löydöksiä yhteen ja vastaan laajemmin kahteen viimeiseen kysymykseen. Yhteenvedossa siis analysoin, miten representaatiot eroavat alueen suurimmissa lehdissä ja Ilta-Sanomissa ja millaista todellisuutta ne tulevat rikostapauksesta tuottaneeksi. Kappaleen viimeiseen alalukuun olen koonnut yhteen tutkimukseni keskeiset tulokset tutkimuskysymyksittäin.

6.1 17-vuotiaan opiskelijatyttö'n surma

Satakunnan Kansassa epäilyvaiheen ensimmäisessä uutisessa 3.2.2015 ”Kadonnut löytyi savuavista raunioista” tekijän etnisyyttä ei representoitu, vaan häntä kuvattiin vain 25-vuotiaana miehenä. Uhri assosioituu suomalaiseksi, koska hänet liitetään maantieteellisesti Poriin eikä etnisyyden representaatioita esiinny. Uutisen perusteella voitaisiin olettaa, että epäilty ja uhri ovat suomalaisia.

Toisessa uutisessa 4.2.2015 ”Opiskelijatyttö'n taposta epäilty halutaan vangita” tekijä kiinnitetään jo paikkaan mainitsemalla, että ”pääkaupunkiseudun median (Iltalehti, MTV, Ilta-Sanomat, Helsingin Sanomat) mukaan epäilty on vuonna 1989 syntynyt helsinkiläinen mies”. Helsinkiläinen mies assosioituu suomalaiseksi. Samalla tavalla uhri liitetään maantieteellinen määräite, kun hänestä puhutaan uutisessa 17-vuotiaana porilaisena opiskelijatyttönä. Etnisyyttä ei siis vielä suoranaisesti rakenneta.

Vangitsemisen yhteydessä eli kolmannessa uutisessa 5.2.2015 ”Taposta epäilty vangittiin vahvoilla perusteilla” tekijän etnisyyttä aletaan rakentaa. Jo uutisen ingressissä mainitaan epäillyn äidinkieli: ”Videoyhteydessä poliisivankilaan nähtiin kätensä loukannut epäilty, joka puhuu darin kieltä”. Epäilty tulee määritellyksi kieleen viittaamisen takia ulkomaalaiseksi. Darin kielen mainitseminen assosioi miehen pois Euroopasta Lähi-itään. Uutisen leipätekstin alussa epäillyksi nimetään 25-vuotias helsinkiläinen mies, mutta kielen mainitsemisen jälkeen mies ei enää assosioitu helsinkiläisyytensä takia suomalaiseksi. Uutisen edetessä helsinkiläisyyttä ravistellaan uudelleen.

Epäillyn toisella puolella istuu häntä avustava porilainen asianajaja Rauli Virtanen, toisella puolella Turusta paikalle saatu darin-kielen tulkki. Dari on Afganistanin toinen virallinen kieli.

Darin kieli mainitaan toistuvasti. Tulkkia tarvitsevana tekijästä tulee jotain muuta kuin ”tavallinen” helsinkiläinen. Tekijä tarvitsee darin kielen tulkkia, jonka kerrotaan olevan nimenomaan Afganistanin toinen virallinen kieli. Näin tekijän kerrotaan olevan afganistanilainen, vaikka häntä ei nimetä suoraan afganistanilaiseksi. Lisäksi sen korostaminen, että tulkki saatiin paikalle Turusta, kertoo, ettei kyseessä ole mikään kaikkien hallitsema kieli, koska rikoskaupungin alueelta ei löydetty tulkkia. Tämä etnisyyden rakentaminen, kieleen viittaaminen, on osa toimittajan raportointia ympärillä näkemästään. Uhri on edelleen porilainen opiskelijatyttö, ja hän assosioituu entistä vahvemmin suomalaiseksi, koska epäillyn tekijän etnisyyttä rakennetaan.

Samana päivänä julkaistiin myös uutinen ”Porilaiset survivat surmattua opiskelijatyttöä”, jossa uhri määritellään porilaistytöksi.

Kahdessa seuraavassa uutisessa 10.2.2015 ”Murhatutkinta vahvistaa: Epäilty tunsi opiskelijatyttö” ja 27.5.2015 ”Nuoren tytön tragedia avataan vasta käräjillä” ei epäillyn etnisyyttä representoida, vaan epäiltyä kuvataan helsinkiläiseksi mieheksi. Uhria kuvataan määritteillä ”porilainen opiskelijatyttö” ja ”porilaistytttö”. 10.6.2015 julkaistussa uutisessa ”Raskain syytearsenaali käyttöön – epäilty kiistää” epäilty on 25-vuotias helsinkiläinen mies.

Satakunnan Kansa julkaisi 23.6.2015 etusivullaan vinkin otsikolla ”Murhasta syytetty pettyi – kansalaisuus sivu suun”. Vinkki on etusivun päävinkkinä. Otsikko kertoo, ettei syytetyllä ole Suomen kansalaisuutta, eli hän määrittyy ulkomaalaiseksi. Samalla kansalaisuuden epäonnistunut saaminen ja näin myös tekijän ulkomaalaisuus tulevat kehystäneeksi koko murhaa. Vinkin leipätekstissä syytettyä kuvataan tuplakategoriolla ”25-vuotias afgaanimies, joka tuli Suomeen Iranin kautta vuonna 2003”. Vinkissä kerrotaan, että mies halusi ”kiihkeästi” naimisiin, perustaa perheen ja saada lapsia. Koska miehen kiihkeys kerrotaan etnistämisen perään, konnotoi kiihkoluontoisuus hänen afgaanitaustaansa. Kaksikon välisen suhteen aitous kyseenalaistetaan, kun vinkissä kerrotaan, että ”Romantiikan ohella taustalla oli paljon raadollisempi syy. Suomalainen vaimo olisi huomattavasti helpottanut miehen aietta saada Suomen kansalaisuus, joka oli vuosi ennen murhaa jo kertaalleen evätty häneltä rikostaustan vuoksi.” Kaikki edellä mainitut assosioivat siihen, että syytetty murhasi uhrin, koska uhri ei halunnut naimisiin, jolloin epäillyltä evättiin viimeinenkin mahdollisuus.

suus saada Suomen kansalaisuus. Epäonnistuneesta kansalaisuuden saamisesta ja näin ollen myös etnisyydestä tulee vinkissä murhaa kehystävä syy. Vinkin leipäteksti näyttäytyy olemuksellisenä totuutena, koska esitettyjä asioita ei laiteta kenenkään suuhun eli niille ei anneta lähdettä.

Syytteiden luvusta kertovassa sisäsivun uutisessa, joka on nimetty uutisen sijaan analyysiksi, etnistäminen jatkuu. Jo uutisen ”Torjutuksi tuleminen johti kauhistuttavaan tekoon” ingressissä tuodaan esiin tekijän ulkomaalaisuus mainitsemalla kansalaisettomuus. Kansalaisuudettomuus mainitaan jo kolmatta kertaa, eikä vielä ole päästy edes leipätekstiin asti.

– Opiskelijatyttö oli hengissä, kun 25-vuotias murhasta epäilty valeli hänet bensalla ja sytytti tuleen, sanoo syyttäjä. Epäilty halusi suomalaisen vaimon helpottaakseen Suomen kansalaisuuden saamista. Se oli häneltä rikostaustan vuoksi jo kerran eväty.

Toiseksi viimeinen lause ingressissä näyttäytyy ”totuutena” eikä syyttäjän väitteenä, kun sitä ei ole liitetty syyttäjän suoraan lainaukseen. Samalla uhrin ja epäillyn suhteen romanttinen puoli kyseenalaistetaan, kun suhteeseen viitataan vain toteamalla, että ”epäilty halusi suomalaisen vaimon helpottaakseen Suomen kansalaisuuden saamista”. Suhteen aitouden kyseenalaistaminen on tavallista, kun osapuolina ovat suomalainen ja ulkomaalainen (esim. Reuter & Kyntäjä 2006; Nikunen 2005). Suomalaisesta vaimosta puhuminen nimeää uhrin suomalaiseksi.

Uutisen leipäteksti alkaa epäiltyä ja uhria etnistävällä kappaleella:

Porilaisen 17-vuotiaan opiskelijatyön julman kuoleman taustalla oli kahden täysin erilaisen kulttuurin kohtaaminen. Tämä ilmeni Satakunnan käräjäoikeudessa maanantaina, kun 25-vuotiaalle helsinkiläiselle miehelle luettiin syytteet murhasta ja törkeästä raiskauksesta.

Kappaleessa tapahtunut rikos liitetään ehdoitta etnisyyteen ”kuoleman taustalla oli kahden täysin erilaisen kulttuurin kohtaaminen”. Se, että nuori nainen sai surmansa, ei siis liittynyt vain syytetyn toimiin, vaan se laajennettiin myös hänen kulttuuriinsa. Kulttuuri, joka on ”täysin” erilainen opiskelijatyön, joka on tähän mennessä assosioitunut jo vahvasti suomalaiseksi, kulttuuriin verrattuna. Suomalaisuudesta ja ulkomaalaisuudesta tulee toisilleen vastaparit. Vaikka miestä kuvataan helsinkiläiseksi mieheksi, maininta kahden ”täysin” erilaisen kulttuurin kohtaamisesta kumoaa miehen helsinkiläisyyden ja näin myös suomalaisuuden.

Kulttuuriin viittaaminen uutisessa jatkuu.

Nuorella opiskelijalla ja häntä selvästi vanhemmalla miehellä oli puolisen vuotta kestäneestä seurustelusuhdesta täysin erilainen käsitys - kummallakin vahvasti omaa kulttuuritaustaansa vastaan.

Ensimmäinen lause ennen ajatusviivaa määrittelee eroavan käsityksen suhteesta liittyvän jollain tavalla ikään, kun lauseen alussa sanotaan ”nuorella opiskelijalla” ja ”häntä selvästi vanhemmalla miehellä”. Käsitys suhteesta ikään liittyvänä tekijänä kuitenkin kumoutuu, kun ajatusviivan jälkeinen lause tähdentää erojen liittyvän kulttuuriin. Uutisessa käytetään jälleen ääripäätä korostavaa sanaparia ”täysin erilainen” ja adjektiivia ”vahvasti”, jotka tulevat korostaneeksi suomalaisen kulttuurin ja epäillyn miehen omaavan kulttuurin vastakkaisuutta. Suomalaisesta kulttuurista ja tästä vielä tuntemattomasta (miehen edustamaa kulttuuria ei tässä vaiheessa ole vielä mainittu uutisessa) miehen kulttuurista tehdään toisilleen vastapareja.

Uutinen jatkuu opiskelijatyön tulevaisuudensuunnitelmien kuvailulla, jotka viittaavat länsimaiseen kulttuuriin kuuluvaan opiskelu- ja työelämäsuuntautumiseen ennen perheen perustamista. Tämän jälkeen kerrotaan epäillyn suunnitelmista:

25-vuotiaalle afgaanille, Iranin kautta Suomeen vuonna 2003 tulleelle miehelle tilanne oli täysin toinen. Hän ei omankaan kertomansa mukaan ottanut seurustelua kevyesti - lukuun ottamatta aivan alkuvaiheita ja kumppanin nuoresta iästä johtuneita syitä - vaan halusi kiihkeästi naimisiin, perustaa perheen ja saada lapsia.

Afgaanimiehellä oli romanttisen motiivin lisäksi myös käytännönläheisempi syy vakiinnuttaa seurustelusuhde. Hän haki jo vuonna 2009 Suomen kansalaisuutta. Pitkäksi venähtäneen käsittelyn jälkeen maahanmuuttovirasto hylkäsi alkuvuodesta 2014 hänen hakemuksensa.

[--]

Kansalaisuuden saamista olisi huomattavasti helpottanut, jos hänellä olisi ollut suomalainen vaimo.

Tilanteen kuvataan olleen ”täysin toinen”. Hänen kerrotaan halunneen ”kiihkeästi” perheenperustamista ja avioliittoa, mikä konnotoi hänen erilaiseen kulttuuritaustaan, jota on jo leipätekstin alusta asti korostettu. Samalla myös miehen kiihkeyden voidaan ajatella viittaavan hänen kulttuuritaustaan ja ulkomaalaisuuteensa. Tulevaisuuden suunnitelmista raportoitaessa syytetty muut-

tuu uutisen alussa mainitusta 25-vuotiaasta helsinkiläisestä 25-vuotiaaksi afgaaniksi, Iranin kautta Suomeen vuonna 2003 tullee mieheksi ja afgaanimieheksi sekä lopuksi ihmiseksi, jolla ei ole Suomen kansalaisuutta. Hänestä tulee vahvasti jotain, joka on väärässä paikassa. Jälleen myös uhrin ja epäillyn tekijän tulevaisuudensuunnitelmien (jotka aiemmin uutisessa liitettiin kulttuuriin) eroa ja vastakkaisuutta lisätään sanalla ”täysin”. Tulevaisuudensuunnitelmien erot assosioituvat tässäkin kappaleessa etnisiin kulttuurieroihin, kun epäillyn etnistäminen on niin voimakasta.

Kuten Nikunen (2005) havaitsi väitöskirjassaan murha-itsemurhista ulkomaalaisen tekijän kohdalla, uhrin ja epäillyn tekijän parisuhteen oikeellisuutta ja tarkoituksiperiä tavataan kyseenalaistaa, kun kyseessä on suhde, jossa toinen osapuoli on etnisesti eroava. Aluksi kerrotaan miehen romanttisista ajatuksista avioliitosta ja lapsista, mutta heti perään nämä kyseenalaistuvat, kun uutisessa mainitaan myös toisesta motiivista, eli aikeesta saada Suomen kansalaisuus. Uhri määrittyy suomalaiseksi, kun uutisessa kerrotaan, että kansalaisuuden saamista olisi helpottanut suomalainen vaimo.

Uutisessa on hyvin voimakasta syytetyn etnistämistä, mutta myös itse surma tullaan kehystäneeksi etnisillä eroilla. Näin myös etnisyyttä näyttäytyy lukijalle syytettyä eniten määrittävänä tekijänä. Uutinen on rakennettu tarinamuotoon, ja kirjoittajan luoma tarina näyttäytyy ”totuutena”. Uutinen on nimetty analyysiksi, mutta se ei täytä mielestäni uutisanalyysin kriteereitä, sillä toimittaja ei kerro mielipidettään tai tee omia päätelmiään syytetyn syyllisyydestä tai murhan syistä. Uutisen lopussa kerrotaan erillisellä huomautuksella, että ”Uutinen perustuu haastehakemukseen, syyttäjän kirjallisiin todisteisiin sekä kärjäsalissa kuultujen syyttäjän, uhrin omaisten ja myös syytetyn kertomuksiin.” Tällainen hybridiuutinen hämärtää sen, kenen ”totuutta” uutisessa tuotetaan, sillä lopun huomautus ei välttämättä kumoa tai muuta jo syntyneitä mielikuvia tapahtuneesta.

Jutun kinalona julkaistu ”Syytetyn mielentilatutkimus lykkäisi tuomiota kuukausilla” nimeää syytetyn heti ensimmäisessä lauseessa afgaanimieheksi.

Seuraavassa uutisessa 24.6.2015 ”Murhasta epäillyn tuomio lykkääntyy” ei tekijä ole enää helsinkiläinen. Hänet nimetään heti uutisen kärjessä Helsingissä asuvaksi afgaanimieheksi. Uhri on ”porilainen”.

Satakunnan kärjäoikeus ratkaisee runsaan kahden viikon kuluttua, syyllistykö 25-vuotias Helsingissä asuva afgaanimies porilaisen 17-vuotiaan opiskelijatyön murhaan ja törkeään raiskaukseen.

Seuraavan uutista, joka julkaistiin 11.7.2015 otsikolla ”Mustasukkainen mies surmasi opiskelijatyttö”, mainostettiin etusivulla, mutta se ei sijainnut päävinkkinä. Vinkin ”Oikeus vahvisti opiskelijatyttö surman motiivin” lyhyessä leipätekstissä mies nimetään kaksi kertaa afgaanimieheksi. Ensin ”afgaanimies on syyllinen 17-vuotiaan porilaisen opiskelijatyttö kuolemaan” ja sitten ”afgaanimies sai tietää tytön tutustuneen uuteen miesystävään”.

Sisäsivun uutisen leipätekstissä ei Helsinkiä enää mainita, vaan tekijästä tulee Suomessa asuva afgaanimies jo uutisen aloittavassa lauseessa. Samassa lauseessa, jossa tekijä määrittää afgaanimieheksi, uhri määrittää 17-vuotiaaksi porilaiseksi opiskelijatyöksi. Kun tekijän etnisyyttä määrittää tarkasti, mutta uhri kiinnitetään vain maantieteelliseen paikkaan, määrittää maantieteellinen paikka suomalaisuutta. Uutisen neljännessä kappaleessa korostetaan uhrin suomalaisuutta, jolloin samalla tullaan korostaneeksi tekijän ulkomaalaisuutta. Kappaleet kyseenalaistavat jälleen miehen motiivit seurustelusuhteelle.

Satakunnan Kansa kertoi aiemmin, että avioliitto suomalaisen naisen kanssa olisi huomattavasti helpottanut miehen toivetta saada Suomen kansalaisuus, joka oli häneltä aiemmin eväty hänen rikostaustansa takia.

Tytöllä oli kuitenkin aivan toisenlaiset suunnitelmat elämälleen, eikä hän missään tapauksessa halunnut vielä sitoutua.

Tuomiosta kertova etusivun vinkki on julkaistu 27.11.2015 otsikolla ”Opiskelijatyttö murhaaja tuomittiin elinkautiseen”. Vinkin leipätekstissä tuomittu nimetään Ramin Azimiksi.

Tuomiosta kertovassa sisäsivun uutisessa ”Eriyisen raaka ja harkittu murha” tekijästä puhutaan hänen nimellään jo uutisen ingressissä ja leipätekstin ensimmäisessä lauseessa. Tekijän nimi ei ole suomalainen, joten myös nimi representoi etnisyyttä. Uutisen toisessa kappaleessa mainitaan jälleen darin kielen tulkki. Tulkin maininta toistuu myös kuvatekstissä. Tekijä nimetään leipätekstissä nimensä lisäksi määritteellä ”Helsingissä asuva afgaanimies”. Tekoja tullaan määrittäneeksi tuomitun ulkomaalaisuudella, kun lauseessa aktiivisena toimijana on ”Helsingissä asuva afgaanimies” eikä esimerkiksi tuomittu tai mies. Etnisyydestä tulee tuomittua määrittävä tekijä.

Oikeuden päätöksen mukaan Helsingissä asuva afgaanimies raiskasi tytön Kullaalla ja tappoi tämän myöhemmin elävältä polttamalla Kokemäellä 30. tammikuuta.

Uutisen faktalaatikossa mies on Helsingissä asuva Ramin Azimi. Uhri on jälleen porilainen opiskelijatyttö ja porilainen tyttö. Kainalojutussa ”Lopuksi tuomittu avasi suunsa” tuomittu on Ramin Azimi ja häneen viitataan hänen koko nimellään tai vain sukunimellä. Kainalossa myös viitataan hänen kielitaidottomuuteensa:

[--] Istunnon ajan Azimia oli avustanut tulkki, joka käänsi oikeuden puheenvuorot darin kielelle.

Azimi totesi uhmakkaasti valittavansa tuomiosta. Termit menivät kuitenkin sekaisin, sillä Azimi tokaisi valittavansa korkeimpaan oikeuteen.

Tämän jälkeen toimittajan sanoin todetaan, että ”Sekava sananvaihto päättyi, kun Azimin asianaja totesi, että puolustus vielä harkitsee valituksen tekemistä.” Koska tuomitun suomen kielen taidottomuus tuodaan esiin juuri ennen, kuin kerrotaan termien menneen sekaisin, yhdistyy termien sekoittaminen syytetyn suomen kielen taitamattomuuteen liittyväksi, etenkin kun uutisessa ei kuitenkaan tuoda esiin sitä, millä kielellä syytetty ”totesi uhmakkaasti”.

Uutisointi jatkui vielä joulukuussa 8.12.2015, kun Satakunnan Kansa uutisoi ”Opiskelijatyttön murha käsitellään hovioikeudessa”. Yllättäen kärjäoikeudessa tuomitusta Ramin Azimista tulee taas helsinkiläinen.

Elinkautiseen vankeuteen tuomittu helsinkiläinen Ramin Azimi (s. 1989) on Satakunnan kärjäoikeuden mukaan määrääjassa hyväksytysti ilmoittanut tyytymättömyyttä koko tuomioon.

Uutisessa kerrotaan jälleen, etteivät tuomitun termit eivät olleet hallussa ja sananvaihto oli jokseenkin sekavaa. Tämän voi ymmärtää siten, että Azimilla ei ollut maallikkona termit hallussa, tai sen voi katsoa viittaukseksi Azimin huonosta kielitaidosta. Aiemmassa uutisessa, jossa samasta asiasta mainittiin, tuotiin ensin esiin darin kielen tulkin läsnäolo ja sitten heti perään tuomitun sekava sananvaihto. Tässä uutisessa mainintaan kielitaidosta tai tulkista ei ollut, joten se jättää tulkinnanvaraiseksi sen, mistä syystä termit menivät sekaisin.

Azimi ilmoitti kärjäsalissa heti tuomion julistamisen jälkeen uhmakkaasti valittavansa tuomiosta, Satakunnan Kansa raportoi aiemmin.

Termit eivät kuitenkaan olleet hallussa, ja sananvaihto oli jokseenkin sekavaa. Azimin mukaan väitteet tapahtumien kulusta tai teon suunnitelmallisuudesta eivät kuitenkaan pidä paikkaansa.

Uhri on edelleen porilainen opiskelijatyttö.

Surman käsittely jatkuu seuraavan kerran 25.5.2016 otsikolla ”Opiskelijatyttön murhassa vedotaan mielen ongelmiin”. Uutisen alussa mainitaan tuomittuna Ramin Azimi, jolloin tekijää etnistää vain hänen ulkomainen nimensä. Uutisessa taustoitetaan surmaa, jolloin tekijää kuvataan afgaanimieheksi. Lause on muotoiltu: ”Opiskelijatyttö oli noin kuukautta aiemmin päättänyt suhteen afgaanimieheen.” Tämän jälkeen tekijästä puhutaan miehenä tai hänen nimellään. Uhri on porilainen tyttö.

Sisäsivun uutista mainostetaan 30.5.2016 etusivun vinkillä, jossa tekijä nimetään afgaanimieheksi ja uhri porilaistytöksi.

17-vuotiaan porilaistytön murhasta ja törkeästä raiskauksesta tuomitun afgaanimiehen puolustus aikoo esittää uusia todistajia ja uusia kirjallisia todisteita Vaasan hovioikeudelle, joka aloittaa tänään jutun oikeuskäsittelyn Porissa.

Sisäsivun uutisessa ”Opiskelijatyttön murha: Epäilty mitätöi näyttöä” puhutaan aluksi 26-vuotiaasta epäilystä. Tämän jälkeen tekijä tarkentuu Ramin Azimiksi, Helsingissä asuneeksi mieheksi ja myöhemmin afgaanitaustaiseksi Azimiksi. Uutisessa vedotaan kulttuuriin, kun kerrotaan polttoitsemurhan olevan afgaanitaustaisen Azimin edustamassa kulttuurissa hyvinkin yleinen tapa päättää päivänsä. Tekstissä tehdään samalla erottelua, kun siinä mainitaan, että ”ei länsimaissa”, mutta kyllä ”afgaanitaustaisen Azimin edustamassa kulttuurissa”.

Polttoitsemurha ei länsimaissa ole yleinen tapa päättää päivänsä, mutta afgaanitaustaisen Azimin edustamassa kulttuurissa tapa on puolustuksen mukaan hyvinkin yleinen.

31.5.2016 julkaistussa uutisessa ””Itsemurhaa hautonut” otti bonuksetkin ostoksistaan” tekijä nimetään Ramin Azimiksi heti uutisen ensimmäisessä lauseessa. Polttoitsemurhan kulttuurikytköksestä mainittaessa tekijä on afgaanitaustainen Azimi. Muuten hän on uutisessa pitkälti vain Azimi.

Polttoitsemurha on afgaanitaustaisen Azimin edustamassa kulttuurissa hyvin yleinen. Puolustaja muistutti, että koko arabikevät, Tunisiasta alkanut laaja mielenosoitusten ja kansannousujen aalto, alkoi polttoitsemurhasta.

– Ei pidä tehdä liian pitkälle meneviä johtopäätöksiä pelkästään siitä, että ei polttoitsemurha ole länsimaissa kovin yleinen, puolustaja sanoi.

Satakunnan Kansan uutisoinnin tapauksesta päättää hovioikeuden päätöksestä kertova uutinen. Hovioikeuden päätöksestä uutisoitiin 1.9.2016 ”Näyttö murhasta vakuutti – elinkautistuumio pysyy”. Uutisen ingressissä tuomittu nimetään nuoreksi afgaanimieheksi. Uutisen ensimmäisessä lauseessa tekijä nimetään helsinkiläiseksi Ramin Azimiksi, ja hänestä puhutaan uutisessa hänen sukunimellään. Uhri on jälleen porilainen opiskelijatyttö.

Toisin kuin Satakunnan Kansassa, Ilta-Sanomissa etnistäminen ennen tuomiota on vähäistä tai sitä ei ole ollenkaan. Ensimmäisessä uutisessa 3.2.2015 ”Autiotilan kaamea löytö” epäilystä puhutaan 25-vuotiaana miehenä. Uhria kuvataan 17-vuotiaaksi porilaistytöksi. Samassa päivänä julkaistussa toisessa uutisessa ”Hän oli hyvin tunnollinen tyttö” kuvataan pääasiassa uhrin taustoja eikä etnistämistä esiinny.

Kuvaus ”helsinkiläismies” esiintyy ensimmäisen kerran 4.2.2015 uutisessa, joka on otsikoitu ”Taposta epäilty on ex-poikaystävä”. Mies assosioituu helsinkiläisyytensä takia suomalaiseksi. Uhri nimetään porilaiseksi urheilijatyöksi. Lisäksi uhrin ulkonäköä kuvaillaan ”Urheilullinen tyttö teki töitä koulun ohessa” otsikoidun kainalojutun leipätekstissä vaaleahiuksiseksi porilaistytöksi. Tyttö assosioituu suomalaiseksi, sillä kun varsinaista etnistämistä ei esiinny, voidaan olettaa, että tyttö on suomalainen. Sillä, mitä ei sanota, on myös merkitystä etnisyyden rakentumisessa.

5.2.2015 julkaistu uutinen ”Kirkko täyttyi kyynelistä” käsittelee pääasiassa uhria ja surijoita, eikä pääjutussa tai kainalojutuissa etnistetä. Uutisessa ”4 avointa kysymystä” 10.2.2015 epäiltyä kuvataan Helsingissä asuvaksi 25-vuotiaaksi mieheksi. Uhria ei etnistetä eikä hänestä puhuta edes porilaistytönä. Kahdessa seuraavassa uutisessa ”Harkittu murha?”, joka on julkaistu 10.6.2015 ja ”17-vuotiaan tytön surmaoikeudenkäynti alkaa”, joka on julkaistu 22.6.2015, ei etnistetä. Uhria nimitetään porilaiseksi tai porilaistytöksi.

Uutisessa ”Tragedia lenkipolulla” 23.6.2015 syytetty on aluksi vain 25-vuotias mies. Uutisessa kerrotaan syytetyn ja uhrin erilaisista tulevaisuudensuunnitelmista: uhrin halusta opiskella ja tehdä töitä sekä syytetyn halusta perustaa perhe. En kuitenkaan lue tätä etnistämiseksi, vaikka tein niin Satakunnan Kansan uutisen kohdalla. Satakunnan Kansassa nämä erilaiset tulevaisuudensuunnitelmat liitettiin tekstissä vahvasti kulttuurieroihin. Ilta-Sanomien uutisessa tulevaisuuden-

suunnitelmia ei pohjustettu kulttuurieroja painottamalla, joten ne eivät myöskään välttämättä assosioitu lukijan mielessä etnisiin kulttuurieroihin.

Uutisen edetessä syytetty on edelleen Helsingissä asuva mies, mutta poikkeavuutta tuodaan ilmi uutisen loppupuolella kertomalla epäillyn asuinhistoriasta ”on asunut Suomessa vuodesta 2003 saakka”. Kansalaisuutta tai kansallisuutta ei nimetä, mutta koska syytetty on asunut muualla ennen vuotta 2003, ei hän assosioitu suomalaiseksi vaan ulkomaalaistaustaiseksi. Lisäksi tuodaan ilmi tekijän halukkuus olla Suomen kansalainen, mutta koska hänen kansalaisuushakemuksensa on hylätty, on hän epäsovelias Suomen kansalaiseksi. Näin syytetystä tulee ulkomaalainen. Samassa yhteydessä uhrista puhutaan suoraan suomalaisena, joka on ensimmäinen kerta Ilta-Sanomien osalta, kun uhria tullaan etnistäneeksi. Tämä etnistäminen ei ole toimittajan ”suusta”, vaan suora lainaus syyttäjältä Kalle Kulmalalta. Tätä suomalaiseksi määrittelemistä ennen uutisessa on puhuttu uhrista porilaisena.

25-vuotias syytetty on asunut Suomessa vuodesta 2003 saakka. Hänen kansalaisuushakemuksensa hylättiin vuonna 2014.

– Voidaan perustellusti tuoda esiin, että hänen tapauksessaan suomalaisen vaimon saaminen olisi edistänyt asiaa, syyttäjällä Kalle Kulmalla nosti esiin teonkuvauksessaan.

Kulmalan kommentin jälkeen suhteen aitous kyseenalaistuu, eli miehen motiivit suhteelle.

Tämän uutisen jälkeen ei tekijää uutisissa etnistetä, ennen kuin tuomio on annettu.

Tuomiosta kertovaa uutista mainostetaan Ilta-Sanomien etusivulla 27.11.2015 otsikolla ”Mies tuomittiin lenkkeilijätytön murhasta: Voidaan karkottaa maasta”. Otsikon yhteydessä on julkaistu myös miehen kuva. Maasta karkottamisen mainitseminen ja epäillyn kuva määrittävät miehen ulkomaalaiseksi. Tuomiosta kertovaan uutiseen on paukutettu kaikki mahdolliset etnisyyden representaatiot. Sisäsivun uutisessa ”Lenkkeilijätytön surmaajalle elinkautinen” nimetään mies jo ingressissä Ramin Azimiksi. Uutisen kärki, eli ensimmäinen lause kertoo ”Porilaisen 17-vuotiaan tytön surma ja törkeä raiskaus toivat elinkautisen vankeusrangaistuksen afganistanilaiselle Ramin Azimille”. Tuomittu tulee etnistetyksi kansallisuutensa sekä nimensä perusteella. Uutisessa on julkaistu myös tuomitun kuva, josta selviää, ettei hän ulkoisesti muistuta suomalaista. Kasvokuvan kuvatekstissä kerrotaan, että ”Ramin Azimi oli viime vuonna hakenut Suomen kansalaisuutta, mutta hakemus hylättiin.” Tekijä ei siis ole Suomen kansalainen, vaan jotain muuta. Hän ei myöskään ole

sopiva Suomen kansalaiseksi, koska hänen hakemuksensa on hylätty. Uhrista puhutaan porilaisena, mutta etnisyyttä ei rakenneta.

Uutisen kainalojuttu on otsikoitu ”Murhaaja voidaan karkottaa”. Jo otsikko viittaa tekijän olevan ulkomaalainen, koska suomalaista rikoksentekijää ei karkoteta. Lisäksi etnisyyttä tuotetaan, kun kainalossa todetaan pääjutun tavoin, ettei tekijällä ole Suomen kansalaisuutta. Lisäksi kerrotaan, että tekijä on kansalaisuutta hakenut, mutta hän ei ole sitä saanut. Uutisessa puhutaan myös yleisellä tasolla ulkomaalaisen karkottamisesta. Vaikka karkotusprosessin kuvaaminen ei henkilöidy Azimiin, rinnastuu hän tähän ”ulkomaalaiseen”, josta uutisessa puhutaan.

6.1.1 Epäiltyä helsinkiläinen, syytettynä afganimies

Satakunnan Kansassa yleisin tapa etnisesti nimetä syytettyä/tuomittua oli määritellä hänet afganimieheksi. Epäillyn/tekijän esittäminen etnisesti nimeämällä ajoittui syytteiden luvun ja tuomion antamisen välille ja jatkui tuomion antamisen jälkeen. Etnisyyden eri aspekteihin vetoaminen alkoi kieleen vetoamalla vangitsemisesta kertovassa uutisessa, jolloin etnisyyttä rakennettiin epäsuorasti kertomalla läsnä olleesta darin kielen tulkista. Lisäksi vielä tarkennettiin, että kieli on Afganistanin toinen virallinen kieli. Etnistäminen esiintyi toimittajan tilannekuvauksessa. Satakunnan Kansa kommentoi kielen mainitsemisen syitä myöhemmin julkaistussa uutisessa ”Tästä syystä epäillyn nimeä ei julkaistu”. Uutisessa toimittaja Harri Aalto (2015) perustelee tulkista ja kielestä kertomista seuraavasti:

Miksi sitten kerroimme, että vangitun avuksi pakkokeinoistuntoon oli hankittu darin kielen tulkki? Paljastimmeko epäillyn etnisen alkuperän leimaavasti? Tulkin ja hänen kielitaitonsa tarpeellisuus tuli esiin vangitsemisoikeudenkäynnin lyhyessä julkisessa osuudessa. Jokaiselle Suomessa taattava oikeudenmukainen oikeudenkäynti ei ilman tulkkausapua olisi ollut mahdollista. Tulkin käyttö oli siis oleellinen osa vangitsemisoikeudenkäyntiä, ja siksi sen sai kertoa myös lukijoille.

Kyse ei ole siitä, mitä lukijalle *saa* kertoa. Kyse on siitä, mitä lisäarvoa tulkin kertominen journalistisesti uutiselle toi. Etenkin kun kyseessä ei ollut vain maininta tulkista, vaan uutisessa kerrottiin kyseessä olevan nimenomaisesti darin kielen tulkki ja tätä tarkennettiin vielä sillä, että kieli on yksi Afganistanin virallisista kielistä. Tällaisen kuvauksen vaarana on se, että tietty etninen ryhmä leimautuu yhden yksilön tekojen vuoksi – etenkin, kun uutisointi oli vasta alussa ja kyseessä oli epäilty.

Syytteistä kertovassa uutisessa miestä etnistettiin entistä voimakkaammin, ja etnisyyttä tuotettiin vetoamalla kulttuuriin ja nimeämällä syytettyä hänen kansallisuudellaan. Uhrin ja syytetyn tulevaisuudensuunnitelmien eroavaisuus määritettiin kumpuavaksi erilaisista kulttuureista. Kun mikään ei viitannut uutisissa siihen, että uhri olisi jotain muuta kuin suomalainen, tällainen kulttuurien erilaisuuteen viittaaminen tekee epäilystä sen ”poikkeavan” kulttuurin edustajan. Satakunnan Kansa ei jäänyt etnisyyden tuottamisessa vain vihjailujen tasolle, vaan lehdessä kerrottiin yksityiskohtaisesti, mitä kautta ja minä vuonna mies saapui Suomeen. Lisäksi hänet määritettiin Afganistanin valtaväestöä kuvaavalla termillä afgaaniksi ja afgaanimieheksi sekä lopulta ihmiseksi, jolla ei ole Suomen kansalaisuutta ja joka sitä ei ole rikostaustansa takia saanut. Tämä kaikki etnistäminen tapahtui syytteistä kertovan uutisen aikana.

Epäillyn esittäminen muuttui uutisoinnin edetessä. Aivan ensimmäisissä uutisissa mies määriteltiin helsinkiläiseksi, mutta vähitellen ennen nimen julkaisemista hän muuttui Helsingissä asuvaksi afgaanimieheksi ja lopulta vain Suomessa asuvaksi afgaanimieheksi. Miehen nimi kerrottiin tuomiossa kertovassa uutisessa ja tuolloin hän palasi takaisin helsinkiläiseksi. Tuomion antamisen jälkeen on journalistisesti perusteltua kertoa tuomitun nimi, kun kyseessä on näin vakava rikos. Nimen ulkomaalaisuus ei kuitenkaan riittänyt määrittämään tekijää, vaan tuomion jälkeisissä uutisissa miestä esitettiin afgaanimieheksi ja afgaanitaustaiseksi Azimiksi ja etnisyyttä tuotettiin kieleen vetoamalla.

Etnistäminen ei edennyt kronologisesti yhä etnistävämmäksi, vaan representaatiot vaihtelivat. Välillä mies oli helsinkiläinen, välillä Ramin Azimi ja välillä afgaanimies. Etnisyydestä tuli rikosta ja tekijää ensisijaisesti määrittävä tekijä siitakin huolimatta, että motiiviksi uutisissa nimettiin miehen mustasukkaisuus. Kun motiivista puhuttaessa mies määritellään afgaanimieheksi eikä esimerkiksi syytetyksi, näyttäytyy etnisyys nimetyn motiivin lisäksi tekoon vaikuttaneena asiana.

Uhrin suomalaisuus esitettiin vain uutisessa, jossa kerrottiin, kuinka suomalaisen vaimo olisi helpottanut miehen aietta saada Suomen kansalaisuus. Uhrin suomalaisuudesta ei silti ole epäilystäkään. Kun miehen etnisyys tuotiin esiin, mutta uhrista puhuttiin porilaisena tai porilaistyttonä, assosioituu uhri suomalaiseksi.

Sillä on merkitystä, missä osassa uutista etnisyyttä tuotettiin. On aivan eri asia piilottaa etninen tausta leipätekstin sekaan kuin ilmoittaa se lehden etusivulla. Rikostapaus oli Satakunnan Kansan

etusivulla 11 kertaa. Neljässä etusivun vinkissä syytetyn/tuomitun etnisyyttä tuotettiin jollain keinoin. Ensimmäisen kerran epäiltyä etnistettiin etusivulla syytteiden luvusta kertovan uutisen yhteydessä, kun päävinkin otsikko oli ”Murhasta syytetty pettyi – kansalaisuus sivu suun”. Näin jo otsikko kertoo, ettei mies ole Suomen kansalainen vaan ulkomaalainen. Otsikko yhdistää rikoksen ja kansalaisuudettomuuden, mistä voidaan tulkita, että etnisyydellä oli jotain vaikutusta rikoksen syntyyn. Etnisyys tulee toisteisesti ilmi myös etusivun vinkin leipätekstin ensimmäisessä lauseessa, kun syytetty määritellään afgaanimieheksi, joka tuli Suomeen Irakin kautta vuonna 2003. Toinen silmiinpistävän huomion tein 11.7.2015 julkaistusta etusivun vinkistä, jossa syytetty määritellään lyhyessä, neljän virkkeen tekstipätkässä kaksi kertaa afgaanimieheksi.

Ilta-Sanomien uutisointi sen sijaan noudatti melko selkeää kaavaa. Epäiltyä ei etnistetä, ennen kuin oikeudenkäynti alkaa. Tuolloinkaan häntä ei nimetä etnisesti kansallisuuden perusteella. Uutisessa kerrotaan, mistä vuodesta asti hän on asunut Suomessa ja että hänen kansalaisuushakemuksena on aiemmin hylätty. Uutisessa siis vedotaan epäsuorasti kansalaisuudettomuuteen.

Tuomiosta kertovassa uutisessa tuomitun nimi kerrotaan jo ingressissä. Koska nimi ei ole suomalainen, se etnistää tuomittua. Lisäksi miehen kasvokuva julkaistiin etusivulla ja kuva on myös sisäsivun uutisessa. Uutisessa tuodaan esiin, ettei miehellä ole suomen kansalaisuutta, ja tuomittua määrittää nimen lisäksi kansallisuus. Lisäksi kainalojuttu ”Murhaaja voidaan karkottaa” viittaa jo otsikosta lähtien tuomitun ulkomaalaisuuteen.

Uhrin kuvattiin löytymisen jälkeen vaaleahiukseksi porilaistytöksi ja sanapari konnotoi suomalaisuuteen. Suomalaisuus nimetään syyttäjän puheessa, kun hän tuo esiin, että epäillyn kansalaisuuden saamista olisi avittanut suomalainen vaimo. Nämä jäävät ainoiksi etnisyyden representaatioiksi, mutta tilanteissa joissa epäillyn/tuomitun etnisyyttä korostetaan, korostuu myös samalla tytön suomalaisuus.

Ilta-Sanomien etusivulle tapaus pääsi kahdeksan kertaa, joista yhdessä tuomittua etnistetään. Etusivun otsikossa kerrotaan, että mies voidaan karkottaa maasta, mikä viittaa siihen kansalaisuudettomuuteen. Lisäksi etusivulla julkaistusta kasvokuvasta voi todeta, ettei tuomittu ulkoisesti muistuta stereotyyppistä suomalaista.

Satakunnan Kansa siis käytti uutisoinnissaan paljon etnistä nimeämistä, mutta myös viittauksia kulttuuriin, kielitaitoon ja maantieteellisiin paikkoihin. Ilta-Sanomat vältti etnistä esittämistä ennen tuomiota, mutta vihjasi etnisyyteen kertomalla Suomeen saapumisesta ja kielteisestä kansalaisuuspäätöksestä. Ilta-Sanomilla ei siis esiintynyt kulttuuriin vetoamista eikä miehen kielitaitoa tuotu missään vaiheessa esiin. Satakunnan Kansa puolestaan jätti tuomion yhteydessä julkaisematta tuomitun kuvan, kun Ilta-Sanomat esitteli sen etusivullaan.

Koska Ilta-Sanomat vältti etnistämistä ennen tuomiota, uutisointi langetti vastuun rikoksesta rikoksenteijälle eikä koko entiselle vähemmistöryhmälle. Satakunnan Kansan uutisoinnissa etnisyydestä tehtiin rikosta oleellisesti määrittävä seikka.

6.2 Tapanilan raiskaus

Uutisointi tapauksesta alkaa Helsingin Sanomissa 11.3.2015. Tuon päivän ja seuraavan päivän uutisissa, jotka käsittelevät raiskausta ja pidätystä ei etnistetä uhria eikä epäiltyjä. Seuraava asiaa käsittelevä uutinen on julkaistu 13.3.2015 otsikolla ”Poliisi esittää raiskauksesta epäiltyjä vangittaviksi”. Uutisen alussa tekijöitä nimetään nuoriksi ja epäillyiksi, mutta neljäs kappale määrittelee epäillyt ”nimien perusteella” somalialaistaustaisiksi. Myös epäiltyjen kielitaito tuodaan esiin.

15–18-vuotiaat epäillyt ovat nimien perusteella somalialaistaustaisia. Poliisikuulusteluissa osa heistä on puhunut suomea ja osa on käyttänyt tulkia.

Lauseet on muotoiltu siten, että nimien perusteella kansallisuuden määrittely näyttäytyy toimittajan analysoimana. Voi hyvin olla, että kyseessä on poliisin tiedotteesta napattu tieto, mutta mielestäni kansallisuuden määrittäminen nimien perusteella tai etnisyyden esiin tuominen tällä tavalla ei kuulu hyvään journalistiseen tapaan. Analysoimistani etnisyyden tuottamisen keinoista tämä on räikein ylilyönti.

Uutisessa 14.3.2015 ”Joukkoraiskaus ei turmellut turvallisuuden tunnetta” epäillyt määrittyvät ensin iän perusteella, mutta toisessa kappaleessa kerrotaan, että ”somalialaistaustaisten miesten epäillään raiskanneen nuoren naisen Tapanilassa”. Uutiseen on haastateltu Tapanila-seuran puheenjohtaja Vesa Kinnusta. Hänen suorassa lainauksessaan epäillyt määrittyvät vähemmistöryhmään kuuluvaksi, sillä väestön enemmistöryhmästä niin sanotusti kantasuomalaisista ei puhuttaisi

viittaamalla ”jonkun väestöryhmän tekemään rikokseen” ja lisäksi Kinnunen mainitsee ”ulkomaalaispelkoiset”, joka viittaa epäiltyjen olevan ulkomaalaisia tai ulkomaalaistaustaisia.

”Valtaosa yrittää ratkoa asiaa sitä kautta, ettei jonkun väestöryhmän tekemä rikos leimaa koko porukkaa. Tietenkin ne, jotka ovat ulkomaalaispelkoisia, saavat tästä lisää voimaa”

Samana päivänä julkaistu kainalo ”Raiskausepäily oli rehtorille järkytys” käsittelee epäiltyjen taustoja. Etnisyys tulee esiin rehtorin puheessa seitsemännessä kappaleessa, kun kerrotaan, että ”Rehtori pitää tärkeänä, että kaikki Suomessa asuvat taustastaan riippumatta sopeutuvat suomalaiseen lainsäädäntöön ja suomalaisiin arvoihin.” Rehtorin epäsuora lainaus on kirjoitettu siten, että jutun kohteena olevat somalialaistaustaiset nuoret assosioituvat vain ”Suomessa asuviksi”, eli näin he eivät ole välttämättä ”suomalaisia” tai Suomen kansalaisia. Kohta ”kaikki Suomessa asuvat taustastaan riippumatta” jollain tavalla yrittää käsittää nimenomaisesti kaikkia Suomessa asuvia eli niin sanotusti kantasuomalaisia ja etnisiä vähemmistöryhmiä. Kuitenkin lauseen jatko ”sopeutuvat suomalaiseen lainsäädäntöön ja suomalaisiin arvoihin” kohdistaa lauseen nimenomaan etnisiä vähemmistöryhmiä koskevaksi, koska miksi niin sanotusti kantasuomalaisille pitäisi painottaa *suomalaisiin* arvoihin ja *suomalaiseen* lainsäädäntöön sopeutumista, kun he ovat näihin arvoihin ja lainsäädäntöön syntyneitä.

Lisäksi uutisessa puhutaan epäonnistuneesta kotoutumisesta. Tämä tulee esiin jalkapalloseuran suulla.

[--] Mikäli kyse oli samasta henkilöstä, hän oli erittäin lahjakas ja innostunut kaveri. Hän kuitenkin joutui huonoon seuraan. Voi sanoa, että kotoutuminen meni pieleen, kerrotaan seurasta.

Kyse ei siis ole syytetyn kieroutuneesta mielestä, omista valinnoista, vaan rikokseen syyllistyminen liitetään tässä epäonnistuneeseen kotoutumiseen. Epäilystä, josta uutisessa puhutaan, tulee näin olosuhteiden uhri.

Syytteiden nostamisesta kertovassa uutisessa 23.4.2015 ”Viidelle miehelle syytteet Tapanilan raiskauksesta” epäiltyjä ei etnistetä, mutta seuraavassa 30.4.2015 julkaistussa uutisessa ”Tapanilan raiskaussyytteet käsitellään kokonaan suljetuin ovin” kerrotaan, että ”Viittä ulkomaalaistaustaista nuorta miestä syytetään törkeästä raiskauksesta”. Lisäksi sivutaan jutun saamaa mediahuomiota

lauseella ”Tapaus herätti maaliskuussa julkisuudessa laajan keskustelun ulkomaalaistaustaisten henkilöiden tekemistä raiskauksista”. Epäilyt määritellään siis ulkomaalaistaustaisiksi.

5.5.2015 julkaistu uutinen ”Viidelle nuorelle syytteet Tapanilan raiskauksesta” kertoo syytteiden luvusta Helsingin käräjäoikeudessa. Toisessa kappaleessa syytettyjen etninen tausta tuodaan esiin nimeämällä heidät somalialaistaustaisiksi.

Somalialaistaustaisten syytettyjen epäillään maaliskuussa ahdistelleen naista junassa, seuranneen häntä Tapanilan asemalta ja raiskanneen hänet. Tapaus herätti julkisuudessa laajan keskustelun ulkomaalaistaustaisten henkilöiden tekemistä raiskauksista.

Kyseessä oleva rikos tullaan myös niputtaneeksi yhteen muiden ”ulkomaalaistaustaisten henkilöiden” tekemien raiskausten kanssa, jolloin raiskaus määrittyy etnisyyteen liittyvänä rikoksena. Näin myös jokaisesta ulkomaalaistaustaisesta tulee potentiaalinen raiskaaja.

Tuomiosta kertovassa uutisessa 24.6.2015 ”Tapanilan raiskauksesta ehdollista vankeutta kolmelle” etenee pitkään ennen kuin tuomitut nimetään etnisesti: ”Nuorten somalialaistaustaisten miesten avustajat kertoivat oikeudessa uhkailusta, joka kohdistui raiskauksesta epäiltyihin sosiaalisessa mediassa ja julkisessa keskustelussa.”

Seuraavana päivänä 25.6.2015 julkaistu uutinen ”Poliitikot kiristäisivät tuomioita” kertoo poliitikojen ja asiantuntijoiden mielipiteitä raiskausrikosten tuomioista. Etnisyyttä tuotetaan hienovaraisesti kohdassa, jossa emeritusprofessori Terttu Utriainen pohtii Tapanilan tapausta: ”Utriainen ymmärtää tämän [sen, että tapauksen saama poikkeuksellinen julkisuus alentaa tuomiota – MK], koska tapaus on tuonut esiin uhkailuja ja rasismia sosiaalisessa mediassa.” Maininta rasismista viittaa siihen, että tuomitut eivät kuulu etniseen enemmistöön.

Viimeinen uutinen, jossa etnistetään, on 12.4.2016 julkaistu ”Hovioikeus kovensi raiskaustuomioita”. Ainoa etnisyyden representaatio on yhden tuomitun nimen kertominen. Nimi ei ole suomalainen, joten se viittaa ulkomaalaiseen tai ulkomaalaistaustaiseen. Voidaan ajatella, että nimi riittää etnistämään epäiltyjä riittävästi, eikä muita etnisyyden representaatioita tarvita.

Hovioikeus korotti Mustafa Nur Mohamedin, 19, aiemman ehdollisen vankeusrangaistuksen kahden vuoden ja neljän kuukauden ehdottomaksi tuomioksi.

Tapanilan raiskaus sai paljon huomiota ja se kirvoitti uutisia, jotka eivät välttämättä kuulu varsinaisiin rikosuutisiin, mutta jotka kuitenkin käsittelevät aihetta. Tällainen uutinen julkaistiin 16.3.2015 otsikolla ”Somalinainen haastaa yhteisönsä videolla”. Uutiseen vinkattiin Helsingin Sanomien etusivulla otsikolla ”Ettei kaikkia tuomittaisi”, jonka leipätekstissä mainitaan somaliyhteisö. Raiskauksesta epäillyt tulevat määritellyksi tähän samaiseen somaliyhteisöön. Itse uutinen kertoo Ujuni Ahmedista, joka haastoi videolla somaliyhteisön puolustamaan väkivallan uhreja yhteisön puolustamisen sijaan. Etnisyyden representaatioita esiintyy uutisessa paljon, ja kun aihe on kehystetty Tapanilan raiskauksella, määrittyvät syytetyt näihin seuraavaksi mainittuihin ryhmiin kuuluviksi, vaikka heitä ei suoraan niihin tekstissä liitettäisi. Uutisessa puhutaan muun muassa ”Suomen somaleista”, ”somalitaustaisista”, epäiltyjä kuvataan ”somalinuoriksi”, asia koskettaa ”jokaisen somalin elämää”, on ”somaliyhteisö”, ”somalialaissyntyinen” ja ”ulkomaalaissyntyiset”. Suomalaisista puhutaan uutisessa ”kantaväestönä”. Somalialaistaustaisuus ja sana somali tulevat esiin sekä toimittajan että haastateltavan määrittelemänä. Faktalaatikossa kerrotaan, että ”Viiden somalialaistaustaisen 15–18-vuotiaan miehen epäillään raiskanneen nuoren naisen viime maanantaina Tapanilassa”.

Ilta-Sanomat aloittaa uutisointinsa aiheesta 13.3.2015. Tässä uutisessa ja sitä seuraavissa kolmessa uutisessa, jotka käsittelevät rikosepäilyä, vangitsemista ja syytteiden nostamista, etnisyyttä ei representoida millään tavalla. Ensimmäinen viittaus etnisyyteen esiintyy lähes kaksi kuukautta ensimmäisen uutisen jälkeen. 5.5.2015 julkaistussa uutisessa ”Tapanilan raiskaus käsitellään käräjillä salaisena” kerrotaan, että ”Istuntosaliin päästettiin kuitenkin sisään parikymmentä ihmistä, joiden joukossa oli asianajajia ja tulkkeja, mutta ilmeisesti myös runsaasti syytettyjen läheisiä.” Viittaus tulkkeihin tekee epäillyistä jotain muuta kuin ”tavallisia” suomalaisia.

Tämän jälkeen seuraavassa kahdessa uutiskokonaisuudessa, jotka ilmestyivät 24.6.2015 ja 25.6.2015 ei esiinny etnistämistä. Uutiset käsittelevät käräjäoikeuden tuomiota.

Hovioikeuden tuomiosta kertovassa uutisessa 12.4.2016 ”Tapanilan raiskauksen tuomio koveni” mainitaan vanhimman syytetyn nimi. Nimi ei ole suomalainen, joten nimen mainitseminen etnistää tuomittua.

Tekoaikaan 18-vuotias Mustafa Nur Mohamed sai hovioikeudessa kaksi vuotta ja neljä kuukautta ehdotonta vankeutta.

Käräjäoikeudessa tuomiot olivat olleet vuosi ja neljä kuukautta ehdollista Mohamedille ja vuosi ehdollista alaikäisille.

Etnisyys tuotiin kuitenkin esiin muissa kuin varsinaista rikosprosessia kuvaavissa uutisissa. Ilta-Sanomat julkaisi kaksi juttua, joissa epäiltyjen etninen tausta tuotiin esiin. 17.3.2015 eli neljä päivää ensimmäisen raiskausta käsittelevän uutisen jälkeen Ilta-Sanomat julkaisi uutisen ”Väkivalta on tuomittava julkisesti”, jossa kerrotaan, että 26-vuotiaan Ujuni Ahmed haastaa somaliyhteisön irtisanoutumaan väkivallasta. Uutisessa epäiltyjä kuvataan 15–18-vuotiaiksi somalialaistaustaisiksi pojiksi. Pojat myös määritellään maahanmuuttajayhteisöön kuuluviksi.

Viikon ajan ympäri Suomea on puhuttanut tapaus, jossa viiden 15–18-vuotiaan somalialaistaustaisen pojan epäillään raiskanneen nuoren naisen Helsingin Tapanilassa. Asia koskettaa vahvasti maahanmuuttajayhteisöä.

Jutussa epäilyihin viitataan myös ”somalinuorina”.

Vaikka Helsingin Tapanilassa tapahtunut, viiden somalinuoren tekemäksi epäilty raiskaus herättää suurta raivoa sosiaalisessa mediassa, ei asia ole ainakaan vielä näkynyt Ahmedin arjessa.

Vaikka jutuissa epäiltyjä etnistetään, se voidaan nähdä etnisistä ryhmistä uutisoinnin variaatioiden laajentamisena. Uutisessa etnisen ryhmän edustajalle annetaan ääni ja tuodaan esiin heidän näkökantansa asiaan. Uutisessa tuodaan esiin, kuinka muutamien yksittäisten ihmisten teot leimavat helposti koko etnisen vähemmistöryhmän.

Ilta-Sanomien päätoimittajan Ulla Appelsinin näkökulmakirjoitus ”Tapanilan raiskaus: tilastoja, tulkintoja ja yksi viisas nainen” julkaistiin 19.3.2015. Se etnistää epäiltyjä, mutta samalla se on keskustelun avaus etnisen taustan kertomisesta, ulkomaalaistaustaisten tekemien raiskausrikosten suhteellisen korkeasta määrästä ja siitä, mitä näille asioille voitaisiin tehdä. Molemmat jutut etnistävät voimakkaasti, mutta eivät leimaamistarkoituksessa, vaan näkökulmakirjoituksen voi nähdä

keskustelunavauksena ja Ujuni Ahmedin jutun äänen antamisena etniselle vähemmistöryhmälle, joka ei halua tulla leimatuksi yksittäisten ihmisten tekemien rikosten takia.

6.2.1 Epäiltyjä määrittää kansallisuus, uhria suojellaan

Kokonaisuudessaan raikaustapauksen uutisointi on hyvin pelkistettyä faktojen kerrontaa, eikä syihin ja taustoihin mennä yhtä syvälle kuin henkirikosuutisoinnissa. Suomessa raiskauksen uhri saa uutisissa erityistä suojelua. Uhria ei nimetä etnisesti eikä hänen etnisyyttään rakenneta kummassakaan lehdessä.

Helsingin Sanomissa epäiltyjen etnistäminen alkoi kolmannessa uutisessa, joka kertoo poliisin esittäneen epäiltyjä vangittavaksi. Uutisesta löytyi analyysini tähän asti kyseenalaisin tapa tuoda esiin ja päätellä epäiltyjen etninen tausta, kun toimittajan ”puheena” kerrotaan, että epäillyt ovat nimen perusteella somalialaistaustaisia. Voi olla, että kohta on napattu poliisin tiedotteesta, mutta tämä ei käy uutisesta ilmi. Joka tapauksessa ihmisen kansallisuuden määrittäminen nimen perusteella ei kuulu hyvään journalistiseen tapaan. Lause on leimaava ja erotteleva.

Helsingin Sanomissa useimmin esiintynyt etninen nimeäminen oli ”somalialaistaustainen”. Kerran syytetyistä käytettiin nimitystä ulkomaalaistaustaiset. Tuomiuutisessa täysi-ikäisestä miehestä puhutaan hänen nimellään, jonka voi lukea myös etnistämiseksi, koska nimi ei ole suomalainen. Varsinaisista tapausta käsittelevistä rikosuutisista poikkeava ”Somalinainen haastaa yhteisönsä videolla” nimeää epäillyt somalinuoriksi.

Epäsuoraa etnistämistä esiintyi vain hieman ja se tuli esiin useimmiten haastateltavien suorissa lainauksissa. Yhdessä uutisessa tuotiin jalkapalloseuran suulla esiin mahdollisuus yhden epäillyn epäonnistuneesta kotoutumisesta. Etnisyyttä tuotettiin myös puhumalla ”jonkun väestöryhmän leimaavan koko porukan”, jonka tulkitsen tarkoittavan sitä, että jonkun etnisen vähemmistöryhmän jäsenet leimaavat koko vähemmistöryhmän. Heti tämän perään lainauksessa mainittiin ulkomaalaispelkoiset ja maininta tekee epäillyistä ulkomaalaisia tai ulkomaalaistaustaisia. Lisäksi yhdessä uutisessa mainitaan haastateltavan suorassa lainauksessa sopeutuminen suomalaiseen lainsäädäntöön ja arvoihin. Rikostapaus niputettiin uutisissa muiden ulkomaalaistaustaisten tekemien raikausten joukkoon. Lisäksi yhdessä uutisessa mainittiin epäiltyjen kohtaama rasismi.

Ilta-Sanomissa etnisyyttä rakennettiin vähemmän kuin Helsingin Sanomissa. Ilta-Sanomat etnisti epäiltyjä ensimmäisen kerran viidennessä uutisessa, kun uutisessa kerrottiin, että istuntosaliin päästettiin tulkkeja. Seuraavan kerran epäiltyjä etnistettiin hovioikeuden tuomiosta kertovassa uutisessa, kun 18-vuotiaan tuomitun nimi kerrottiin. Nämä jäivät Ilta-Sanomilla rikosuutisten ainoiksi etnisyyttä representoiviksi elementeiksi. Ilta-Sanomien rikosuutisissa ei etnistä vähemmistöryhmää nimetty kertaakaan.

Etnisyys tuotiin kuitenkin esiin muissa kuin varsinaista rikosprosessia kuvaavissa uutisissa. Ilta-Sanomat julkaisi kaksi juttua, joissa epäiltyjen etninen tausta tuotiin esiin. 17.3.2015 eli neljää ensimmäisen raiskausta käsittelevän uutisen jälkeen Ilta-Sanomat julkaisi uutisen ”Väkivalta on tuomittava julkisesti”, jossa epäiltyjä nimetään somalialaistaustaisiksi, somalinuoriksi ja epäsuorasti maahanmuuttajayhteisöön kuuluviksi. Epäillyt somalialaistaustaisiksi määrittelee myös Ilta-Sanomien päätoimittajan Ulla Appelsinin näkökulmakirjoitus ”Tapanilan raiskaus: tilastoja, tulkintoja ja yksi viisas nainen”. Kuten jo analyysivaiheessa mainitsin, en näe näitä uutisia etnisiä vähemmistöryhmiä leimaavina, vaan ensimmäisen äänen antamisena etniselle vähemmistöryhmälle ja jälkimmäisen keskustelunavauksena.

Huomionarvoista on, että etnisyyden representaatioita ei esiintynyt otsikossa eikä etusivujen vinkeissä. Yleisin tapa oli epäiltyjen esittäminen nimeämällä ja sekin oli yhtä poikkeusta lukuun ottamatta hillittyä. Myöskään tuplamääritelmiä tai kulttuuriin vetoamista ei esiintynyt.

Helsingin Sanomien uutisissa raiskaus näyttäytyy tuomittujen etniseen taustaan liittyvänä tekona. Syytetyt ja lopulta tuomitut representoitiin ulkomaalaisina/ulkomaalaistaustaisina raiskaajina ja raiskaus niputettiin osaksi muita ulkomaalaisten tekemiä raiskauksia. Ilta-Sanomissa nimenomaisissa rikosuutisissa etnisyydestä ei tullut rikosta määrittävää tekijää.

Molemmissa lehdissä tapaukseen liittyvissä muissa kirjoituksissa etnisyydestä tehtiin tärkeä elementti, mutta ei leimaamistarkoituksessa. Ääni annettiin kirjoituksissa ”somalisyhteisölle”. ”Somali” on sanana ristiriitainen, sillä se saattaa vielä edelleen symboloida ihmisille epämieluisaa pakolaista (ks. Horsti 2002, 361.)

6.3 Laukaan kolmoissurma

Keskisuomalainen nimeää uhrin ja epäillyn ulkomaalaistaustaisiksi heti ensimmäisessä uutisessa ”Yrittäjäpariskunta surmattiin ravintolaansa”, joka julkaistiin 2.3.2015. Tiedoista uutisoidaan seuraavasti: ”Poliisin mukaan sekä uhrin että tekijäksi epäilty ovat ulkomaalaistaustaisia, mutta asuneet pitkään Suomessa.” Ensimmäinen lause määrittelee epäillyn ja uhrin pois suomalaisuudesta. Mutta-rinnastus kuitenkin pehmittää representaatiota, sillä vaikka he ovat ulkomaalaistaustaisia, ovat he asuneet pitkään Suomessa. Kun pitkä asuinhistoria Suomessa ja etenkin uhriksi joutuneen pariskunnan yrittäjästatus otetaan huomioon, vahvistuu kuva siitä, että he eivät ole niin vahvasti ”toisia” vaan jo lähenevät ”meitä”.

Suurin juttukokonaisuus rikoksesta julkaistiin 3.3.2015. Keskisuomalaisen etusivulla vinkattiin uutiseen otsikolla ”Rinnakkain suuressa surussa”. Vinkissä uhrien etnisyyteen assosioitiin maininnat sukulaisista eri puolilta Eurooppaa ja maininta ”Suru oli yhteinen, uskonnosta riippumatta”. Pääuutinen ”Laukaa hiljeni suruun” jatkaa etnistämistä, ja ensimmäisen uutisen tavoin etnisyyttä tuotetaan poliisin kertomissa tiedoissa eli niin sanotusti poliisin suulla. Aluksi uhreista ja epäillystä kerrotaan vain iät ja sukupuolet, mutta poliisin tiedottamana myös heidän kansalaisuutensa tuodaan esiin.

Poliisin mukaan yhdellä uhreista oli Turkin ja Suomen kansalaisuus ja kaksi muuta olivat Turkin kansalaisia, kaikki kuitenkin pitkään Suomessa asuneita. Epäilty on Turkin kansalainen.

Uutisessa kerrotaan kunkin uhrin kansalaisuus, mutta virkkeessä korostetaan, että kaikki uhrin olivat asuneet pitkään Suomessa. Kun uhrien Suomi-sidettä korostetaan, näyttäytyy epäilty, jonka Turkin kansalaisuus kerrotaan omassa virkkeessään, voimakkaammin ulkomaalaiselta kuin uhrin. Epäillyn sidoksia Suomeen ei mainita, vaan häntä määrittää ainoastaan Turkin kansalaisuus.

Ulkomaalaistaustaisuus tulee ilmi uudelleen, kun kuolleen yrittäjäpariskunnan poikaa on haastateltu uutista varten: ”Pojan mukaan perheen sukulaisia on saapunut Turkista ja ympäri Eurooppaa Jyväskylään suremaan menehtyneitä.” Kahdella uhreista on sukulaisia Turkissa ja ”ympäri Eurooppaa”, mikä tekee heistä jälleen jotain muuta kuin suomalaisia. Ulkomaalaistaustaisuus tulee ilmi myös Sydän-Laukaan koulun rehtorin Ulla Rytkösen lainauksessa.

– Sytytimme kynttilät menehtyneiden uhrien muistoksi ja pidimme hiljaisen hetken. Me laukaalaiset tunnemme hyvin surmatun pariskunnan ja siksi tämä on järkyttänyt koko meidän koulua. Pariskunnan nainen kävi viime vuonna kertomassa kokemuksistaan Suomessa koko koululle ja hän oli erittäin lämmin ihminen, Rytkönen kommentoi.

Kun ihminen puhuu kokemuksistaan Suomessa, hän on yleensä henkilö, joka on saapunut Suomeen muualta. Lause viittaa naisuhrin ulkomaalaistaustaisuuteen.

Samana päivänä pääjutun yhteydessä julkaistu uutinen ”Kyllä tämä koville ottaa ja tuntuu hirveältä” käsittelee lähinnä alueen asukkaiden tuntemuksia henkirikoksista. Kuollutta yrittäjäpariskuntaa etnistetään maantieteelliseen alueeseen vetoamalla, kun kerrotaan, että ”Turkista 90-luvulla muuttanut pariskunta kertoi Rossin mukaan mielellään taustoistaan ja lapsistaan.” Kainalossa ”Nuorten pelkoja syytä hälventää” etnistäminen jatkuu, kun surmattu yrittäjäpariskunta määritellään epäsuorasti maahanmuuttajaperheeksi ja uutisessa mainitaan ”lähtömaassa koetut uhkat”.

Hänen [Suomen Mielenterveysseuran kriisikeskustoimintojen johtaja Outi Ruishalme - MK] mukaansa maahanmuuttajaperheitä kohtaavissa kriiseissä on riski myös siihen, että lähtömaassa koetut uhkat ja ikävyödet pyrkivät pintaan, jos niistä on muistikuvia.

Kainalon ”Mun vanhemmat oli mahtavia” ingressissä kerrotaan, kuinka Laukaan kirkkoon oli saapunut ihmisiä sekä Laukaasta että eri puolilta Eurooppaa. Tämä ihmisten saapuminen eri puolilta Eurooppaa viittaa jälleen uhrien ulkomaalaistaustaisuuteen. Ingressissä mainittu tarkentuu leipätekstissä ja paikantaa uhrien omaiset etenkin Turkkiin. Uutisessa tuotetaan etnisyyttä, mutta sen tarkoitus ei näyttäydy kielteisenä.

Surussa kulttuurilla, kielellä tai edes uskontokunnalla ei ole merkitystä. Lähes äärimmilleen täyttyneessä kirkossa koettiin maanantaina käsinkosketeltavaa kunnioitusta ja läheisyyden tunnetta. Menehtyneiden omaiset kätelivät kirkkoon saapujia. Myös kirkkoherra Harri Romar puhui rinnalla kulkemisen puolesta.

– On koskettavaa, että olette tulleet kaukaakin. Me haluamme jakaa suruanne ja olla rinnallanne. Me olemme tässä yhdessä. Pidetään jatkossakin toisistamme hyvää huolta.

– Te sukulaiset ja läheiset itkette tänään. Me laukaalaiset itkemme teidän kanssanne ja jaamme taakkanne.

Ensimmäisessä lauseessa sanotaan, ettei surussa kulttuurilla, kielellä tai edes uskontokunnalla ole merkitystä. Tämä viittaa uhrien ja heidän läheistensä erilaisuuteen, eroavaisuuteen suomalaisista. Heillä on suomalaisiin verrattuna eri kulttuuri, kieli ja uskonto. Lauserakenne puolestaan tekee

merkitykselliseksi nämä etniset ominaisuudet siten, että surussa niillä ei ole väliä, mutta muuten mahdollisesti on. Lisäksi kirkkoherran puheessa korostuu ihmisten Suomeen saapuminen muualta ”kaukaakin”. Samana päivänä juttukokonaisuudessa julkaistussa ”Surmattu pariskunta viihtyi Laukaassa” vedotaan kulttuuriin, kun kerrotaan, kuinka yrittäjäpariskunnan ”perheessä kohtasivat suomalainen, turkkilainen ja kurdilainen kulttuuri”. Lisäksi kerrotaan, kuinka he pizzeriassaan ”tutustuivat moniin kuntalaisiin ja saivat uusia ystäviä, mutta kunnioittivat arjessaan myös omia juuri-
aan”. Juttu pohjautuu perheestä tehtyyn aiempaan uutiseen, jossa yrittäjäpariskunta kertoi sopeutumisestaan Suomeen.

Toimittaja Anssi Koskisen haastattelussa sekä äiti että perheen isä pitivät sopeutumisessa kielitaitoa yhtenä tärkeimmistä asioista. Tärkeintä on, että puhuu, vaikka puhuisi vähän väärinkin, pariskunta kertoi. Perheen äiti kertoi saaneensa parhaat eväät suomalaistumiseen työskennellessään päiväkodissa parin vuoden ajan, ja sieltä hän sai myös ensimmäiset suomalaiset ystävänsä. Isä puolestaan innostui golfaamaan, kun ystävä sinnikkäästi houkuttelivat häntä mukaan. Isolla porukalla tehtiin myös golf-reissu Turkkiin.

Koko uutinen etnistää yrittäjäpariskuntaa ja esittää heidät suomalaisista poikkeavina. Jutussa kuitenkin tullaan korostaneeksi vahvasti pariskunnan halua ”suomalaistua”. Puhutaan ”parhaista eväistä suomalaistumiseen”, ”sopeutumisesta” ja ”suomalaisista ystävistä”. Pariskunta esitetään ahkerina ulkomaalaisina, jotka yrittivät kunniakkaasti tavoitella suomalaisuutta. Uutinen esittää heidät ansiokkaina maahanmuuttajina.

4.3.2015 julkaistu uutinen ”Kolmoissurmasta epäilty oli pitserian uusi työntekijä” kertoo ensimmäistä kertaa enemmän epäilyistä tekijästä. Aluksi miestä kuvataan 36-vuotiaaksi Jyväskylässä asuvaksi mieheksi. Uutisen loppupuolella kerrotaan, että epäillyn henkirikoksen tutkinta jatkui muun muassa epäillyn kuulustelulla tulkin avustuksella. Tämän jälkeen kerrotaan, että ”surmatyöstä epäilty on Turkin kansalainen”. Toisin kuin aiemmin uhrien kohdalla, epäillyn Suomessa asumisen aikaa ei kerrota.

Keskisuomalaisessa julkaistiin 5.3.2015 kaksi uutista liittyen tapaukseen. ”Keräys surmatun pariskunnan lapsille” ei sisällä etnistämistä. ”Surmista epäilty vangittiin” puolestaan jatkaa epäillyn etnistämistä. Ensin epäilty on jyväskyläläismies, mutta heti lauseen perään kerrotaan, että ”Ulkomaalaistaustaisen miehen epäillään surmanneen sunnuntaina Laukaassa kolme ihmistä.” Uutisessa painotetaan epäillyn ulkomaalaistaustaisuutta: ”Mies on ulkomaalaistaustainen, mutta asunut

pitkään Suomessa. Väärinymmärryksien välttämiseksi häntä kuullaan tulkin välityksellä.” Tällä ker-
taa mainitaan, että epäilty on asunut pitkään Suomessa, mikä pehmittää erontekoa. Mutta tulkin
mainitseminen tekee taas eroa, sillä se tuottaa kuvaa siitä, että pitkään Suomessa asunut ulko-
maalaistaustainen mies ei ole välittänyt opetella asuinmaansa kieltä. Toisaalta taas lauseen alku
”väärinymmärryksien välttämiseksi” voi tulkita siten, että tulkki on vain epäillyn turvana, koska
suomen kieli ei ole hänen äidinkieltensä.

Keskisuomalaisen etusivulla vinkataan 6.3.2015 sisäsivun uutiseen otsikolla ”Pitseriasurmassa me-
nehtyneet siirretään Turkkiin”, joka tuottaa etnisyyttä liittämällä uhrin vieraaseen maahan. Vinkki-
tekstissä toistetaan otsikon tieto ja samalla uhrien kotimaaksi määritetään Turkki. Sisäsivun uuti-
nen ”Pitseriassa surmatut siirretään haudattavaksi Turkkiin” etnistää etusivun tavoin jo otsikossa.
Suomalaista ei siirrettäisi haudattavaksi Turkkiin, joten kyseessä on oltava ulkomaalaistaustaiset
uhrit. Myös uutisen ensimmäinen kappale liittää uhrin vieraaseen maahan ja uskontoon, kun uhrin
nimetään epäsuorasti muslimiksi.

Keskisuomalaisen saamien tietojen mukaan kolme sunnuntaina laukaalaisessa Pizzeria Mi-
diassa henkensä menettänyt siirretään haudattavaksi kotimaahansa Turkkiin. Siirron
ajankohta ei ole kuitenkaan vielä selvillä. Se riippuu poliisin tutkinnan etenemisestä.
Koraani käskee muslimeita hautaamaan kuolleen viipymättä.

Lisäksi uutisessa tehdään taas erottelua meihin suomalaisiin ja muihin, tässä tilanteessa muslimi-
hin. Muslimit eivät näytä siis mahtuvan suomalaisen kulttuurin määritelmään. Samalla tuodaan
esiin sitä, mitä ajatellaan ”normaaliksi” suomalaisuudeksi.

Suomalaisessa kulttuurissa hautajaisia vietetään jopa useita viikkoja kuoleman jälkeen. Mi-
ten muslimit pääsevät hautajaisiin niin nopeasti paikalle?

– Meillä on aina aikaa ihmisille, Said vastaa yleismaailmallisesti.

Kohdassa tullaan verranneeksi suomalaista kulttuuria muslimien tapoihin, eikä siis turkkilaiseen
kulttuuriin. Toisaalta islamin usko voidaan ajatella uskontoa laajemmin elämäntapana, jolloin rin-
nastaminen ei näyttäydä omituiselta. Uutisessa kerrotaan lisää muslimien hautauskäytännöistä.

Koraani käskee muslimeita hautaamaan kuolleen viipymättä.

Yleisellä tasolla muslimien hautausjärjestelyjä kommentoinut Jyväskylän islamilaisen kulttuurin yhdistyksen puheenjohtaja Husein Said totesi, ettei asia ole nykyisin enää niin olennainen.

– Aika on eri. Nyt on vuosi 2015. Ei mitään hätää. Pitää noudattaa viranomaisten määrittämiä lakeja, Said kommentoi.

[--]

Islamin usko ei kuitenkaan määritä hautauspaikan sijaintia kovin tarkkaan.

– Kaikki ovat ihmisiä. Jokainen saa päättää paikan, minne itse haluaa, Said kertoo.

Hautaamiseen vaikuttaa Saidin mukaan moni muukin asia. Hän nostaa esille menehtyneen kiintymyksen Suomeen.

– On paljon asioita pohdittavana. Se ei ole koskaan helppo päätös, 27 vuotta Suomessa asunut Said kertoo.

Jutun kuvatekstissä tuodaan myös ilmi uhrien uskonnollinen vähemmistöasema, kun kuvassa muslimien hautausmaalta kerrotaan seuraavaa: ”Muslimien hautausmaa sijaitsee Jyväskylän Mäntykankaan hautausmaalla. Kaikki seitsemän hautaa olivat keskiviikkona lumen alla.”

Uutinen ”Pitseriassa surmattujen lapsille alkoi keräys”, joka on julkaistu 8.3.2015, ei etnistä epäilyä tai uhreja. Puolestaan 9.3.2015 julkaistu uutinen ”Surmattu pariskunta haudattiin Turkkiin” liittyy uhrit Turkkiin ja tekee heistä jotain muuta kuin suomalaisia. Seuraavat kolme uutista, jotka on julkaistu ajalla 20.3.2015–20.8.2015, eivät tuota etnisyyttä.

Tapauksen oikeuskäsittelystä uutisoidaan 21.8.2015 otsikolla ”Kolmoismurhasta syytetty vailla ymmärrystä”. Läpi uutisen syytetystä puhutaan miehenä ja uhreista naisina ja miehinä sekä yrittäjäpariskuntana. Jälleen kuitenkin uutisen loppupuolella kerrotaan uhrien ja syytetyn olevan kotoisin Turkista. Asuminen pitkään Suomessa tuodaan myös ilmi. Lisäksi kerrotaan läsnä olleesta tulkista.

Sekä uhrit että syytetty ovat kotoisin Turkista, mutta asuneet pitkään Suomessa. Syytetty seurasi käsittelyä tulkin avustuksella hiljaa pää painuksissa, eikä ottanut katsekontaktia yleisöön.

Tapauksen viimeisessä uutisessa 22.8.2015 ”Kolmoismurhaaja pakkohoitoon” ei etnistetä uhreja tai tuomittua.

Rikostapaus kirvoitti varsinaisten rikosuutisten lisäksi kolumnikirjoituksen 4.3.2015 otsikolla ”Inhimillisuus unohtui nettikeskustelussa”. Kolumni on kannanotto asiallisemman keskustelun puolesta. Kolumnissa uhrit ja epäilty määritellään maahanmuuttajiksi. Heidät myös nimetään mamuiksi, joka nykyään esiintyy usein halveksivissa ja vähättelevisä keskusteluissa eikä neutraaleissa asiayhteyksissä. Kirjoittajan tarkoitus tosin ei ole halventaa uhreja ja epäiltyä, vaan tuoda esiin törkeyksiä netissä kirjoittavien ajatusmaailma.

Sanotaan mitä sylki suuhun tuo, ihan vain siksi, että kyseessä olivat maahanmuuttajat. Mamut kun tekevät mitä vain. Onneksi ymmärtävät kitkeä toisensa pois pilaamasta tätä täydellistä yhteiskuntaa.

Lisäksi kirjoittaja tulee epäsuorasti nimenneeksi uhrin omaiset turkkilaisiksi ja kurdilaisiksi sekä muslimiksi. Virkkeen tarkoituksena ei kuitenkaan ole eronteko ja leimaaminen, vaan ihmisten yhdenvertaistaminen.

Keskisuomalaisen tavoin Ilta-Sanomat etnistää uhriksi joutunutta yrittäjäpariskuntaa ensimmäisessä uutisessa 2.3.2015, joka on otsikoitu ”Lintukoto sokissa”. Uutisessa yrittäjäpariskunta liitetään Turkkiin, kun kerrotaan, että ”IS:n tietojen mukaan menehtyneiden joukossa on pizzerian yrittäjinä toiminut pariskunta, jotka ovat lähtöisin Turkista. Pariskunta osti suosituksen pizzerian 2000-luvun alussa.” Uutiseen on haastateltu uhrien muistoa kunnioittamaan tullutta laukaalaismiestä. Miehen suorassa lainauksessa yrittäjäpariskunta nimetään maahanmuuttajiksi - mutta poikkeukselliseksi sellaisiksi, sillä he olivat saavuttaneet maahanmuuttajina poikkeuksellisen maineen ja aseman.

– Olen käynyt täällä lounaalla lukemattomia kertoja, sillä olen töissä tässä vieressä. Harvoin maahanmuuttajat saavuttavat yhteisössä sellaista mainetta ja asemaa kuin he saavuttivat.

Uutinen 2.3.2015 ”Kolmoissurma pysäytti” määrittelee uhrit ja epäillyn ulkomaalaistaustaisiksi. Keskisuomalaisen uutisten tavoin myös Ilta-Sanomat kertoo tässä yhteydessä, että uhrit ja epäilty ovat asuneet Suomessa jo hyvän aikaa. Ulkomaalaistaustaisuus kerrotaan poliisin suulla: ”Latvalan [tutkinnanjohtaja, rikoskomisario Markku Latvala] mukaan sekä uhrit että epäilty ovat ulkomaalaistaustaisia, jotka ovat asuneet Suomessa jo hyvän aikaa.” Epäillyn nähneen Jani Kauron kertomuksessa tullaan etnistäneeksi epäiltyä. Kauro kertoo lehdelle nähneensä ravintolan edessä maassa lumessa istuvan miehen, joka takoi toisella kädellä ohimoaan. Korttelin ympäri ja uudelleen

ravintolan ohi ajanut Kauro kertoo toisella kerralla nähneensä istuvan miehen seurassa seisovan miehen. Uutisessa kerrotaan, että ”Kummallakin miehellä oli musta, kihara tukka. He näyttivät Kauron mielestä ulkomaalaisilta.” Kuvauksessa epäiltyä ja hänen seurakseen saapunutta miestä etnistetään viittaamalla heidän ulkomuotoonsa, suomalaisesta ulkonäöstä eroaviin, mustiin kihariin hiuksiin. Etnistäminen ei jää näin hienovaraiseksi, kun heidät myös nimetään ”Kauron mielestä” ulkomaalaisiksi. Ulkonäköön vetoava etnistäminen näyttäytyy uutisessa täysin turhalta, koska poliisi vahvisti uhrien ja epäiltyjen olevan ulkomaalaistaustaisia. Haluttiinko siis ulkonäön kuvauksella ohjata lukijan ajatukset juuri tiettyyn etniseen vähemmistöryhmään?

3.3.2015 julkaistu ”Viimeinen kohtaaminen” alkaa seuraavasti: ”Laukaan kirkossa koettiin maanantai-iltana suurta ihmisyyttä, kun turkkilaiset ja kantasuomalaiset hiljentyivät kunnioittamaan pizzariassa menehtyneiden muistoa. Rajat rikkoutuivat, kun muslimit löysivät tiensä evankelis-luterilaiseen kirkkoon.” Tekstissä tehdään erottelua turkkilaisiin ja kantasuomalaisiin sekä muslimeihin ja evankelis-luterilaiseen uskontokuntaan kuuluviin. Eroa tullaan korostaneeksi sillä, että kahden eri kansalaisuuden ja uskontokunnan jäsenten samaan tilaan hiljentymään kuvataan sanoilla ”koettiin suurta ihmisyyttä”. Kantasuomalaisista ja turkkilaiset sekä muslimeista ja kristityistä tehdään toistensa vastapareja. Toimittajan puheena näiden liittäminen vastapareiksi ja poikkeukselliseksi ylläpitää kulttuurien vastakkainasettelua. Mielenkiintoista on myös toimittajan muotoileva ”kantasuomalainen”, jolla korostetaan suomalaisuutta.

Uutisen jatkuessa uhrit liitetään turkkilaisyhteisöön ja heidän juuristaan kerrotaan hyvin seikkaperäisesti. Uutisessa kuvataan elbistanilaisten ”yhteistä surua”. Vaikka ”turkkilaisyhteisön jäsenet” ovat saapuneet Euroopasta, korostetaan heidän elbistanilaisuuttaan. Tämä näkökulma tulee niin haastateltavien kuin toimittajankin puolelta.

Turkkilaisyhteisön jäseniä oli saapunut paikalle eri puolilta Eurooppaa. Heidän juurensa ovat vajaan 100 000 asukkaan Elbistanin kaupungissa.

– Meitä on lähtenyt Eurooppaan tuhansia samasta kaupungista, pizzayrittäjien sukulaismies kertoi IS:lle.

– Tänne on tullut jo yli sata ihmistä. Heitä noin 30 on tullut Ruotsista. Lisää on tulossa Norjasta ja Keski-Euroopasta. Suru on elbistanilaisille yhteinen. Niin veriteon uhrien kuin epäillyn surmaajan omaiset surevat yhdessä.

[--]

Yhteisöllisyydestä kertoo sekin, että moni elbistanilaiset juuret omaava yrittäjä laittoi maanantaina pizzeriansa kiinni eri puolella Suomea. Tarve kokoontua on suurempi kuin elannon hankkiminen.

Samana päivänä julkaistussa uutisessa ”Pariskunta ei aavistanut pahaa” surmansa saanut yrittäjäpariskunta nimetään kurditaustaiseksi pariskunnaksi, ja samalla korostettiin pariskunnan pitkiä juuria Suomessa. Uutisessa kerrotaan: ”Kurditaustainen pariskunta oli saapunut Suomeen yli 15 vuotta sitten.” Uutisessa kerrotaan Laukaa-Konnevesi-paikallislehteen tehdystä pariskunnan haastattelusta. Haastattelusta mainitaan se, kuinka perheenäiti oli kertonut lehdessä, miten he olivat onnistuneet asettumaan uuteen kotimaahan. Uutisessa yrittäjäpariskunta kuvataan Suomeen hyvin integroituneeksi maahanmuuttajaperheeksi.

Haastattelun tehnyt paikallislehden toimittaja kuvailee jutussa, miten perheen isä tarjosi hänelle kotitossut ja otti takin päältä. Perheen äiti tarjosi turkkilaisia makeisia ja kaatoi kahvia muumimukeihin. Perheen äiti myös kertoi, miten vaikeinta Suomeen sopeutumisessa oli kielimuuri.

– Kieltä oppi pikku hiljaa puhumalla ihmisten kanssa ja katsomalla telkkarista esimerkiksi Salkkareita.

Aluksi äidillä oli Laukaassa vähän yksinäistä. Ensimmäiset suomalaiset ystävät hän sai, kun työskenteli päiväkodissa.

Laukaalaiset houkuttelivat perheen isän pelaaman golfia. Golfkerhosta myös hän sai uusia ystäviä.

Lause ”Perheen äiti tarjosi turkkilaisia makeisia ja kaatoi kahvia muumimukeihin” kuvaa kahden kulttuurin symbioosia. Lisäksi tekstistä välittyy kuva pariskunnan oma-aloitteellisuudesta Suomeen sopeutumisessa ja paikallisten ihmisten lämmin suhtautuminen perheeseen. Epäilyä kuvataan 36-vuotiaana jyväskyläläisenä miehenä.

Uutisessa 4.3.2015 ”Jotain tapahtui muutama vuosi sitten” surmista epäillyn miehen lähipiiriin kuuluvaa naista kuvaillaan sukuun avioliiton kautta liittyneeksi suomalaisnaisiksi. Naista etnistehtään suomalais-liitteellä. Kahden lauseen yhteydestä syntyy mielikuva, että epäillyn lähipiiri ei ole tarpeeksi luotettava tai todistusarvoinen, vaan asian oikean laidan vahvistaa vasta suomalaisnaisen todistus. Suomalaisnaisesta tulee tässä yhteydessä ylempiarvoisempi, kuin muista sukulaisista.

Surmista epäillyn miehen lähipiiri kertoi Laukaan kirkossa pidetyn suruhartauden yhteydessä IS:lle, että epäilyllä on ollut ongelmia. Sukuun avioliiton kautta liittynyt suomalaisnainen vahvistaa asian.

Epäillyn ja hänen sukunsa lähtömaata ja yhteisöä toimittaja kuvaa lauseilla ”Naisen mukaan mies ei ole lähisukua yrittäjäpariskunnalle” ja ”Samoilta Turkin kurdialueilta pakoon lähteneiden tiiviissä yhteisöissä etäisempiäkin sukulaisia pidetään usein serkkuina.”

Lisäksi uutisessa kerrotaan rikoskomisarion suulla, että ”Häntä on kuulusteltu, ja hän on vastannut kysymyksiin. Toki kieliongelma antaa kuulusteluille omaa kerrointa.”

Pääjutun kainalona on uutinen otsikolla ”Kurdikulttuurissa suku huolehtii orvoksi jääneistä lapsista”. Yrittäjäpariskunta liitetään jo otsikossa kurdikulttuuriin. Jutun alussa toimittaja kuvaa, kuinka suru koskettaa uhrien omaisia, mutta ”tässä tapauksessa suru koskee myös suurta ja tiivistä ihmisryhmää, joka on aloittanut uuden elämän kaukana kotimaastaan”. Omaiset ovat siis ulkomaalaisia. Tämän jälkeen kerrotaan, että surua kasvattaa se, ettei tekoa voi ymmärtää. Lausetta tarkennetaan seuraavasti: ”Se, että oman etnisen ryhmän edustaja on surmannut toisen”. Epäiltyä siis nimitetään tietyn etnisen ryhmän edustajina samoin kuin uhreja. Lause on toimittajan muotoilema eikä haastateltava seuraavassa lauseessa tuo esiin, että järkytys liittyisi oman etnisen ryhmän jäsenen tekoon toista etnisen ryhmän jäsentä vastaan, vaan ”Eniten järkyttää se, että omassa suvussa tapahtuu tällaista, sukuun avioliiton kautta liittynyt suomalaisnainen kertoo.” Toimittaja tulee johtopäätöksillään korostaneeksi rikoksen etnisyyttä. Kun suomalainen murhaa suomalaisen, ei sitä kauhistella korostamalla, että oman etnisen ryhmän edustaja surmasi toisen. Etnisyydestä tehdään jutussa rikosta määrittävä tekijä, vaikka missään vaiheessa uutista sille ei anneta mitään perustelua.

Kainaloon on haastateltu samaa sukuun avioliiton kautta liittynyttä suomalaisnaista kuin pääuutisessa. Suomalais-etuliite tekee haastateltavan roolista aivan toisen, kun jos olisi kirjoitettu yksinkertaisesti sukulaisnainen. Suomalais-etuliite asettaa naisen tarkastelemaan kurdikulttuuria ja sukua jollain tavalla ulkopuolelta, suomalaisena. Myös lainauksessa mainittu ”yhteinen suru kurdien keskuudessa” tekee naisesta ulkopuolisen tarkkailijan, joka ei jaa samaa kulttuuria. Toisaalta lainauksen jatko liittää suomalaisnaisen osaksi sukua, kun hän kertoo, että ”Yhteinen suru kurdien keskuudessa on vahva. Eniten järkyttää se, että omassa suvussa tapahtuu tällaista, sukuun avioliiton kautta liittynyt suomalaisnainen kertoo.” Jos kaikki tapauksen ihmiset olisivat suomalaisia, ei kirjoitettaisi, ”sukuun avioliiton kautta liittynyt”, vaan naiseen viitattaisiin sanoilla ”lähiomainen” tai ”sukulaisnainen”. Tällä liittymisellä korostetaan eroavaisuutta. Voit liittyä johonkin, mutta sinusta ei voi koskaan täysin tulla samanlaista kuin ”he”. Uutisessa nainen kertoo, että tapaus on

yhdistänyt kurdeja. Myöhemmin hän kertoo, että ”Suomalaisilla olisi paljon oppimista kurdeilta. He eivät jätä ketään yksin.” Lause tekee eroa suomalaisten ja kurdien välille. Kurdit eivät jätä ketään yksin, toisin kuin mahdollisesti suomalaiset. Neljännen suoran lainauksen jälkeen lainattu määritellään jälleen suomalaisnaisiksi. Uhrit tullaan määritelleeksi lähtökaupunkiaan myöten, kun jutussa kerrotaan: ”Samalta Elbistanin kaupungin suunnalta Turkista tulleita kurdeja on Suomessakin naisen mukaan useita kymmeniä.”

Loppupuolella haastateltu nainen määritellään sukuun kuuluvaksi suomalaisnaisiksi. Nainen puhuu yleisesti hautajaisista, jolloin hän tulee määritelleeksi myös uhrit ”Suomessa asuviksi kurdeiksi”. Lisäksi naisen lainauksessa tehdään jälleen eroa suomalaisten ja kurdien välille, kun hän kertoo, että harva suomalainen lähtisi tekemään sellaista työmäärää, mitä kurdit tekevät.

Nainen haluaa muistuttaa, että ainakin kurdien kohdalla on väärin puhua sosiaalietuuksia hyväksikäyttävistä pakolaisista.

– Tässä yhteisössä ei taida olla yhtä ainoata, joka oli ollut työttömänä pidempiaikaisesti. Kurdeille on tärkeää maksaa veronsa kunniallisesti oman työn kautta. Kurdit ovat erikoistuneet ravintola-alalle. Iso osa Suomenkin pizzeriaista on kurdien pyörittämiä.

– Kun sukulaiset eivät mahdu samaan kaupunkiin yrittämään, niin sitten lähdetään muualle. Pizzeria on monelle hyvä tapa tarttua kiinni työelämään. Mutta on joukossa monia korkeakoulutettujakin.

Nainen ihailee kurdien arvomaailmaa, joka on heissä sisäänrakennettuna.

– Aika harva suomalainen lähtee tekemään sellaista työmäärää, mitä kurdit tekevät.

Kokonaisuudessaan kainalo luo kuvaa kurdeista tiiviinä, yhteisöllisenä ryhmänä, jotka ovat toistensa tukena, ahkeria, työteliäitä, muista pakolaisista poiketen kunniallisia veronmaksajia.

5.3.2015 uutinen ”Välikohtaus käräjillä” kertoo kahakasta oikeussalissa.

Yksi oikeudenkäyntiä seuraamaan tulleista turkkilaista alkuperää olevista miehistä purki pahaa oloaan ja yritti hyökätä syytettyjen penkillä istuneen maanmiehensä päälle.

Yleisön ja epäillyn välillä istuneet poliisit estivät aggressiivisesti käyttäytyneen miehen aiheet. Itkuinen mies huusi tuskaansa epäillylle maanmiehelleen turkiksi. Poliisin lisäksi miestä yritti rauhoittaa myös 23-vuotias jyväskyläläismies, joka menetti surmatyössä isänsä ja äitinsä.

Kahakan aiheuttaja määritellään turkkilaista alkuperää olevaksi. Syytettyä kuvataan hyökkääjän maanmieheksi. Lisäksi kerrotaan, että mies huusi maanmiehelleen turkiksi. Etnistäminen jatkuu,

kun uhrien kerrotaan olevan kotoisin Turkista. Heti perään kerrotaan, että epäilty on ”Jyväskylässä asuva Turkin kansalainen”. Seuraavassa lauseessa kerrotaan, että ”Uhreista yrittäjämiehellä oli myös Suomen kansalaisuus”. Kansalaisuudesta tehdään uutisessa määrittävä tekijä. Kun muiden uhrien kansalaisuutta ei mainita, mutta miehen Suomen kansalaisuus mainitaan, assosioituvat uhrit Turkin kansalaisiksi. Taustoihin mennään entistä syvemmin käsiksi.

Epäilty on kurditaustainen samoin kuin yrittäjäpariskunta. He ovat lähtöisin Elbistanin kaupungista Turkin kurdialueelta ja ovat myös etäistä sukua keskenään. Samaan kurdisukuun avioliiton kautta liittynyt jyväskyläläisnaisen mukaan epäilty oli työskennellyt eri pizzerioissa aiemminkin.

Suomalaisuutta tuodaan esiin, kun kerrotaan, että lehdelle puhuu kurdisukuun avioliiton kautta liittynyt jyväskyläläisnainen.

Epäillyn ulkomaalaisuutta tuodaan ilmi kertomalla, että hän on asunut vasta muutamia vuosia Suomessa eikä osaa kieltä, kun taas uhriksi joutunut yrittäjäpariskunta on pitänyt pizzeriaa Laukaassa jo 2000-luvun alusta alkaen. Uhrien Suomeen saapumisen ajankohdat kerrotaan melko tarkasti, mutta epäillyn hämärretään. ”Muutama” on hyvin epämääräinen pronomini. Lisäksi kolmannen surmatun kotimaa määritellään.

Epäilty on asunut Suomessa vasta muutamia vuosia eikä osaa vielä suomea. Yrittäjäpariskunta on pitänyt pizzeriaa Laukaassa jo 2000-luvun alusta alkaen. Surmattu naistyöntekijä muutti Suomeen kymmenisen vuotta sitten. Hän on kotoisin Pohjois-Turkista.

13.3.2015 Ilta-Sanomat uutisoi surmatun yrittäjäpariskunnan lapsille suunnatusta keräyksestä otosikolla ”Pizzeriasurman orvoille kerätty jo 15 000 euroa”. Uutisessa epäiltyä etnistetään kuvailemalla häntä 36-vuotiaaksi turkkilaiseksi mieheksi.

Pikku-uutisessa 19.3.2015 ”Laukaan epäilty mielentilatutkimukseen?” ei tuoda esiin epäillyn tai uhrien etnistä taustaa. Seuraavana päivänä 20.3.2015 julkaistu pikku-uutinen ”Laukaan pizzeriasurmien nimike muuttui murhiksi” ja 8.4.2015 julkaistu ”Laukaan pizzeriasurmat: Uhrien lapsille kerätty jo liki 40 000 €” noudattavat samaa linjaa.

Uutinen 10.6.2015 ”36-vuotiasta miestä syytetään kolmesta murhasta pizzeriassa” kuvaa syytettyä 36-vuotiaaksi Jyväskylässä asuvaksi turkkilaismieheksi, joka surmasi kolme maanmiestään.

Uutinen 21.8.2015 ”Jotain pahaa on tapahtunut” kertoo oikeudenkäynnistä. Jälleen syytetty kuvataan Jyväskylässä asuvaksi turkkilaismieheksi. Uhreja ei etnistetä, mutta on mielenkiintoista, miten erään työntekijän suomalaisuus tuodaan esiin. Tällaisessa tilanteessa uhrin, tässä kohtaa ”yrittäjänaisen” etnisyys tulee myös esiin, vaikka sitä ei mainita. Jos suomalaisuus mainitaan jonkun henkilön kohdalla, voidaan olettaa, että muut eivät tässä tilanteessa ole suomalaisia. Jos olisivat, ei suomalaisuutta ollenkaan mainittaisi.

Muutaman kerran syytetty oli käyttäytynyt uhkaavasti pizzeriassa töissä ollutta, mutta sunnuntaina vapaapäivää viettänyttä suomalaisnaista kohtaan. Sama suomalainen työntekijä kävi pizzeriassa vajaa tunti ennen surmia. Tuolloin yrittäjänainen ja suomalaisnainen juttelivat uudesta harjoittelijasta kahden kesken pizzerian parvekkeella.

Uutisessa syytetyn etnisyyttä tuotetaan etnisen taustan nimeämisen lisäksi tuomalla esiin hänen heikkoa kielitaitoaan: ”Hätäkeskusteleminen taustalta kuuluu suomea murtava syytetyn ääni: ”Mä oon jotain pahaa asiaa – jos on poliisi, tule tänne, itse löytyy – se on pahaa, jotain pahaa” ”.

Pääuutisen kinalona julkaistussa uutisessa ”Kosto alempiarvoiselle sukulaiselle?” kerrotaan tarkasti syytetyn ja uhriksi joutuneen yrittäjäpariskunnan juurista. Uutisessa kirjoitetaan, että ”Sekä syytetty että yrittäjäpariskunta ovat kotoisin samasta Elbistanin kaupungista eteläisestä Turkista, Kahramanmarasin maakunnasta.”

Esitutkinnassa haastateltu uhrien lähisukulainen puhuu syytetystä ja yrittäjäpariskunnasta samaan heimoon kuuluvana. Myös rikoksen syy liitetään etnisyyteen ja heimoriitoihin.

Poliisin kuulustelema uhrien lähisukulainen arvioi esitutkinnassa, että syytetty oli suunnitellut tekonsa ennalta.

Sukulaisen mukaan samaan heimoon kuuluvien sukujen välillä on ollut pitkään erimielisyyksiä. Sukulaismiehen mukaan syytetyn suku oli heimon sisällä ylempiä. Hän epäilee syytetyn hävenneen omaa epäonnistumistaan ja teollaan kostaneen sen, että alemman suvun jäsenet ovat onnistuneet paremmin.

Viimeinen uutinen tapauksesta julkaistiin Ilta-Sanomissa 22.8.2015 otsikolla ”Murhaaja pakkohoittoon – omaisille jättikorvaukset”. Etnisyyteen viittaaminen alkaa heti uutisen ensimmäisessä kappaleessa, jossa yhden uhrin siskon kerrotaan huutaneen tuomitulle miehelle turkiksi. Tuomittu

määritellään myös turkkilaismieheksi lauseessa, jossa pohditaan ”karkotetaanko turkkilaismies takaisin kotimaahansa vai pysykö hän suomalaisen terveydenhuollon asiakkaana”.

6.3.1 Etnistäminen on sallitumpaa, kun kaikki edustavat samaa etnistä ryhmää

Kahteen aiempaan rikostapaukseen verrattuna uhreja ja epäiltyä/tuomittua etnisestään paljon ja heti ensimmäisestä uutisesta lähtien. Etnistämisestä vaikuttaa tulevan sallitumpaa tilanteessa, jossa rikoksentekijä ja uhrin ovat molemmat samaan etniseen ryhmään kuuluvia. Mielenkiintoinen ero aiempiin tapauksiin on myös se, että molemmilla lehdistä oli tapana korostaa uhriksi joutuneen yrittäjäpariskunnan ”suomalaistumista”. Yrittäjäpariskunnan kohdalla tätä painotettiin enemmän kuin uhriksi joutuneen naistyöntekijän tai epäillyn kohdalla. Kun yrittäjäpariskuntaa etnistettiin, usein heti perään korostettiin heidän pitkää asuinhistoriaansa Suomessa ja pariskunnan yrittäjätatusta, jotka konnotoivat ”hyvään maahanmuuttajaan”.

Keskisuomalaisessa yleisin tapa nimetä epäiltyä/tekijää oli ulkomaalaistaustainen. Vain yhden mainitsemisen päässä oli nimitys Turkin kansalainen. Kerran uutisissa mainittiin syytetyn olevan kotoisin Turkista. Lisäksi kieleen vedottiin ilmaisuilla ”kuulustelu tulkin avustuksella”, ”kuullaan tulkin välityksellä” ja ”seurasi käsittelyä tulkin avustuksella”. Muutaman kerran etnistämisen yhteydessä mainittiin, että mies on asunut pitkään Suomessa.

Uhrien kohdalla etninen nimeäminen oli melko vähäistä. Uhrit nimettiin kerran ulkomaalaistaustaisiksi. Kerran tuotiin esiin myös kansalaisuudet. Molemmissa tapauksissa korostettiin uhrien pitkää asuinhistoriaa Suomessa.

Uutisista löytyi nimeämistä enemmän epäsuoria keinoja, joilla uhreja etnistettiin. Uhrien kohdalla etnistäminen oli kulttuuriin, uskontoon ja maantieteelliseen paikkaan vetoamista. Etenkin yrittäjäpariskunta liitettiin useaan otteeseen Turkkiin. Uhrien hautaamisesta Turkkiin kertovassa uutisessa käsiteltiin muslimien hautajaisia, jolloin uhrit tulittiin määritelleeksi muslimiksi. Uutisessa tuotiin esiin eroja muslimien ja suomalaisten hautauskäytäntöjen välillä. Uhrit ja heidän läheisensä määriteltiin epäsuorasti kulttuurisesti, kielellisesti ja uskonnollisesti suomalaisista poikkeaviksi. Lisäksi uutisoinnin aikana puhuttiin suomalaisen, turkkilaisen ja kurdilaisen kulttuurin kohtaamisesta ja juurien kunnioittamisesta.

Lisäksi uhrien etnisyyttä rakennettiin etnistämällä sukulaisia, kun yrittäjäperheen sukulaisten kerrotaan saapuneen Turkista ja ympäri Eurooppaa. Uhreista puhuttaessa mainittiin myös yleisesti maahanmuuttajaperheet.

Toisaalta taas uutisissa korostettiin, etenkin yrittäjäpariskunnan, ”suomalaistumista”. Uutisissa puhuttiin sopeutumisesta Suomeen, kielitaidon tärkeydestä, parhaista eväistä suomalaisuuteen ja ensimmäisistä suomalaisista ystävistä.

Kahdesta aiemmasta rikostapauksesta poiketen Ilta-Sanomat etnisti sekä epäiltyä että uhreja ja omaisia useammin ja voimakkaammin kuin Keski-suomalainen. Ilta-Sanomissa epäilty/tekijä nimettiin useimmin turkkilaismieheksi. Tosin esittäminen nimeämällä oli hyvin vaihtelevaa, eikä siinä ollut havaittavissa varsinaista logiikkaa. Kun mies nimettiin turkkilaismieheksi, hän oli useimmiten ”Jyväskylässä asuva turkkilaismies”. Turkkilaismieheksi nimeämisen lisäksi mies oli pitkään Suomessa asunut ulkomaalaistaustainen, etnisen ryhmän edustaja, kurdi, maanmies, Turkin kansalainen ja kurditaustainen. Lisäksi epäiltyä etnisti se, että uutisessa kerrottiin miehen asuneen Suomessa ”vain” muutamia vuosia.

Epäilty liitettiin maantieteellisesti Turkin kurdialueilta pakoon lähteneeksi, hänen kerrottiin olevan lähtöisin Elbistanin kaupungista Turkin kurdialueelta ja kotoisin Elbistanin kaupungista eteläisestä Turkista, Kahramanmarasin maakunnasta. Uutisissa mentiin siis hyvin syvälle taustojen kuvaamisessa.

Epäiltyä etnistettiin myös ulkonäköön vetoamalla, kun epäillyn nähnyt ohikulkija kuvaili hänellä olevan musta, kihara tukka ja kertoi hänen näyttävän ulkomaalaiselta. Lisäksi vedottiin kieleen, kun rikoskomisario kertoi kieliongelmaista ja toimittajan ”puheena” kerrotaan, ettei mies osaa vielä suomea sekä miehen puhetta kuvataan sanoilla ”suomea murtava syytetyn ääni”.

Ilta-Sanomissa uhrit nimettiin maahanmuuttajiksi ja pitkään Suomessa asuneiksi ulkomaalaistaustaisiksi. He ovat omaisten puheessa elbistanilaisia, kurditaustainen pariskunta, oman etnisen ryhmän edustajia, kurdeja, kurditaustaisia ja epäillyn maanmiehiä. Lisäksi uhrien kansalaisuudet kerrottiin. Uhrit liitettiin maantieteellisiin alueisiin kertomalla, että he ovat lähtöisin Turkista ja kotoisin Turkista. Yrittäjäpariskunnan kerrottiin olevan lähtöisin Elbistanin kaupungista Turkin kurdialueelta ja olevan kotoisin Elbistanin kaupungista eteläisestä Turkista, Kahramanmarasin maakunnas-

ta. Uhriksi joutuneen naistyöntekijän kuvauksessa ei menty näin pitkälle, vaan hänen kerrotaan olevan kotoisin Pohjois-Turkista.

Myös Suomessa asumisen taustoja kerrottiin laajasti. Yrittäjäpariskunnan kerrottiin pitäneen pizzeriaa jo 2000-luvun alusta, ja naistyöntekijän muuttaneen Suomeen kymmenisen vuotta sitten. Uhrien kohdalla uutisissa puhuttiin Suomeen sopeutumisesta, kahden kulttuurin liitosta ja asettumisesta uuteen kotimaahan.

Omaisten ja läheisten puheissa yrittäjäpariskunta ja epäilty nimettiin samaan heimoon kuuluviksi, epäsuorasti samalta Elbistanin kaupungin suunnalta Turkista tulleiksi kurdeiksi, Suomessa asuviksi kurdeiksi, turkkilaisyhteisöön kuuluviksi ja elbistanilaisiksi.

Omaiset ja läheiset puolestaan määrittyivät turkkilaisiksi, muslimeiksi, turkkilaisyhteisöön kuuluviksi ja sen jäseniksi, juurensa vajaan 100 000 asukkaan Elbistanin kaupungissa omaaviksi sekä elbistanilaisiksi. Heitä kuvattiin suurena ja tiiviinä ihmisryhmänä, joka on aloittanut uuden elämän kaukana kotimaastaan. Tämän lisäksi heistä puhuttiin myös kurdeina, samalta Elbistanin kaupungin suunnalta Turkista tulleina kurdeina ja eräs mies esitettiin turkkilaista alkuperää olevaksi. Lisäksi läheisten kieli tuotiin esiin.

Omaiset ja läheiset määrittyivät epämääräisenä massana, mutta yksi ihminen nimettiin massasta esiin. Hän oli ”sukuun avioliiton kautta liittynyt suomalaisnainen”. Omassa puheessaan hän puhui ”omasta suvustaan”, mutta toimittaja luokitteli hänet ”sukuun avioliiton kautta liittyneeksi suomalaisnaiseksi” tai ”sukuun kuuluvaksi suomalaisnaiseksi” tai ”samaan kurdisukuun avioliiton kautta liittyneeksi jyväskyläläisnaiseksi”. Myös yhden pizzerian työntekijän suomalaisuutta korostettiin nimeämällä hänet suomalaiseksi työntekijäksi ja suomalaisnaiseksi. Lisäksi laukaalaisista puhuttiin yhdessä uutisessa kantasuomalaisina.

Otsikkotasolla Ilta-Sanomat etnisti kerran uhriksi joutunutta yrittäjäpariskuntaa otsikoimalla uutisen kainalojutun 4.3.2015 ”Kurdikulttuurissa suku huolehtii orvoksi jääneistä lapsista”. Etusivulla uhreja tai epäiltyä/tuomittua ei etnistetty. Keskisuomalainen etnisti otsikkotasolla useammin kuin Ilta-Sanomat. Lisäksi etnisyyttä representoitiin kahdessa viidestä etusivun vinkistä. Useimmiten etninen elementti oli maininta Turkista.

6.4 Yleiset havainnot ja johtopäätökset

Avaan seuraavaksi analyysini tulokset tutkimuskysymys kerrallaan. Ensimmäiseksi kysyin aineistoltani, miten epäiltyä/tuomittua ja uhria sekä heidän läheisiään etnisesti esitetään? Määrittelin ennen analyysia voimakkaimmaksi etnisyyden rakentamisen keinoksi esittämisen nimeämällä.

Epäiltyjen etninen nimeäminen aloitettiin yleensä aikaisintaan vangitsemisesta ja syytteiden luvusta kertovissa uutisissa tai niiden jälkeen. Muista poikkeava tapaus oli Laukaan kolmoissurma, sillä tapauksessa etninen esittäminen nimeämällä aloitettiin jo heti ensimmäisessä uutisessa molemmista lehdistä. Yleisesti nimeäminen oli tapauksissa vaihtelevaa: ensin syytetty saattoi olla afganimies ja samassa uutisessa myöhemmin helsinkiläismies. Ulkomaalaisuus ei siis kumonnut aineistossani mahdollisuutta ”helsinkiläisyyteen” tai muuhun paikkakuntalaisuuteen, kuten Nikunen (2005) havaitsi omassa tutkimuksessaan. Yleisellä tasolla etninen esittäminen nimeämällä oli vähäistä ja voidaan sanoa, että epäillyistä kirjoitettiin enemmissä määrin vain epäiltyinä tai miehinä. Kun epäillyistä tuli tuomittuja, heitä nimettiin etnisesti ainakin kerran jokaisen tapauksen kohdalla.

Etnisyyden esittämisen yleisimmät keinot olivat kansaan viittaavan termin käyttäminen (afgaani) ja ”taustaisuuden” mainitseminen (somalialaistaustainen, ulkomaalaistaustainen).

Satakunnan Kansassa 17-vuotiaan opiskelijatyön tapauksessa epäiltyä ja myöhemmin tuomittua nimettiin useimmin afganimieheksi. Nimeäminen alkoi syytteiden luvusta kertovassa uutisessa. Ilta-Sanomilta tapauksen kohdalla selkeää yhtä, useasti esiintyvää nimeämistä ei löydy. Etnistä nimeämistä esiintyi vain tuomiosta kertovassa uutisessa, kun tuomitusta puhuttiin hänen nimellään ja kerran afganistanilaisena.

Tapanilan raiskaus -tapauksessa Helsingin Sanomat nimesi epäillyt etnisesti useimmin somalialaistaustaisiksi. Tämä etninen nimeäminen aloitettiin vangitsemisesta kertovassa uutisessa. Varsinaisista rikosuutisista poikkeavassa uutisessa epäiltyjä nimettiin somalinuoriksi. Ilta-Sanomat ei nimenyt rikosuutisissa epäiltyjä etnisesti ennen tuomiota. Tuomiosta kertovassa uutisessa täysikäistä esitettiin hänen nimellään. Muissa kuin varsinaisissa rikosuutisissa epäillyt nimettiin somalialaistaustaisiksi pojiksi ja somalinuoriksi.

Laukaan kolmoissurmien tapauksessa Keski-suomalaisen etninen nimeäminen oli hyvin vähäistä. Yleisin tapa nimetä epäiltyä oli esittää hänet ulkomaalaistaustaisena ja näin tehtiin vain kaksi ker-

taa. Ilta-Sanomissa nimeäminen oli vaihtelevaa, mutta oikeuskäsittelyn aikana hän oli usein turkkilainen mies tai turkkilaismies.

Uhreja ei tavattu nimetä etnisesti 17-vuotiaan opiskelijatyttö surman uutisoinnissa ja Tapanilan raiskauksen uutisoinnissa. Uhrien suomalaisuutta ei siis korostettu, vaan uhrien suomalaisuus tuli ilmi, kun Suomen enemmistöstä poikkeavien etnisyys tuotiin esiin, mutta uhreista puhuttiin vain porilaistyttonä tai porilaisena ja raikaustapauksessa esimerkiksi asianomistajana tai nuorena naisena. Kerran 17-vuotiaan opiskelijatyttö nimettiin kansallisuutensa kautta, kun sekä Ilta-Sanomissa että Satakunnan Kansassa mainittiin, että suomalaisen vaimon saaminen olisi avittanut syytettyä kansalaisuuden saamisessa. Jos suomalaisuutta olisi korostettu tällä tavalla koko rikosprosessin ajan, se olisi tehnyt entistä vahvemman vastakkainasettelun ”pahan ulkomaalaisen” ja ”hyvän suomalaisen” välille. Ilta-Sanomissa Laukaan pizzériasurman uhreja nimettiin etnisesti muutama otteeseen, esimerkiksi kurditaustaisiksi, ulkomaalaistaustaisiksi ja haastateltavan puheessa maahanmuuttajiksi, mutta yleisesti se oli vähäistä. Ilta-Sanomissa myös osallisten läheisiä esitettiin esimerkiksi turkkilaisina, muslimeina, turkkilaisyhteisön jäseninä, elbistanilaisina ja kurdeina. Jos joku haastatelluista, läheisistä tai tapauksen jollain tavalla liittyvistä henkilöistä oli suomalainen, tavattiin sitä korostaa. Näitä henkilöitä nimettiin muun muassa kantasuomalaisiksi, sukuun avioliiton kautta liittyneeksi suomalaisnaisiksi ja suomalaiseksi naistyöntekijäksi. Keskisuomalaisessa tällainen nimeäminen oli vähäistä, eikä läheisten ja omaisten kohdalla sitä juuri esiintynyt.

Etninen esittäminen nimeämällä oli siis hillittyä. Seuraavaksi kysyin, vedottiinko etnisyyttä tuotettaessa maantieteellisiin alueisiin, uskontoon, kieleen, ulkomuotoon, ”rotuun” tai kulttuurisiin tapoihin. Tulkintani on, että etnisyyden eri aspekteihin vetoaminen saatettiin aloittaa aiemmin (Satakunnan Kansa opiskelijatyttö surmassa) ja sitä tehtiin enemmän kuin etnistä nimeämistä (etenkin Laukaan kolmoissurman uutisoinnissa). Yksi tutkimukseni huolestuttavimmista löydöksistä on etnisyyteen eri aspekteihin viittaamisen määrä. Kun toimittaja ei halua tai voi sanoa jotain asiaa suoraan tai jättää asiaa kertomatta, tulee hän vihjailleeksi siihen näennäisen hienovaraisesti, esimerkiksi mainitsemalla tulkista. Kuten aiemmin (Raittila & Kutilainen 2000, 14) on havaittu, kielen viittaaminen oli myös omassa aineistossani yleisin tapa ilmaista jo varhaisessa vaiheessa, ettei epäilty ja syytetty ole ”täysin suomalainen”. Etnisyyden eri aspekteihin viittaaminen ilmaantui yleensä vangitsemisen ja syytteiden luvun aikoihin. Laukaan pizzériasurman tapauksessa viittaaminen alkoi jo heti ensimmäisessä uutisessa. Kielen lisäksi tapausten uutisissa vedottiin melko

usein maantieteellisiin alueisiin ja kulttuuriin sekä kulttuurisiin tapoihin. Uskontoon ja ulkomuotoon vetoamista löytyi vain Ilta-Sanomilta Laukaan kolmoissurman tapauksessa. Tulkitsen löydöksieni perusteella, että etnisyyteen ”hienovaraisesti” viittaaminen nähdään jollain tasolla sallitummaksi kuin etninen esittäminen nimeämällä.

Millaista todellisuutta nämä representaatiot tulivat rakentaneeksi? Etnisen nimeämisen, tuplakategorioiden ja ”hienovaraisten” etnisyyteen vihjailun ja näiden toistuvan käytön takia Satakunnan Kansan ja Helsingin Sanomien rikosuutisissa ja Laukaan pizzériasurmien tapauksessa sekä Keski-suomalaisen että Ilta-Sanomien uutisissa etnisyydestä tuli tärkein syytettyjä ja tuomittuja määrittävä tekijä, ja siten samalla myös rikosta määrittävä tekijä. Helsingin Sanomien uutisissa Tapanilan raiskauksesta syytettyjen/tekijöiden somalialaistaisuus näytteli merkittävää roolia. Satakunnan Kansassa 17-vuotiaan lenkkeilijätytön surma näyttäytyi kiihkeän ja hallitsemattoman afgaanimiehen kostona siitä, että hän menetti eron takia mahdollisuutensa Suomen kansalaisuuteen. Näin pahuus kumpusi tuomitun kansalaisuudettomuudesta eli ulkomaalaisuudesta. Laukaan pizzériasurmista rakentui etnisen vähemmistöryhmän sisällä sattunut tragedia, jonka syy paikantui vähemmistöryhmän omiin kulttuuriin ja etnisiin valtahierarkioihin. Olisiko surmaajan, joka todettiin syyntakeettomaksi, mielenterveydestä kirjoitettu enemmän tai spekuloitu suomalaisen yhteiskunnan kyvystä auttaa mielenterveyden ongelmista kärsiviä ihmisiä, jos hän olisi kuulunut etniseen enemmistöön? Uskon, että olisi. Nyt minkäänlaista pohdintaa ei esitetty.

Erosivatko etnisyyden representaatiot rikoksen tapahtumakaupungin päälehdessä ja Ilta-Sanomissa? Ilta-Sanomien vaikutti varovaisemmalta kuin muut lehdet etnisyyden tuottamisessa 17-vuotiaan opiskelijätytön ja Tapanilan raiskauksen tapauksissa, kun kyseessä olivat *varsinaiset* rikosuutiset. Ilta-Sanomien ei tuonut Tapanilan raiskaus -tapauksen uutisoinnissa tekijöiden kansallisuutta esiin missään vaiheessa. Etninen esittäminen nimeämällä esiintyi ainoastaan tuomiosta kertovassa uutisessa, jossa täysi-ikäisen tuomitun nimi kerrottiin. Myöskään 17-vuotiaan opiskelijätytön tapauksessa Ilta-Sanomien ei nimennyt epäiltyä/syytettyä etnisesti ennen kuin tuomio rikoksesta oli annettu. Mahdollisesti etnistämisestä on keskusteltu toimituksessa ja asiasta on annettu yleispäteviä ohjenuoria.

Yleisesti voidaan sanoa, että etnistäminen oli tapauksissani voimakkainta vasta tuomiosta kertovassa uutisessa ja sen jälkeen. Tosin jokaisen tapauksen ja lehden kohdalla oli paljon vaihtelua sen suhteen, nimettiinkö osallisia etnisesti vai ei ja vedottiinko etnisyyden eri aspekteihin ja kuinka

usein. Tapauksista löytyi silti huolestuttavia piirteitä. Kyseenalaisin ylilyönti löytyi yllättäen Helsingin Sanomien uutisessa. Tapanilan raiskaus -tapauksen epäillyt esitettiin vangitsemisesta kertovan uutisen yhteydessä ”nimien perusteella somalialaistaisiksi”, ja määrittely esitettiin toimittajan puheena. Nimien perusteella ihmisten luokittelu ja kansallisuuden määrittely eivät kuulu hyvään journalistiseen tapaan.

Puolestaan Satakunnan Kansa tuotti 17-vuotiaan surman tapauksessa etnisyyttä tuplakategorioilla, mikä ei ole tarpeellista, koska jo yksi etnisyyden määrite riittää paikantamaan henkilön pois ”suomalaisuudesta”. Pääasiassa etnistäminen pysyi pois etusivuilta ja otsikoista, lukuun ottamatta Satakunnan Kansan uutisointia 17-vuotiaan lenkkeilijätytön surmasta. Satakunnan Kansa etnisti syytettyä lukuisin eri keinoin jo etusivuilla, otsikoissa ja ingresseissä. Näin näkyvä ja jatkuva etnistäminen tuotti etnisyydestä rikosta määrittävän tekijän. Uutisista käy ilmi, että syyttäjä toi kulttuurieroja ja kansalaisuudettomuutta esiin, joten toimittajan tuottamat etnisyyden representaatiot voitaisiin perutella sillä, että lehti vain raportoi oikeusprosessista ja siellä ilmenneistä asioista. En näe tätä pätevänä selityksenä, koska Ilta-Sanomat onnistui uutisoimaan tapauksesta informatiivisesti ilman vastaavanlaista etnistämistä. Näin ollen Satakunnan Kansan käyttämät tuplakategoriat ja voimakas kulttuurieroihin viittaaminen näyttäytyvät kerronnan kannalta turhina. Tarkoitushakuiselta eron tuottamiselta vaikutti Satakunnan Kansan etusivulla ollut vinkki, jonka lyhyessä tekstissä syytetty nimettiin kaksi kertaa afgaanimieheksi. Satakunnan Kansan toimituksessa on pohdittu etnisyyden tuottamista, sillä Satakunnan Kansan toimittaja Harri Aalto (2015) perusteli jälkikäteen julkaistussa uutisessa sitä, miksi vangitsemisen yhteydessä kerrottiin tulkista ja syytetyn äidinkielestä.

Tulkitsen, että Laukaan kolmoissurman uutisoinnissa tuotettiin näkyvästi etnisyyttä siksi, että epäilty ja uhrit kuuluivat samaan etniseen vähemmistöryhmään. Uhrien ja epäillyn etnistäminen näyttäytyy neutraalimpana ja sallitumpana, kuin tilanteessa, jossa osallisina ovat ulkomaalaistaisytaiset ja suomalaiset. Koska osalliset kuuluivat samaan etniseen vähemmistöryhmään, ulkomaalaisuudesta ja ulkomaalaistaisytaisuudesta tuli oletusarvo. Jos joku haastateltavista poikkesi tästä, eli kuuluikin etniseen enemmistöön, tultiin sitä korostaneeksi. Laukaan pizzeriasurmien kohdalla ulkomaalainen-suomalainen -vastaparit olivat näkyviä. Uutisissa puhuttiin muun muassa kantasuomalaisista, sukuun avioliiton kautta liittyneestä suomalaisnaisesta, suomalaisesta naistyöntekijästä. Mielenkiintoista on myös se, että uhreista ja epäillystä pääsi kertomaan yrittäjäpariskunnan

pojan lisäksi nimenomaan ”sukuun liittynyt suomalaisnainen” ja että naisen suomalaisuudesta tehtiin merkitsevä ominaisuus.

Mielenkiintoinen havainto on myös se, että Laukaan pizzeriasurmien epäilyistä/syytetystä tehtiin uutisissa ulkomaalaisempi kuin uhreista, joiden ”suomalaistumista” tuotiin etenkin yrittäjäpariskunnan kohdalla paljon esiin. Kolmas uhri jäi hyvin näkymättömäksi ehkä juuri siksi, ettei hän ollut saavuttanut yhtä korkeaa asemaa maahanmuuttajana kuin pizzeriaa pyörittänyt pariskunta. Maahanmuuttajateemoissa tavataan korostaa ahkeruutta ja sopeutuvaisuutta ja näitä ”suomalaisia” piirteitä ylikorostetaan (Horsti 2005, 246).

Sytä etnistämiselle on varmasti monia, eikä voida olettaa, että kyseessä olisi yksittäisten toimittajien tarkoituksellinen tapa leimata ihmisiä heidän etnisen taustansa takia. Lehtien välinen kilpailu siitä, kuka ehtii kertoa asioista ensin, saattaa vaikuttaa etnisyyden tuottamiseen rikosuutisissa. Poliisi tiedottaa epäilyistä rikoksista vähän kerrallaan ja jos etninen tausta yksi ainoista epäiltyä tekijää kuvaavista tiedoista, saattaa toimittajalle syntyä tarve myös tämän tiedon julkaisuun. Tavallaan siinä on kyse rikosjournalismin tuottamisen rutiineista ja kaavoittuneista esitystavoista: poliisi tiedottaa, mitä parhaaksi näkee ja toimittaja yrittää saada tiedon nopeasti eteenpäin. Helsingin Sanomien päätoimittaja Antero Mukka (2015) ilmoitti heti Tapanilan raiskaustapaukseen ja etnisyyden kertomiseen liittyvän kommenttinsa alussa, että *poliisi tiedotti epäiltyjen etnisestä taustasta*. Tämä näyttäytyi perusteluna sille, miksi uutisessa kerrottiin epäiltyjen etninen tausta. Sillä ei ole merkitystä, mitä poliisi kertoo, vaan sillä, mitä toimitus julkaisee. JSN on linjannut paikallislehdelle antamassaan langettavassa, joka koski romanitaustan esiin tuomista poliisiuutisessa, että ”lehti ja viime kädessä päätoimittaja vastaavat julkaisemastaan uutisesta ja sen sisällöstä sekä sanamuodoista. Journalistin ohjeiden mukaan journalistista päätösvaltaa ei saa missään olosuhteissa luovuttaa toimituksen ulkopuolelle. Tässäkään tapauksessa lehti ei voi eikä saa säilyttää julkaisijan vastuuta uutisesta poliisille, vaikka juttu suurelta osin perustui poliisin tiedotteeseen” (Langettava 5408/SL/14). Kulttuurista muistia ja tiettyihin etnisiin vähemmistöryhmiin liittyviä mielikuvia ei voi jättää pois uutisointiin mahdollisesti vaikuttavista tekijöistä. Esimerkiksi Lähi-idästä ja Afrikasta lähtöisin olevat assosioituvat kulttuurissamme seksuaalirikoksiin tai ainakin seksuaalisesti aggressiivisiksi miehiksi, kun taas romanit epärehellisiin toimintatapoihin ja varkauksiin.

Aineistossani Tapanilan raiskaus -tapauksen kohdalla media pyrki antamaan äänen etniselle ryhmälle, joiden jäsenten tekoja se uutisissa käsitteli. Varsinaisten rikosuutisten lisäksi aiheesta jul-

kaistiin mielipidekirjoitus ja etninen vähemmistö päästettiin ääneen omassa uutisessaan. Tämä toi vastapainoa sille sosiaalisen median keskustelulle, jota aiheesta melko vilkkaasti ja asiattomasti käytiin. Tapaus laajeni keskusteluksi raiskaustuomioista ja niiden oikeudenmukaisuudesta. Lisäksi tapaus liitettiin osaksi muita ulkomaalaistaustaisen miesten tekemiä raiskauksia, mikä tuottaa kuvaa toimintamallista. Tällaisen muihin tapauksiin liittämisen on todettu olevan tavanomaista etnisten vähemmistöryhmien tekemien raiskausrikosten kohdalla (Andreassen 2005, 207).

Mielestäni on hyvä, että vähemmistöryhmä pääsi uutisessa irtisanoutumaan rikoksesta ja tuomitsemaan sen julkisesti. Tämänkaltaiset uutiset kertovat siitä, että media pyrkii uutisoinnissaan tasapuolisuuteen. Etnisyyden tuottamisen ongelmallisuus selvästi tiedostetaan, mikä voi johtaa hyvien, julkilausuttujen toimintatapojen kehittämiseen, joilla turhanpäivästä etnistämistä voitaisiin välttää. Tapausteni perusteella keskustelulle on edelleen tarvetta.

7. Tarkastelu ja pohdinta

Tutkimukseni keskeinen havainto on, että etnisyys näyttelee merkittävää roolia analysoimieni rikostapausten uutisoinnissa. Vaikka uutisissa etnistettiin epäiltyä/tuomittua, uhreja ja heidän läheisiään, ei yhdenkään rikostapauksen kohdalla esiintynyt rasismia. Etnisyyttä tuotettiin pääsääntöisesti korrektilla tavalla, eikä se näytä poikkeavan rikosuutisoinnin yleisistä ilmaisutavoista. Sanomalehdet eivät myöskään tuominneet epäiltyä/syytettyä etukäteen, ennen tuomioistuinta, tämän etnisyyden takia. Tulkintani mukaan jokaisessa rikostapauksessa etnisyydestä tuli kuitenkin rikosentekijää oleellisesti määrittävä ominaisuus ja kun näin tehtiin, rikos ei näyttäytynyt häiriintyneen tai pahan yksilön tekemänä rikoksena, vaan väkivallasta tuli jollain tasolla etnisyydestä kumpuavaa.

Koska tutkimukseni on tapaustutkimusta, en voi yleistää tuloksia koskemaan valitsemieni lehtien rikosuutisointia yleensä, mutta tulokset antavat maistiaisen siitä, miten etnisyyttä tavataan representoida suomalaisten sanomalehtien rikosuutisissa. Vaikka tulokset eivät ole yleistettävissä, etenkin Satakunnan Kansan kohdalla nousee huoli etnisiin vähemmistöryhmiin liittyvien kielteisten mielikuvien kierrättämisestä ja ylläpitämisestä sekä niiden vaikutuksesta lukijoihin. Satakunnan Kansan etnistäminen ei jäänyt vain hienovaraiseksi vihjailuksi, vaan uutisissa käytettiin useita eri etnisyyden aspekteja määrittämään epäiltyä, vaikka tällainen määrittely on havaittu kerronnan kannalta tarpeettomaksi. Maahanmuuttajat elävät suurimmaksi osaksi pääkaupunkiseudulla, jolloin maakunnissa kohtaamiset etnisten vähemmistöryhmien kanssa saattavat olla vähäisempiä, mikä puolestaan merkitsee sitä, että median välittämästä kuvasta tulee omakohtaisten kokemusten puutteen takia merkittävä. Maakuntalehti saattaa ylläpitää ja jopa vahvistaa ennakkoluuloja Satakunnan Kansan tapaisella etnistämisellä, etenkin kun etnisyyttä tuotetaan näkyvästi jo sanomalehden etusivulla. Toisaalta mikään ei ole näin suoraviivaista. On muistettava, että representatation yksi tärkeä ulottuvuus on se, että merkityksen alullepanijan intentio ei välttämättä suoraan välity lukijalle, vaan sitä voidaan vastustaa tai se voidaan ohittaa. Lisäksi nykyisessä someajassa on ehkä liioiteltua väittää, että median välittämä kuva on tärkein väylä saada tietoa etnisistä vähemmistöryhmistä. Vaikka media käsittelisi etnisten vähemmistöryhmien edustajia rikosuutisoinnissaan ilman turhaa etnistämistä ja kertoisi syytetyn taustoista vasta tuomiosta kertovassa uutisessa, on lukijalla lukuisia eri lähteitä, joista hän voi hakea omaa ajatusmaailmaansa tukevia mielipiteitä ja tietoja.

Tässä vaiheessa on myös hyvä muistuttaa, että tutkijana luin jokaisen rikostapauksen uutiset lyhyen ajan sisällä, joten etnistäminen näyttäytyi voimakkaammalta kuin silloin, jos olisin lukenut uutiset niiden ilmestymistahdissa. Esimerkiksi 17-vuotiaan opiskelijatyön surmasta uutisoitiin yli puolentoista vuoden ajan. Tutkijana tulkitsemani voimakas etnistäminen ei välttämättä välity lukijalle yhtä voimakkaana, sillä uutisten välillä voi kulua aikaa jopa muutama kuukausi. Kaikki eivät myöskään seuraa rikostapauksia alusta loppuun. Lisäksi kirjoitan tutkimusta toimittajaopiskelijana, toimittajana ja tutkijana, en rikosoikeuden asiantuntijana. Esiin poimimani asiat ovat havaintoja siitä, miten rikosuutisissa tuotetaan etnisyyttä ja millaiseksi nämä tulkitsemani etnisyyden representatiot maalaavat nimenomaisesti epäilyn/tekijän ja rikoksen. En siis ota tutkimuksessani kantaa siihen, ovatko nämä kuvat oikeita tai vääriä. Tuon vain esille, millaisena ne etnisyyden representatioiden ”värjäämänä” näyttäytyvät. Tulkintani ovat henkilökohtaisia, ja toinen tutkija olisi voinut lukea aineistoa eri tavalla.

Koen onnistuneeni analyysissani, sillä sain rikosuutisista, jotka melko kaavoittuneita, vähän kuvailua tai kielellä leikittelyä sisältäviä, irti paljon merkitseviä tekijöitä. Näin jälkikäteen ajateltuna olisin voinut valita kielitieteellisemmän lähestymistavan, jolloin olisin päässyt vielä syvemmälle etnisyyden rakennusprosessiin. Nyt pimentoon jäi esimerkiksi osallisten toimijuus etnistettäessä, jota olisin voinut analysoida esimerkiksi aktiivi- ja passiivi-verbien käytöllä. Esimerkiksi ”Afgaanimies raiskasi ja murhasi tytön” konnotoi eri asioihin ja tekee tuomitusta aktiivisemman tekijän kuin ”mies tuomittiin tytön raiskauksesta ja murhasta”. Pohdin jälkikäteen myös aineistoni valintaa. Olisin voinut valita analysoitavaksi vain yhden rikoslajin, esimerkiksi henkirikokset, yhdestä tai useammasta lehdestä. Tämä olisi parantanut tekemieni tulkintojen yleistettävyyttä, kun olisin voinut tulkita nimenomaisesti ”ulkomaalaisen/ulkomaalaistaustaisen murhaajan” representaatiota.

Näin tärkeä aihe vaatii vielä lisää tutkimusta. Tutkimukseni kaltaista analyysia olisi hyvä tehdä verkkouutisista. Verkkotoimittaja tekee päivän aikana lukuisia uutisia yhä nopeutuvalla tahdilla, ja tässä kiireessä esimerkiksi sanavalintojen pohdinta saattaa jäädä vähäiseksi. Lisäksi toimittajien pyrkimys uutisvoittoihin voi vaikuttaa siihen, mitä kerrotaan ja millä tavalla. Verkkouutiset eivät myöskään käy läpi samanlaista tarkistusprosessia kuin printtiuutiset. Esimerkiksi iltapäivälehtien verkossa uutisen kirjoittanut toimittaja on usein ainoa henkilö, joka silmäilee uutisen läpi ennen sen julkaisemista sadoille tuhansille ihmisille.

Analysoimani tapaukset luokitellaan vakaviksi rikoksiksi. Mielenkiintoista olisi saada lisää tietoa siitä, miten paljon yleisesti rikosuutisissa, joihin lukeutuvat vähemmän dramaattiset rikokset, kuten rattijuopumukset tai varkaudet, etnistetään epäiltyä/tuomittua. Tällaisten rikoslajien kohdalla lukijalle on vaikea perustella sitä, että etnisyyden kertominen on rikosta ilmiönä taustoittava seikka.

Omassa tutkimuksessani toimittajat ja toimitukset eivät päässeet ääneen. Jatkotutkimusta voisi toteuttaa myös toimitusten ja toimittajien näkökulmia avaamalla. Keskustellaanko toimituksissa valinnoista, ohjeistetaanko toimittajia toimimaan tietyllä tavalla? Onko etnisyys toimittajien mielestä tärkeä ja oleellinen elementti rikosuutisissa? Missä vaiheessa uutisointia etnisyyden representointi on toimittajien mielestä hyväksyttävää? Kokevatko toimittajat nykyisin painetta kertoa epäillyn etnisestä taustasta?

Viime aikoina on puhuttu keskustelukulttuurin koventumisesta. Kannanottojen kärjistyminen on näkynyt myös keskusteluissa etnisistä aiheista. Ilmiöön voidaan hakea selitystä median pakolaiskriisiksi nimeämästä maailmantilasta ja viimeaikaisista terrori-iskuista. Tästä syystä tutkimusta pitäisi laajentaa yli rikosuutisen kategorian ja tarkastella yleisesti uutisointia etnisistä aiheista. Onko etnistäminen mediassa koventunut? Käsitelläänkö turvapaikanhakijoita, pakolaisia tai maahanmuuttajia nykyisin mediassa eri tavalla kuin ennen? Ovatko representaatiot muuttuneet? Näiden kysymysten kautta voisi lähestyä viime vuosina tuotettuja uutistekstejä, sillä tämänkaltaista tutkimusta on tehty laajasti viimeksi vuosituhaten alussa. Lisää tietoa pakolaiskeskustelusta mediassa ja rasismista julkisessa keskustelussa saamme parin vuoden sisällä, sillä aiheisiin liittyviä tutkimusprojekteja on aloitettu Journalismin, viestinnän ja median tutkimuskeskuksessa vuoden 2016 aikana (COMET 2017).

Tutkimukseni antaa vain pienen maistiaisen median tavasta etnistää epäiltyjä/tuomittuja ja uhreja ja heidän läheisiään rikosuutisissa. Tutkimukseni tärkeys ei kumpua yleistettävyydestä, vaan toivon tutkimukseni antavan toimittajaopiskelijoille ja toimittajille eväitä pohtia sitä, miten he tulevat rikosuutisia kirjoittaessaan määrittäneeksi epäiltyä/tuomittua, uhreja ja heidän läheisiään sekä sitä kautta koko rikosta. Ei ole olemassa yksinkertaista, jokaiseen rikostapaukseen sopivaa sääntöä siitä, miten etnisyyttä pitäisi representoida tai pitäisikö siitä pidättäytyä. Eron tekeminen on vält-

tämätöntä maailman ymmärtämiseksi ja siellä toimimiseksi, joten kyse ei ole siitä, ettei erottelua saisi tehdä. Kyse on siitä, miten sitä tehdään journalismin kaltaisessa instituutiossa, jonka välittämällä representaatioilla on todellisia vaikutuksia ajatteluunme ja jopa yhteiskunnalliseen päätöksentekoon.

Mielestäni Ilta-Sanomien linja 17-vuotiaan opiskelijatytön surmassa ja Tapanilan raiskaustapauksessa oli kerronnan kannalta riittävää ja asiallista. Rikoksentekijöitä etnistettiin voimakkaimmin nimeämällä pääasiassa tuomiosta kertovissa uutisissa, eikä epäiltyjä etnistetty, kun kyseessä oli vasta epäilty rikos. Vaikka lehti tuli määrittäneeksi yksilöt etnisesti valtaväestöstä erottuvina, se tapahtui ilman välitöntä vaaraa siitä, että tietty vähemmistöryhmä leimautuisi koko rikosuutisoinnin ajan yhden yksilön tekemän rikoksen takia. Ilta-Sanomat laski yksittäisille rikoksentekijöille vastuun omista teoistaan.

Lähteet

Kirjat ja artikkelit

Arolainen, Teuvo (2002) Journalismikritiikkiä käräjillä. Teoksessa *Tiedotustutkimus* 25:1 / Journalismikritiikin vuosikirja 2002, 125–140.

Andreassen, Rikke (2005) *The Mass Media's Construction of Gender, Race, Sexuality and Nationality. An Analysis of the Danish News Media's Communication about Visible Minorities from 1971–2004*. Toronto: University of Toronto.

Benedict, Helen (1993) *Virgin or Vamp: How the Press Covers Sex Crimes*. New York: Oxford University Press.

Bernhardsson, Josefin & Bogren, Alexandra (2012) Drink Sluts, Brats and Immigrants as Others. Teoksessa *Feminist Media Studies* 12:1, 1–16.

Chuang, Angie (2012) Representations of Foreign versus (Asian) American Identity in a Mass-Shooting Case: Newspaper Coverage of the 2009 Binghamton Massacre. Teoksessa *Journalism & Mass Communication Quarterly* 89:2, 244–260.

Dixon, Travis & Azocar, Cristina (2006) The Representation of Juvenile Offenders by Race on Los Angeles Area Television News. Teoksessa *Howard Journal of Communications* 17:2, 143–161.

Downing, John & Husband, Charles (2005) *Representing Race. Racisms, Ethnicity and the Media*. London: Sage.

Eide, Elisabeth (2003) The Long Distance Runner and Discourses on Europe's Others. Ethnic Minority Representation in Feature Stories. Teoksessa Tufte, Thomas (toim.) *Medierne, minoriteterne og det multikulturelle samfund. Skandinaviske perspektiver*. Göteborg: Nordicom, 77–113.

Entman, Robert (1992) Blacks in the news: television, modern racism and cultural change. *Journalism Quarterly* 69:2, 341–381.

Eriksen, Thomas Hylland (2010a) *Ethnicity and Nationalism: Anthropological Perspectives*. Third Edition. Sarjassa Anthropology, Culture and Society. London: Pluto Press.

Eriksen, Thomas Hylland (2010b) *Small Places, Large Issues. An Introduction to Social and Cultural Anthropology*. Third Edition. Sarjassa Anthropology, Culture and Society. London: Pluto Press.

Eriksen, Thomas Hylland (2004) *Toista maata? Johdatus antropologiaan*. Suomentaneet Forde, Maarit & Tapaninen, Anna-Maria. Helsinki: Gaudeamus.

Eskola, Jari & Suoranta, Juha (1998) *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.

Hall, Stuart (2003) Monikulttuurisuus. Teoksessa Lehtonen, Mikko & Löytty, Olli (toim.) *Erilaisuus*. Tampere: Vastapaino, 233–278.

Hall, Stuart (1999) *Identiteetti*. Suomentaneet ja toimittaneet Lehtonen, Mikko & Herkman, Juha. Tampere: Vastapaino.

Hall, Stuart (1997) The work of representation. Teoksessa Hall, Stuart (toim.) *Representation: Cultural Representations and Signifying Practices*. London: Sage, 13–74.

Hall, Stuart (1995) The Whites of Their Eyes. Racist Ideologies and the Media. Teoksessa Dines, Gail & Humez, Jean (toim.) *Gender, race and class in media*. London: Sage, 18–22.

Heinonen, Ville (2013) *Mustaa keltaisella. Ulkomaalaiset surmaajat iltapäivälehtien etusivujen julkisuudessa ja henkirikostilastoissa 1994–2010*. Tiedotusopin pro gradu -tutkielma. Tampere: Tampereen yliopisto.

Horsti, Karina (2005) *Vierauden rajat. Monikulttuurisuus ja turvapaikanhakijat journalismissa*. Akateeminen väitöskirja. Tampere: Tampere University Press.

Horsti, Karina (2002) Finland (SU). Teoksessa ter Wal, Jessika (toim.) *Racism and cultural diversity in the mass media. An overview of research and examples of good practice in the EU Member States, 1995–2000*. Wien: EUMC/ERCOMER, 351–369.

Huttunen, Laura (2005) Etnisyys. Luokittelusysteemejä ja elettyä yhteisöllisyyttä. Teoksessa Rastas, Anna, Huttunen, Laura & Löytty, Olli (toim.) *Suomalainen vieraskirja. Kuinka käsitellä monikulttuurisuutta*. Tampere: Vastapaino, 117–160.

Huttunen, Laura, Löytty, Olli & Rastas, Anna (2005) Suomalainen monikulttuurisuus. Paikallisia ja ylijarajaisia suhteita. Teoksessa Rastas, Anna, Huttunen, Laura & Löytty, Olli (toim.) *Suomalainen vieraskirja. Kuinka käsitellä monikulttuurisuutta*. Tampere: Vastapaino, 16–40.

Juntunen, Laura (2009) Journalistinen etiikka kriisissä. Kiireen ja kilpailun haasteet toimittajien ammatilliselle itsekurille. *Media & viestintä* 32:2, 31–47.

Kemppi, Sari & Kivivuori, Janne (2004) *Rikosuutisoinnin määrä yleisradion television pääuutislähetyksessä 1985–2003*. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 63. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. Saatavilla:

https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/152555/TTA63_Kemppi_Kivivuori_2004.pdf?sequence=1 [Viitattu 28.2.2017.]

Kivioja, Pasi (2008) *Iltaapäivälehdet mediakentän ja yhteiskunnan muutoksessa*. Journalismin tutkimusyksikkö, Julkaisuja sarja A 106/2008. Tampere: Tampereen yliopisto.

Kivivuori, Janne, Kemppi, Sari & Smolej, Mirka (2002) *Etusivujen väkivalta. Väkivalta iltaapäivälehtien etusivuilla, todellisuudessa ja ihmisten peloissa 1980–2000*. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 196. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.

Korpisaari, Päivi (2015) Sananvapauslainsäädäntö 2000-luvulla. Teoksessa Nordenstreng, Kaarle (toim.) *Sananvapaus Suomessa*. Tampere: Tampere University Press, 105–136.

- Kortteinen, Juhani (1992) Rotusyrjintäkielto ja ihmisoikeuksien toteutuminen tiedonvälityksessä. Teoksessa Nordenstreng, Kaarle (toim.) *Kansainvälinen journalistietiikka*. Helsinki: Yliopistopaino, 112–151.
- Kunelius, Risto (2003) *Viestinnän vallassa. Johdatusta joukkoviestinnän kysymyksiin*. 5. painos. [1998] Helsinki: WSOY.
- Kuusisto, Pekka (2000) *Ethnicity in print. Implicit linguistic manifestations of the construction of ethnicity in British and Finnish newspapers*. Helsinki: University of Helsinki.
- Lappi-Seppälä, Tapio & Niemi, Hannu (2016) Seksuaalirikokset. Teoksessa *Rikollisuustilanne 2015. Rikollisuuskehitys tilastojen ja tutkimusten valossa*. Katsauksia 14/2016. Helsinki: Helsingin yliopisto/Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti, 79–102.
- Lehti, Martti (2017) *Henkirikoskatsaus 2017*. Katsauksia 19/2017. Helsinki: Helsingin yliopisto/Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti. Saatavilla: https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/175210/Katsauksia_19_Lehti_2017.pdf?sequence=1 [Viitattu 24.2.2017.]
- Lehti, Martti, Salmi, Venla, Aaltonen, Mikko, Danielsson, Petri, Hinkkanen, Ville, Niemi, Hannu, Sirén, Reino & Suonpää, Karoliina (2014) *Maahanmuuttajat rikosten uhreina ja tekijöinä*. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 265. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.
- Löytty, Olli (2005) Toiseus. Kuinka tutkia kohtaamisia ja valtaa. Teoksessa Rastas, Anna, Huttunen, Laura & Löytty, Olli (toim.) *Suomalainen vieraskirja. Kuinka käsitellä monikulttuurisuutta*. Tampere: Vastapaino, 161–189.
- Martikainen, Tuomas, Sintonen, Teppo & Pitkänen, Pirkko (2006) Ylirajainen liikkuvuus ja etniset vähemmistöt. Teoksessa Martikainen, Tuomas (toim.) *Ylirajainen kulttuuri. Etnisyys Suomessa 2000-luvulla*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 9–41.

Marttinen, Manu (2016) Milloin etninen tausta on syytä kertoa? Teoksessa *Journalisti* 92:2. Julkaistu verkossa 4.2.2016. Saatavilla: <http://www.journalisti.fi/artikkelit/2016/2/milloin-etninen-tausta-on-syyt-kertoa/> [Viitattu 10.11.2016.]

Melin, Harri (1992) Pakolaiskysymys ja julkisuus. Teoksessa Jukka Sihvola (toim.) *Toimittaja ja pakolaiskysymykset. Journalismikriittisiä kannanottoja pakolaisasioiden käsittelystä suomalaisissa tiedotusvälineissä*. Julkaisusarja A 1/92. Tampere: Tampereen yliopisto.

Miles, Robert (1994) Rasismi. Suomentaneet Tiisanen, Antero & Koivisto, Juha. Tampere: Vastapaino.

Mäkipää, Leena & Mörä, Tuomo (2009) Henkirikos yhdistää. Teoksessa Väliverronen, Esa (toim.) *Journalismi murroksessa*. Helsinki: Gaudeamus, 207–221.

Mäntylä, Jorma & Karilainen Juha (2008) Journalistietiikan kehitys Suomessa ja Euroopassa 1995–2007. Julkaisuja Sarja B 49/2008. Journalismin tutkimusyksikkö, Tiedotusopin laitos. Tampere: Tampereen yliopisto.

Niemi, Hannu & Lehti, Martti (2016) Ulkomaalaiset, maahanmuuttajat ja rikollisuus. Teoksessa *Rikollisuustilanne 2015. Rikollisuuskehitys tilastojen ja tutkimusten valossa*. Katsauksia 14/2016. Helsinki: Helsingin yliopisto/Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti, 231–264.

Nikunen, Minna (2005) *Surman jälkeen itsemurha. Kulttuuriset luokitukset rikosuutisissa*. Akateeminen väitöskirja. Tampere: Tampereen yliopisto.

Oinonen, Eriikka, Blom, Raimo & Melin, Harri (2005) *Onni on olla suomalainen? Kansallinen identiteetti ja kansalaisuus. Raportti ISSP 2003 ja 2004 Suomen aineistoista*. Yhteiskuntatieteellisen tietokirjaston julkaisuja 1/2005. Tampere: Tampereen yliopisto. Saatavilla: http://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/65479/onni_on_olla_suomalainen_2005.pdf?sequence=1 [Viitattu 24.2.2017.]

Paasonen, Susanna (2010) Sukupuoli ja representaatio. Teoksessa Saresma, Tuija, Rossi, Leena-Maija & Juvonen, Tuula (toim.) *Käsikirja sukupuoleen*. Tampere: Vastapaino, 39–58.

Pietikäinen, Sari (2003) Indigenous identity in print: representations of the Sami on news discourse. *Discourse & Society* 14:5, 581–609.

Pietikäinen, Sari (2002) Etniset vähemmistöt uutisissa – käsitteitä ja aikaisempien tutkimusten kertomaa. Teoksessa Raittila, Pentti (toim.) *Etnisyys ja rasismi journalismissa*. Tampere: Tampere University Press, 14–30. Saatavilla: <http://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/65640/951-44-5486-3.pdf?sequence=1> [Viitattu 11.8.2016.]

Pietikäinen, Sari (2000) *Discourses of Differentiation. Ethnic Representations in Newspaper Texts*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Pöyhtäri, Reeta, Väliaverronen, Jari & Ahva, Laura (2014) *Mistä on suomalainen toimittaja tehty? Worlds of Journalism-surveyyn tuloksia Suomesta*. Tampere: Tampereen yliopisto.

Pöyhtäri, Reeta (2011) Lajityypin ehdoilla – maahanmuuton ja maahanmuuttajien artikulaatiot aikakauslehdissä. *Media & viestintä* 34:3, 40–64.

Raittila, Pentti, Johansson, Katja, Juntunen, Laura, Kangasluoma, Laura, Koljonen, Kari, Kumpu, Ville, Pernu, Ilkka & Väliaverronen, Jari (2008) *Jokelan koulusurmat mediassa*. Journalismin tutkimusyksikkö, Tiedotusopin laitos. Julkaisuja sarja A 105/2008. Tampere: Tampereen yliopisto.

Raittila, Pentti & Vehmas, Susanna (2005) Etnisyys ja rasismi sanomalehdissä 1999–2004 – seurantatutkimusten yhteenvetoa ja arviointia. Teoksessa Raittila, Pentti (toim.) *Etnisyyttä, rasismia ja dialogia sanomalehdissä ja internetissä*. Tiedotusopin laitos, Julkaisuja sarja C 39/2005. Tampere: Tampereen yliopisto, 11–32.

Raittila, Pentti (2004) *Venäläiset ja virolaiset suomalaisten Toisina. Tapaustutkimuksia ja analyysimenetelmien kehittelyä*. Akateeminen väitöskirja. Tampere: Tampereen yliopisto, Tiedotusopin laitos.

Raittila, Pentti (2002) Etniset aiheet, vähemmistöt ja niiden suhteet suomalaisessa journalismissa vuonna 2000. Teoksessa Raittila, Pentti (toim.) *Etnisyys ja rasismi journalismissa*. Tampere: Tampere University Press, 31–108. Saatavilla:

<http://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/65640/951-44-5486-3.pdf?sequence=1> [Viitattu 11.8.2016.]

Raittila, Pentti & Kutilainen, Tommi (2000) *Rasismi ja etnisyys Suomen sanomalehdissä syksyllä 1999*. Tiedotusopin laitos, julkaisu C 31/2000. Tampere: Tampereen yliopisto.

Rastas, Anna (2005) Rasismi. Oppeja, asenteita, toimintaa ja seurauksia. Teoksessa Rastas, Anna, Huttunen, Laura & Löytty, Olli (toim.) *Suomalainen vieraskirja. Kuinka käsitellä monikulttuurisuutta*. Tampere: Vastapaino, 69–116.

Rastas, Anna (2002) Katseilla merkityt, silminnähdyn erilaiset. Lasten ja nuorten kokemuksia rodullistavista katseista. *Nuorisotutkimus* 20:3, 3–17. Saatavilla:

<https://www15.uta.fi/kirjasto/nelli/verkkoaineistot/yht/rastas.pdf> [Viitattu 14.1.2017.]

Rossi, Leena-Maija (2010) Esityksiä, edustamista ja eroja: Representaatio on politiikkaa. Teoksessa Knuuttila, Tarja & Lehtinen, Aki Petteri (toim.) *Representaatio. Tiedon kivijalasta tieteiden työkaluksi*. Helsinki: Gaudeamus, 261–275.

Salmi, Venla, Kivivuori, Janne & Aaltonen, Mikko (2015) Correlates of immigrant youth crime in Finland. Teoksessa *European Journal of Criminology* 12:6, 681–699.

Saukkonen, Pasi (2013) *Erilaisuuksien Suomi. Vähemmistö- ja kotouttamispolitiikan vaihtoehdot*. Helsinki: Gaudeamus.

Sihvonen, Tarja (2006) Representaatio/simulaatio. Esityksestä toimintaan ja takaisin. Teoksessa Ridell, Seija, Väliaho, Pasi & Sihvonen, Tanja (toim.) *Mediaa käsittämässä*. Tampere: Vastapaino, 129–152.

Silverman, David (1998) *Harvey Sacks: Social science and conversation Analysis*. New York: Oxford University Press.

Simola, Anna (2008) *Tervetullut työvoimaksi. Työperäinen maahanmuutto mediassa*. Tiedotusopin laitos, Julkaisuja sarja A 109/2008. Tampere: Tampereen yliopisto.

Smolej, Mirka (2011) *News media, crime and fear of violence*. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 257. Helsinki: University of Helsinki.

Syrjälä, Hanna (2007) Väkipalva lööppijulkisuudessa. Tiedotusopin laitos, Julkaisuja sarja A 101/2007. Tampere: Tampereen yliopisto.

Ter Wal, Jessika, d'Haenens, Leen & Koeman, Joyce (2005) (Re)presentation of ethnicity in EU and Dutch domestic news: a quantitative analysis. Teoksessa *Media, Culture & Society* 27:6, 937–950.

Ter Wal, Jessika (2002) Conclusions. Teoksessa ter Wal, Jessika (toim.) *Racism and cultural diversity in the mass media. An overview of research and examples of good practice in the EU Member States, 1995-2000*. Wien: EUMC/ERCOMER, 31–71.

Toivonen, Sarianna (2016) He ovat niin kuin me. Teoksessa Apunen, Matti, Haavisto, Ilkka, Hopia, Henna & Toivonen, Sarianna (toim.) *Sovinnon eväät. EVAn arvo- ja asennetutkimus 2016*. EVA Raportti 1/2016. Helsinki: Taloustieto, 66–78. Saatavilla: http://www.eva.fi/wp-content/uploads/2016/03/EVA_Arvo-ja-asenne_2016_Sovinnon_eväät.pdf [Viitattu 22.2.2017.]

Tuominen, Maila-Katriina (2002) Kuka puhuu kun toinen puhuu? Teoksessa Nordenstreng, Kaarle & Heinonen, Ari (toim.) *Mediaetiikan kipupisteet*. Sarja C35. Tampere: Tampereen yliopisto, 69–76.

Valtonen, Pekka (2005) Etnisyys ja kansakunta. Teoksessa Pakkasvirta, Jussi & Saukkonen, Pasi (toim.) *Nationalismit*. Helsinki: WSOY, 106–123.

Van Dijk, Teun (2000) New(s) Racism: A discourse analytical approach. Teoksessa Cottle, Simon (ed.) *Ethnic Minorities and the Media*. UK, Milton Keynes: Open University Press, 33–49.

Van Dijk, Teun (1991) *Racism and the Press*. London: Routledge.

Vehmas, Susanna (2012) Maahanmuuttokirjoittelu sanomalehdissä. Teoksessa Maasilta, Mari (toim.) *Maahanmuutto, media ja eduskuntavaalit*. Tampere: Tampere University Press, 116–135.

Elektroniset lähteet

Aalto, Harri (2015) Tästä syystä epäillyn nimeä ei julkaistu. *Satakunnan Kansa* 6.2.2015. Saatavilla: http://www.satakunnankansa.fi/arkisto/?arc_id=188256 [Viitattu 20.1.2017.]

Appelsin, Ulla (2015) Kommentti: Tapanilan raiskaus – tilastoja, tulkintoja ja yksi viisas nainen. *Iltasanomien verkkosivut* 18.3.2015. Saatavilla: <http://www.is.fi/kotimaa/art-2000000895557.html> [Viitattu 10.2.2017.]

COMET – Journalismin, viestinnän ja median tutkimuskeskus (2017) *Käynnissä olevat projektit alkamisvuosittain*. Päivitetty 13.2.2017. Tampereen yliopiston verkkosivut. Saatavilla: <http://www.uta.fi/cmt/tutkimus/comet/tutkimus.html> [Viitattu 1.3.2017.]

COMET – Journalismin, viestinnän ja median tutkimuskeskus (2016) *Rasismi ja etninen syrjintä mediassa*. Tutkimus: Päätyneet projektit. Tampereen yliopiston verkkosivut. Saatavilla: http://www.uta.fi/cmt/tutkimus/comet/tutkimus/paattyneet_projektit/rasismi.html [Viitattu 21.1.2017.]

Journalistin ohjeet 2011. Julkisen sanan neuvosto. Saatavilla: http://www.isn.fi/ohjeet_kautta_aikain/journalistin-ohjeet-2011/ [Viitattu 14.1.2017.]

Kettumäki, Rosa (2015) *HS-kysely: Suomalaisten asenteet maahanmuuttoa kohtaan ovat kiristyneet*. Ylen verkkosivut 21.10.2015. Saatavilla: <http://yle.fi/uutiset/3-8395975> [Viitattu 22.2.2017.]

Langettava 5408/SL/14. Päätökset 2014. Julkisen sanan neuvosto. Saatavilla: <http://www.isn.fi/sisalto/5408-sl-14/?search=5408> [Viitattu 14.1.2017.]

Maahanmuuttovirasto (2016) *Vuonna 2015 myönnettiin hieman yli 20 000 oleskelulupaa, uusia Suomen kansalaisia reilut 8 000*. Lehdistötiedote julkaistu 22.1.2016. Saatavilla: http://www.migri.fi/medialle/tiedotteet/lehdistotiedotteet/lehdistotiedotteet/1/0/vuonna_2015_myönnettiin_hieman_yli_20_000_oleskelulupaa_uusia_suomen_kansalaisia_reilut_8_000_64998 [Viitattu 29.1.2017]

Maahanmuuttajat ja kotoutuminen. Helsinki: Tilastokeskus. Suomen virallinen tilasto. Saatavilla: <http://www.stat.fi/tup/maahanmuutto/index.html> [Viitattu 18.11.2016]

Maahanmuuttajat väestössä. Maahanmuuttajataustainen väestö alueittain. Helsinki: Tilastokeskus. Suomen virallinen tilasto. Saatavilla: <https://www.stat.fi/tup/maahanmuutto/maahanmuuttajat-vaestossa> [Viitattu 4.3.2017.]

Mukka, Antero (2015) Tapanilan raiskaus ja HS:n uutisointi – Mitä kertoa, kun epäillyt ovat jo kiinni? Kommentti HS.fi:ssä. Julkaistu 11.2.2015. Saatavilla: <http://www.hs.fi/kaupunki/art-2000002807785.html> [Viitattu 24.2.2017.]

Muuttoliike ja pakolaiskriisi Euroopassa. Helsinki: Ulkoasianministeriö. Päivitetty 5.10.2016. Saatavilla: <http://formin.finland.fi/public/default.aspx?nodeid=49795&contentlan=1&culture=fi-FI> [Viitattu 18.11.2016]

Mäkinen, Rami (2016) Tapanilan raiskaus: Hovioikeus kovensi tuomiota. *Iltä-Sanomien* verkkosivut 11.4.2016. Saatavilla: <http://www.iltasanomat.fi/kotimaa/art-2000001156221.html> [Viitattu 22.1.2017.]

Nimi rikosuutisissa. Periaatelausumat. Julkisen sanan neuvosto. Saatavilla:

<http://www.isn.fi/periaatelausumat/nimi-rikosuutisissa/> [Viitattu 18.1.2017.]

Rigatelli, Sara (2016) *Poliisi: Kesällä ei tullut pelättyä raiskausaaltoa*. Uutinen Ylen verkkosivuilla. Julkaistu 31.8.2016. Saatavilla: <http://yle.fi/uutiset/3-9133557> [Viitattu 28.2.2017.]

Ristamäki, Juha (2016) IL-kysely paljastaa: Suomalaisten suhtautuminen pakolaisiin kiristynyt. Uutinen Iltalehden verkkosivuilla. Julkaistu 8.10.2016. Saatavilla: http://www.iltalehti.fi/uutiset/2016100722431772_uu.shtml [Viitattu 22.1.2017.]

Sananvapaus. Työehdot ja etiikka. Suomen journalistiliitto. Saatavilla: <https://journalistiliitto.fi/fi/pelisaannot/sananvapaus/> [Viitattu 18.3.2017.]

Sharma, Leena (2012) Jos somali syyllistyy rikokseen, pitääkö hänen etninen taustansa kertoa uutisessa? Suomen Kuvalehden verkkosivuilla 4.6.2012. Julkaistu alun perin Suomen Kuvalehden numerossa 22/2012. Saatavilla: <http://suomenkuvalehti.fi/jutut/kotimaa/jos-somali-syyllistyy-rikokseen-pitaako-hanen-etninen-taustansa-kertoa-uutisessa/> [Viitattu 14.1.2017.]

Suomen perustuslaki 1999/731. Saatavilla: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731> [Viitattu 18.3.2017.]

Turvapaikanhakijat 1.1.–31.12.2015. Kaikki hakijat kansalaisuuksittain, turvapaikanhakijat, Turvapaikka- ja pakolaistilastot. Maahanmuuttovirasto. Saatavilla: http://www.migri.fi/download/64990_Tp-hakijat_2015.pdf?f4bbba2680cd488 [Viitattu 18.11.2016]

Turvapaikanhakijat 1.1.–31.10.2016. Kaikki hakijat kansalaisuuksittain, turvapaikanhakijat, Turvapaikka- ja pakolaistilastot. Maahanmuuttovirasto. Saatavilla: http://www.migri.fi/download/65764_tp-hakijat_tammi_elo_2016.pdf?66e4a3a2680cd488 [Viitattu 18.11.2016]

Uotila, Markku (2015) 17-vuotiaan lenkkeilijätön murhasta elinkautinen. Uutinen Ilta-Sanomien verkkosivuilla. Julkaistu 26.11.2015. Saatavilla: <http://www.iltasanomat.fi/kotimaa/art->

2000001041822.html [Viitattu 22.1.2017.]

Väestörakenne 2015. Vuosikatsaus. Helsinki: Tilastokeskus. Suomen virallinen tilasto. Julkaistu 23.9.2016. Saatavilla: http://www.stat.fi/til/vaerak/2015/01/vaerak_2015_01_2016-09-23_fi.pdf [viitattu: 18.11.2016].

Väestö, Ulkomaiden kansalaiset. Päivitetty 1.4.2016. Helsinki: Tilastokeskus. Suomen virallinen tilasto. Saatavilla: http://www.stat.fi/tup/suoluk/suoluk_vaesto.html [Viitattu: 18.11.2016.]

Welin, Saara (2001) Somaleista suomalaisiksi? Helsingin Sanomat 20.2.2001. Saatavilla Helsingin Sanomien verkkosivuilla arkistosta tilaajille: <http://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000003948904.html> [Viitattu 23.2.2017.]

Yksityisyyden suoja rikosasioissa: nimikkeet selviksi. Yksityisyyden suoja. Toimittajanrikoslaki.fi. Saatavilla: <http://toimittajanrikoslaki.fi/yksityisyydensuoja/> [Viitattu 1.3.2017.]

Aineisto

Satakunnan Kansan uutiset 17-vuotiaan opiskelijatyön surmasta

PVM.	OTSIKKO	TOIMITTAJA	JUTTUTYYPPI
3.2.2015	Huoli kadonneesta vaihtui syväksi suruksi	tuntematon	etusivun vinkki
3.2.2015	Kadonnut löytyi savuavista raunioista	Harri Aalto	uutinen
3.2.2015	Winnovassa pelätään pahinta	Juha Aro	kainalo
4.2.2015	Taposta epäillyllä on rikostaustaa	tuntematon	etusivun vinkki
4.2.2015	Opiskelijatyön taposta epäilty halutaan vangita	Harri Aalto	uutinen
4.2.2015	Poliisi: Ei syytä pakokauhuun	Tomi Tuomi	kainalo
5.2.2015	Sanaton suru valtasi Porin	tuntematon	etusivun vinkki
5.2.2015	Epäilty vahvoilla perusteilla kaltereiden taakse	tuntematon	etusivun vinkki
5.2.2015	Taposta epäilty vangittiin vahvoilla perusteilla	Harri Aalto	uutinen
5.2.2015	Porilaiset surivat surmattua opiskelijatyttöä	Anne Nikka	uutinen
10.2.2015	Dna-tutkimus vahvisti poliisin epäilyn	tuntematon	etusivun vinkki
10.2.2015	Murhatutkinta vahvistaa: Epäilty tunsu opiskelijatyön	Harri Aalto	uutinen
27.5.2015	Surmasta etsittiin murhan merkkejä	tuntematon	etusivun vinkki
27.5.2015	Nuoren tytön tragedia avataan vasta käräjillä	Harri Aalto	uutinen
10.6.2015	Syytteet kertovat opiskelijatyön karmeasta koh- talosta	tuntematon	etusivun vinkki
10.6.2015	Raskain syytearsenaali käyttöön – epäilty kiistää	Harri Aalto	uutinen
10.6.2015	Raskas taakka omaisille	Harri Aalto	kommentti
23.6.2015	Murhasta syytetty pettyi – kansalaisuus sivu suun	tuntematon	etusivun vinkki
23.6.2015	Torjutuksi tuleminen johti kauhistuttavaan te- koon	Harri Aalto	uutinen (nimetty ana- lyysiksi)
23.6.2015	Syytetyn mielentilatutkimus lykkäisi tuomiota kuukausilla	Harri Aalto	kainalo
24.6.2015	Oikeuslääkärin todiste tukee murhasyytettä	tuntematon	etusivun vinkki
24.6.2015	Murhasta epäillyn tuomio lykkääntyy	Harri Aalto	uutinen
11.7.2015	Oikeus vahvisti opiskelijatyön surman motiivin	tuntematon	etusivun vinkki
11.7.2015	Mustasukkainen mies surmasi opiskelijatyön	Harri Aalto	uutinen
27.11.2015	Opiskelijatyön murhaaja tuomittiin elinkautiseen	tuntematon	etusivun vinkki
27.11.2015	Erityisen raaka ja harkittu murha	Tomi Tuomi	uutinen
27.11.2015	Lopuksi tuomittu avasi suunsa	Tomi Tuomi	kainalo
8.12.2015	Opiskelijatyön murha käsitellään hovioikeudessa	Harri Aalto	uutinen
25.5.2016	Opiskelijatyön murhassa vedotaan mielen on- gelmiin	SK	uutinen
30.5.2016	Opiskelijatyön murhajuttuun uusia todistajia	tuntematon	etusivun vinkki
30.5.2016	Opiskelijatyön murha: Epäilty mitätöi näyttöä	Harri Aalto	uutinen
31.5.2016	"Itsemurhaa hautonut" otti bonuksetkin ostoksis- taan	Harri Aalto	uutinen
1.9.2016	Hovioikeus sinetöi murhatuomion	tuntematon	etusivun vinkki
1.9.2016	Näyttö murhasta vakuutti – elinkautistuomio pysyy	Harri Aalto	uutinen

Ilta-Sanomien uutiset 17-vuotiaan opiskelijatyön surmasta

PVM.	OTSIKKO	TOIMITTAJA	MUOTO
3.2.2015	Järkyttynyt koulukaveri: 17-vuotias uhri oli kiltti urheilijatyttö	tuntematon	etusivun vinkki
3.2.2015	Autiotilan kaamea löytö	Jussi Niiranen	uutinen
3.2.2015	”Hän oli hyvin tunnollinen tyttö”	Elina Luoma	uutinen
3.2.2015	Katoaminen mietityttää porilaisia	Elina Luoma	kainalo
4.2.2015	17-vuotiaan taposta epäillään ex-poikaystävää. Urheilijatyön tragedian taustat. Miehellä useita tuomioita: varasti asean.	tuntematon	etusivun vinkki
4.2.2015	Taposta epäilty on ex-poikaystävä	Miika Viljakainen, Niko Ranta	uutinen
4.2.2015	Epäilyllä aiempaa rikostaustaa: Varasti asean	Niko Ranta	kainalo
4.2.2015	Urheilullinen tyttö teki töitä koulun ohessa	nimetön	kainalo
5.2.2015	17-vuotiaan tragedia järkyttää Porissa. Moni jäi kaipaamaan urheilijatyttöä.	tuntematon	etusivun vinkki
5.2.2015	Kirkko täyttyi kyynelistä	Elina Luoma	uutinen
5.2.2015	Ex-poikaystävä vangittiin	Tomi Auremaa	kainalo
5.2.2015	Naapureilla on epäilystä ikäviä muistoja	nimetön	kainalo
10.2.2015	17-vuotiaan kuolemaa tutkitaan murhana. 4 kysymystä yhä auki	tuntematon	etusivun vinkki
10.2.2015	4 avointa kysymystä	Miika Viljakainen	uutinen
10.6.2015	Harkittu murha?	Antti Halonen, Rami Mäkinen	uutinen
10.6.2015	Naapuri kuvaili miestä ”pikkuisen vaaralliseksi”	nimetön	kainalo
22.6.2015	17-vuotiaan tytön surmaoikeudenkäynti alkaa	tuntematon	lyhyet
23.6.2015	17-vuotiaan lenkkeilijän kuolema. Tyttö jätti, mies halusi naimisiin	tuntematon	etusivun vinkki
23.6.2015	Tragedia lenkipolulla	Tomi Auremaa	uutinen
23.6.2015	Tuomari ojensi heti syytettyä	Tomi Auremaa	kainalo
24.6.2015	Ystävän koskettava kertomus: Synttärjuhlat oli jo suunniteltu	tuntematon	etusivun vinkki
24.6.2015	Synttäreitä oli jo suunniteltu	Tomi Auremaa	uutinen
24.6.2015	Mitä tapahtui uhrin kännykälle?	Tomi Auremaa	kainalo
26.6.2015	Näin murhasta syytetty valehteli poliisille	Niko Ranta	uutinen
26.6.2015	Mies kertoi eriävästi seurustelusuhteen luonteesta	Niko Ranta	kainalo
11.7.2015	Ex-poikaystävä aiheutti lenkkeilijätyön kuoleman	Niko Ranta	uutinen
27.11.2015	Mies tuomittiin lenkkeilijätyön murhasta: Voidaan karkottaa maasta	tuntematon	etusivun vinkki
27.11.2015	Lenkkeilijätyön surmaajalle elinkautinen	Markku Uotila	uutinen
27.11.2015	Murhaaja voidaan karkottaa	Petri Turunen	kainalo

Helsingin Sanomien uutiset Tapanilan raiskauksesta

PVM.	OTSIKKO	TOIMITTAJA	JUTTUTYYPPI
11.3.2015	Junassa ahdisteltu raiskattiin Tapanilassa	tuntematon	etusivun vinkki
11.3.2015	Matka lähijunalla päättyi raiskaukseen Tapanilassa	Juho Jokinen, Outi Salovaara	uutinen
12.3.2015	VR on lisännyt lähijunien järjestyksenvalvontaa	Marja Salomaa, Samuli Laita	uutinen
12.3.2015	Viisi pidätetty raiskausjutussa	Päivi Punkka	uutinen
13.3.2015	Raiskauksia paljastuu aiempaa enemmän	Lasse Kerkelä	uutinen
13.3.2015	Poliisi esittää raiskauksesta epäiltyjä vangittavaksi	Lasse Kerkelä	kainalo
14.3.2015	Tapanilassa toivutaan joukkoraiskauksesta	tuntematon	etusivun vinkki
14.3.2015	Joukkoraiskaus ei turmellut turvallisuuden tunnetta	Joonas Laitinen, Jorma Palovaara	uutinen
14.3.2015	Raiskausepäily oli rehtorille järkytys	Outi Salovaara	uutinen
16.3.2015	Ettei kaikkia tuomittaisi	tuntematon	etusivun vinkki
16.3.2015	Somalainen haastaa yhteisönsä videolla	Kaisa Hakkarainen	uutinen
23.4.2015	Viidelle miehelle syytteet Tapanilan raiskauksesta	Juho Jokinen	uutinen
30.4.2015	Tapanilan raiskaussyytteet käsitellään kokonaan suljettuina ovien	Lasse Kerkelä	uutinen
5.5.2015	Viidelle nuorelle syytteet Tapanilan raiskauksesta	Lasse Kerkelä	uutinen
24.6.2015	Ehdollista Tapanilan raiskauksesta	tuntematon	etusivun vinkki
24.6.2015	Tapanilan raiskauksesta ehdollista vankeutta kolmelle	Lasse Kerkelä	uutinen
25.6.2015	Poliitikot ja oppineet arvostelevat tuomiota	tuntematon	etusivun vinkki
25.6.2015	Poliitikot kiristäisivät tuomioita	Jukka Harju, Iisakki Härmä	uutinen
12.4.2016	Hovioikeus kovensi raiskaustuomioita	Lasse Kerkelä	uutinen
1.7.2016	KKO tutkii Tapanilan joukkoraiskauksen	Susanna Reinboth	uutinen

Ilta-Sanomien uutiset Tapanilan raiskauksesta

PVM.	OTSIKKO	TOIMITTAJA	JUTTUTYYPPI
13.3.2015	Viittä poikaa epäillään Tapanilan törkeästä raiskauksesta	Miika Viljakainen	uutinen
14.3.2015	Joukkoraiskauksesta epäilty viisikko vangittiin	nimetön	kainalo
17.3.2015	”Väkivalta on tuomittava julkisesti”	Miikka Hujanen	uutinen
17.3.2015	”Joka kerta, kun joku idiootti tekee tällaista...”	Miikka Hujanen	kainalo
19.3.2015	Tapanilan raiskaus: tilastoja, tulkintoja ja yksi viisas nainen	Ulla Appelsin	näkökulma
16.4.2015	Tapanilan raiskausjuttu syyttäjälle – yksi epäillyistä yhä vangittuna	nimetön	lyhyt uutinen
23.4.2015	Tapanilan joukkoraiskauksesta syytteet viidelle nuorukaiselle	nimetön	lyhyt uutinen
5.5.2015	Tapanilan raiskaus käsitellään käräjillä salaisena	Rami Mäkinen	uutinen
24.6.2015	”Voi lisätä uhrin kärsimystä”	Antti Honkamaa	uutinen
24.6.2015	Näin käräjäoikeus perusteli tuomiota	Antti Honkamaa	kainalo
24.6.2015	Syyttäjä ei tyydy käräjäoikeuden tuomioon	Rami Mäkinen	kainalo

24.6.2015	Kommentti: Totuus uhrin iästä	Rami Mäkinen	kommentti
25.6.2015	Tapanilan raiskaus herätti kansanedustajat vaatimaan kovempia rangaistuksia	tuntematon	etusivun vinkki
25.6.2015	Kansanedustajat vaativat kovempia rangaistuksia	Johannes Kotka-virta	uutinen
25.6.2015	Oikeusministeri selvittää tuomioiden oikeudenmukaisuuden	Johannes Kotka-virta	kainalo
25.6.2015	Mikä on nöyryyttävää?	Niko Ranta	näkökulma
12.4.2016	Tapanilan raiskauksen tuomio koveni	Rami Mäkinen	uutinen
12.4.2016	Rikosoikeuden professori yllättyi: "Vaarallinen tie"	Mikko Vesa	kainalo

Keskisuomalaisen uutiset Laukaan kolmoissurmasta

PVM.	OTSIKKO	TOIMITTAJA	JUTTUTYYPPI
2.3.2015	"Tuntuu kamalalta"	tuntematon	etusivun vinkki
2.3.2015	Yrittäjäpariskunta surmattiin ravinto-laansa	Heidi Pitkänen, Pauliina Salminen, Jaakko Kinnunen	uutinen
3.3.2015	Rinnakkain suuressa surussa	tuntematon	etusivun vinkki
3.3.2015	Surmattu pariskunta viihtyi Laukaassa	nimetön	kainalo
3.3.2015	Laukaa hiljeni suruun	Shahin Doagu	uutinen
3.3.2015	"Miten täällä voi tapahtua tällaista?"	nimetön	kainalo
3.3.2015	"Kyllä tämä koville ottaa ja tuntuu hir-veältä"	Shahin Doagu	kainalo
3.3.2015	"Mun vanhemmat oli mahtavia"	Pauliina Salminen	pikku uutinen/kainalo
3.3.2015	Nuorten pelkoja syytä hälventää	Eeva Salminen	pikku uutinen/kainalo
4.3.2015	Inhimillisyys unohtui nettikeskustelussa	Shahin Doagu	kolumni
4.3.2015	Kolmoissurmista epäilty oli pitserian uusi työntekijä	Eriikka Hienola, Roope Visuri	uutinen
5.3.2015	Laukaan surmat. Epäilty vangittiin	tuntematon	etusivun vinkki
5.3.2015	Orvoksi jääneille rahankeräys	tuntematon	etusivun vinkki
5.3.2015	Surmista epäilty vangittiin	Jaakko Kinnunen	uutinen
5.3.2015	Keräys surmatun pariskunnan lapsille	Päivi Kujala	kainalo
6.3.2015	Pitseriasurmassa menehtyneet siirretään Turkkiin	tuntematon	etusivun vinkki
6.3.2015	Pitseriassa surmatut siirretään haudattavaksi Turkkiin	Roope Visuri	uutinen
8.3.2015	Pitseriassa surmattujen lapsille alkoi keräys	nimetön	uutinen
9.3.2015	Surmattu pariskunta haudattiin Turkkiin	nimetön	uutinen
20.3.2015	Surmia tutkitaan kolmena murhana	nimetön	uutinen
7.4.2015	Ihmiset osoittivat, että he välittävät	Jaakko Kinnunen	uutinen
20.8.2015	Pizzeriamurhien käsittely alkaa	nimetön	uutinen
21.8.2015	Kolmoismurhasta syytetty vailla ymmärrystä	Heli Paananen	uutinen
22.8.2015	Kolmoismurhaaja pakkohoitoon	Heli Paananen	uutinen

Ilta-Sanomien uutiset Laukaan kolmoissurmasta

PVM.	OTSIKKO	TOIMITTAJA	JUTTUTYYPPI
2.3.2015	IS-raportti Laukaan kolmoissurmista. Silminnäkijät kertovat kauhun iltapäivästä. Uhreina pidetty yrittäjäpariskunta	tuntematon	etusivun vinkki
2.3.2015	Lintukoto sokissa	Terho Vuorinen	uutinen
2.3.2015	Kova paikka papillekin	Terho Vuorinen	kainalo
2.3.2015	Kolmoissurma pysäytti	Tuomas Manninen, Heidi Vaalisto	uutinen
3.3.2015	Laukaan kolmoissurma järkyttää. Tällainen oli ystävällinen yrittäjäpariskunta	tuntematon	etusivun vinkki
3.3.2015	Pariskunta ei aavistanut pahaa	Heidi Vaalisto	uutinen
3.3.2015	"Anopin 70-vuotispäivilläkin syötiin siellä"	Heidi Vaalisto	kainalo
3.3.2015	Viimeinen kohtaaminen	Terho Vuorinen	uutinen
4.3.2015	Laukaan tragedian taustat. Pariskunta otti töihin – mies surmasi heti	tuntematon	etusivun vinkki
4.3.2015	"Jotain tapahtui muutama vuosi sitten"	Terho Vuorinen	uutinen
4.3.2015	Kurdikulttuurissa suku huolehtii orvoksi jääneistä lapsista	Terho Vuorinen	kainalo
5.3.2015	Surmattujen sukulainen yritti käydä epäilyllyn kimppuun. Kahakka oikeudessa	tuntematon	etusivun vinkki
5.3.2015	Välikohtaus käräjillä	Terho Vuorinen	uutinen
13.3.2015	Pizzeriasurman orvoille kerätty jo 15 000 euroa	Heini Särkkä	uutinen
19.3.2015	Laukaan epäilty mielentilatutkimukseen?	nimetön	lyhyet
20.3.2015	Laukaan pizzeriasurmien nimike muuttui murhiksi	nimetön	uutinen
8.4.2015	Laukaan pizzeriasurmat: Uhrien lapsille kerätty jo liki 40 000 €	Terho Vuorinen	uutinen
10.6.2015	36-vuotiaasta miestä syytetään kolmesta murhasta pizzeriassa	nimetön	uutinen
21.8.2015	"Jotain pahaa on tapahtunut"	Terho Vuorinen	uutinen
21.8.2015	Kosto alempiarvoiselle sukulaiselle?	Terho Vuorinen	kainalo
22.8.2015	Pizzeriamurhaaja pakkohoitoon – omaisille jättikorvaukset	Terho Vuorinen	uutinen